

Universitätsbibliothek Wuppertal

Hugonis Grotii De Jure Belli Ac Pacis Libri Tres

Grotius, Hugo

Hagae Comitis, 1680

Notæ in librum II.

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.
Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-868](#)

A D

LIBRI SECUNDI

CAPUT I.

S. I. 1. JUSSICAS] quæ efficiunt, ut bellum iure, salva fide & conscientia geri judicetur.

Quæ movent sub] incitare ad belandum præsumpta & sperata utilitate, separata ab illis, quæ præxuntur ad causæ justitiam probandanam.

Belli principiis] prima offensa sive confictu partium.

Cerves] 7 Aeneid. 485. & gemina tigres Statio in Thebano 7 Thebaid. 364. Adde Livium lib. 35, extre-

mo.

2. Quæ subterruntur] ut in adiunctis fundamenta, in navigiis carinæ, in columnis & statuis basæ vel crepidines.

**3. Ex Senatusconsultis plebisque scri-
tis**] quia Romæ oportebat Senatum censuisse &, vel populum jussisse vel plebem scivisse, quod publico nomi- ne recte gereretur.

Sententiae] pronuntiata judicium.

Infra 3, 4.

Indorum Sapientibus] Brachmanis, Gymnosophistis. Strabobli. 15, 712.
Ariadnam] ἀριάνας δημογελυδε-
μετειοφερές ιδειούσα. q. d'auis
Strabon.

4. Adiuvias] qui habitus.

Adiuvug] injustum factum.

§. II. 1. Quot actionum] Quot causibus & causis privato fas est pri- vatum compellare coram judge.

Ob injuriam non factam causis] quæ ab eo exigitur, cuius minæ justum nobis metum fecerunt.

Damni infestii] quæ petimus si quid damni ex ruinosis vicini ædibus nobis contingat, ut is se id pensatu- rum promittat, Cic. Top. 4.

Ne vis fiat] prohibitoria, ne vis fiat sine virtute possidenti, vel mortuum inferenti in locum suum §. Inst. de Inter.

Vindicationes] in rem actiones.

Conditiones] leg. conditiones. in personam.

Quedam] Condicio causa data causa non facta, Con. ob turpem causam, Con. indebiti, Con. futu- ra. Has autem tantum hic significat, quia major numerus actionum in personam ex contractibus & maleficiis.

Ex pactio[n]e] Contractu, vel Ra (ut Mutuum, Indebitum, Com- modatum, Depositum, Pignus) vel Verbis (ut Stipulatio, fidejussio) vel Literis (nominibus aut si quis de- bere se scriptis, quod numeratum non est) vel Consensu (Emptio, Venditio, Locatio, Conductio, So- cietas, Mandatum.)

Ex Maleficio] Furtum, Rapina, damnum ex l. Aquilia, Injuria.

Ex Quasi contractu] Negotiorum gelatio, Turela, Communio rei & hereditatis, Aditio hæreditatis. So- lito indebiti.

Quasi maleficio] Si judex literis suam fecerit, Dejecta vel effusa, damnum aut furtum in navi, caupo- na, stabulo.

Conditiones ceteræ] leg. conditiones: mutui, triticaria.

Judicia publica] Ea sunt Majestas, adulterium, homicidium, parrici- dium, falsum, vis publica & privata, peculatus, plagiū, ambitus, repe- tundæ, annona, residua.

2. Defendi, repeti, ulcisci] defendi si infestentur; repeti si ablata fuerint

aut

aut retineantur, qua dari debent; nesci si facta sunt violentiam & iniustam vim.

Demere] Livius lib. 4, 7. Justin. 34, 1. Ut sit, qua uiciscuntur, quae geruntur, ut dematur, id est, prohibeatur, abstrahatur, penetur injuria.

Naturalem noticiam] sensum communem, 1, 1, 12.

Postulani] expostulant.

Eos oppugnare] Clusinos in Erraria.

Injuria nondum facta] quam expectamus & videamus imminentem.

§. I II. *Ut maxime probata*] quam omnes justus agnoscent, 1, 2, 3.

Non ex iniustitia] non quia peccat & scelere agit & jure caret, qui me aggreditur, sed quia ego jus habeo, inter prima natura datum, vita mea amanda, & contra insidiatorem defendenda, 1, 2, 1.

Bona fide militet] sacramento legitimo dixerit, meque ut hostem jure interficere possit.

§. IV. 1. *Multo apud eam minor*] illa non tantopere suader cavendum & confundendum alteri pluribus se sociate conjunctis, quam præcipit, ut unusquisque se potissimum salvum velit.

Alterum nobis aquat] proximum juber diligere nos non levius quam nosmetipos.

2. *Ex intentione*] proposito.

Destinatio id facere] ita ferire atque eam partem petere, ubi letalis iactus futurus presumat.

Non eligatur] non petatur directo, tanquam res bona & iusta.

Utrumquicunque] ut minus malum.

§. V. 1. *Præsent*] ut Graci loquantur εἰτι ζεγού ἀναπνεῖς in acie novaculae situm.

Occupari posse] præveniri à passuro, ut aggressor prius luditatur.

Moralibus] ubi de turpi & honesto agitur.

Naturalibus] de eo, quod sit secundum aut præter contrave naturam.

Punitionem] nihil est ita præcium, ut si minimum à medio discedas, in vitium deflectere videare. 1, 2, 1.

Metum qualcumque] ex ambiguis signis, qua sic possum interpretari, quasi velit aliquis, si possit, me interficere.

Apud Gellium] 7, 3.

Composito] comparato cum adversario in amphitheatro. Cic. 2. famili. 8.

Propositus sorti] lata vel statura conditio.

Indomitum] ad quas evadendas vel moliendas nullum, aut nullum nisi tam grave, remedium est.

Te si] Si te occiditur erat, & tu non nisi occisura esse debebas, ut scilicet tempus intercesseret. Si ille moratur, & tu morari debebas.

Ipsa occupasset] Ut Athenienses, cum pecuniariam in stipendium belli Persici ab universa Gracia collatam ex insula Delo rapuerunt, praetextu id facturos Lacedæmonios, Justin. 3, 6.

Vibii Crispini] lege Crispini.

Quis tibi sic temere] Quis hanc tibi veniam dedit, ut timori tantum indulges; ut ob timorem sic facere tibi licere putas.

2. *Inter os & offam*] Πλορά μετράζω πέντε καθαρούς καὶ χείλες δέκαρον.

Indulgentiam suam] plus hac in re concedent quam sana ratio permittit.

§. VII. *Tribuno Marii*] C. Luscio fororis C. Marii filio.

A milite] C. Plorio. Valer. Max. 6, 1, 12. Quintil. declam. Miles Marianus.

Fæminis] ut à Chiomara Orgianonis Gallograecorum reguli uxore. Flor. 2, 11.

§. VIII. *Occidi quam occidere*] Melius occidi quam occidere injuria; non melius occidi injuria, quam occidere jure. Sueton. de Tito 9. Nec anchor posthac cuiusdam necis nec canescens, nec quavis interdum ulciscendi

causa non deesset, sed peritum se potius quam perditum adjurans.

Excipiant personam] sentiant illum, quem superesse ac vivere multorum intersit, potius occidere quam occidi se pati debere.

Patientia contraria] ut debeant potius facere quam pati.

Socii itineris] præsidium & comitatus.

Reclives] magistratus.

*§. IX. 1. Quatenus legem] compellit aut juber omnino ac necessario aliquid agi & præstari; non tantummodo monet, aut aliquid honestius & se indicat, *i.e.*, *io.**

Non eatantum] non exigit modo ea, ad quæ legibus civilibus adiunguntur, sed etiam quæ dictant justitia distributiva & universalis, qualia sunt dogmata moralia.

*2. Nec ab hac sententia dixerit me Vasquius.] Sane peccavit Vasquius, quum quod consilii est, monendum que sunt principes ut cayeant, quia accidere soleat, id jus fecit adversus principem: Hoc voluit dicere: Principes innoxium assilando & injuriari ei intentando definit agere principem & incipit agere Tyrannum, eoque iudicio morali in isto actu, non princeps, sed aggressor & tyrannus est. Nam ut in ludo puerili apud Horatium, *Rex eris, aijunt, si recte facies*, & anus illa apud Philippum Macedonem: *Si non vacat tibi jus reddere, noli regnare.* Ergo & misit se in periculum patiendi, quæ saepe tyrauni & aggressores patiuntur. Ut Lajus quum sicut sibi in alieno territorio & paucis comitatus dedere de via Oedipum: Ut Nero cum grassabatur noctu; Nam quemadmodum in privatis delictis, quidam statim puniuntur in primo scelerato opere, quidam non tam scelus quam imprudentiam expiant inter sceleratos deprehensi, quibusdam tardo pede venit vindicta, quidam furii suis relinquuntur: ita & Principes. Quorum eis primum alterumque genus*

*miserabiles sunt, nec forte jus vindicibus fuit ad ultimam poenam veniendi: ipsi tamen non habent, cui imputent, nisi sibi. Et hoc est quod Marcus disputabat: *Oannes prius qui occisi sunt, habuisse causas quibus reverentur occidi, nec quemquam facile bonum vel nichil à tyranis vel occisum:**

meruisse Neronem, deluisse Caligulam, Othonem, & Vitellium nec imperare voluisse. De Galba paria sentiebat cum diceret, in Imperatore avitissimo esse acerbissimum malum; ut testatur Vulcatius in vita Avidii Cassii. Sic T. Tatius, quum Laurentes, quod legati illorum à pronosticis ejus pulsat essent, jure casum pte se ferens.

Sic Phlippus Pausaniam jure civilitatem aduersus Artalium variis distributionibus cum risu frustratus, vindictam in se vertit. Hi miserabiles sunt quidem, nec percussoribus illos occidenti jus fuit: quod accedit ramen, non habent, cui imputent, nisi sibi. Quod vero interposuit Vasquius omnia imperia parentium, non imperantium, utilitatem spectare, si non jus dar privatis, faci tamen, ut quicquid contra disputetur, homines non omnem injuriam ab imperante sibi ferendam putent. Immo quia hoc naturalis ratio inserit parentium potius quam imperantium causa coentes populos sibi regem fecisse, & regem esse propter populum, non populum propter regem: propterea actior est dolor, quum eum quem tuorem suum & defensionem esse existimabant, venatorem & hostem vident. Et res quidem non statim deficit, cuius utilitas in aliqua parte deficit: sed tamen existimatio & pretium rei, quantum pendebat ex utilitate ad eam partem, deficit: adeo ut interdum ea res magis contemnatur ob unum vitium, quam existimatur propter alias virtutes multas. Sic librum ministrabilis literis scriptum sepe proscimus: sic vestimenta, quia displacebant, scindimus, ut ait Seneca de Ira 2, 26,

Sic sic

Sicut dominia] Aliquis committendo facinus vel capitale, ita ut fugere necesse habeat, non desinit esse dominus rerum suarum, nisi expresse in lege cautum fuerit, qui eam violatur sit, ejus bona caduca fore & fisco vindicatio iri. Sic nec Princeps contra officium faciendo amittit principatum, nisi hujusmodi lex commissionaria ab initio, cum ei potestas deferretur, dicta sit. Supra 1,3,16.

Lex id statuat] Iuri sunt leges de mulieribus & confederationibus.

Quod autem Vasquius] Quod pro fundamento sententia sua ponit Vasquius, incolumentem à singulis propter se desiderari, id quidem admittunt re ~~ad~~ natura. Sed postera illa & consequentia, primis nobiliora, non addunt tantum alios, quibuscum in societatem coivimus, sed eriam si alii servari nequeant, eos nobis proponunt. Inde toties inculcatum sapientibus, patria vitam & spiritum deberi. Nec vero necesse erat etiam ex ipsis hypothesi ad illud *impergere* Propter se currere. Poterat enim dicere, invafore tam pravo facinore vim intentandi tollere sibi istam existimationem, quod vita ejus sit multitudini utilis: raro enim mala exempla sicut in uno, & ali cuivis idem metuendum. Itaque si faciat iste quod non potest non facere, si se salvum velit, non sive tantum sed & aliorum saluti consulere. Sed periculose hoc iudicium privatim committitur. Itaque verior est sententia Grotii: nec ei vita verendum, quod non adjectit qua monnimus: non enim de utili, sed de jure disputat.

Res desicit] Instrumenti quidem vis consistit in usu, non tamen, si cubi res hæcer, nec statim expeditur, omnis ejus astimatio & dignitas confessum interit. Sic non desinit esse Princeps, qui aliqua in re non se pro principe gerit.

Propter se] propter suum ipsius commodum & salutem.

3. *Necessitudines]* amicos, necessarios, familiares, cognatos.

In quem res publica] ad quam omnium potestas delata est.

Unico] iniquo.

S. X. I. Facultatem quandam] Lukanus arma tenuenti Omnia dat, qui justitia negat. Quod scribit, qui injuria parat afficeret dare ius vel facultatem moralem aduersus se in infinitum, dura admodum difficultisque digestio- nis est. Ne quidem, qui jam afficit.

Dat sane ius perpetui inimiciis, ac persequendi ac vicissim ierdendi, quo- cumque modo possum sed civiliter, accusando, incrementa impedien- do, officia negando. Id qui faceret apud Romanos, bonus tamen & ho- nestus civis manebat. Probissimi tamen quique tales pertinaciam im- probam & inimicitias debere mortales esse judicabant. Ob levem injuriam externi mores usque ad san- guinem incitare solent odium aut le- vium Græcorum, aut immunium barbarorum, inquit Cicero pro Li- gario cap. 4.

Caritas quoque] Multo minus videtur admittendum, quod ait carita- tem nos non obstringere in hoc in gratiam nocentis. Sed adjicit, Quatenus aliter malum illud à me arcerne nequeo. Fortassis igitur haec senten- tia fuit auctoris: dat facultatem libe- ram & incircumscriptam in instanti, cum consilium in arena capiendum, nec copia est circumspicendi quid optimum sit, arripiendi auxilium & obiciendi quodcumque sub manu est, etiam si inde, non quidem destina- tione mea (quod est tantum à me ar- cere injuriam) sed casu fortuito mors ledere volentis sequatur: ut si ma- num, dum intentatur mihi, præci- dam, aut sic sauciem, ut vulnus ei sit mortale.

Caritas] Affectio illa qua omnes homines natura dicitur esse prose- quendos.

Non pati humanam] quod homo re- cta ratione instruatus & utens jus naturæ

naturæ indicat, non posse apud Deum pro peccato haberi.

2. Ad honorem] existimationem, dignitatem, quam videtur amississe servilium verborum patientia.

Patientem excellenter] Ut vir ingen & bello & studiis Nexus apud Thuan. lib. 55. ann. 1573. p. 335.

3. Iguominosa] indigna forti viro.

Non est modus] idem judicavit Augustus Cæsar apud Sueton. c. 51. & 55.

§. XI. Quæ inter rem & vitam] Et si enim plus videtur exigere à fure, quam debet, si pro ablatis bonis vita ejus petatur: tamen iudicio moralium non est periculum, quod ipse in se arcessivit, 1, 333; & quod minus est in re, quam est in hominis capite, id supplet lacerantis injuria.

Nullam æquitatem esse inter amissionem vel omnium honorum & mortem, sententia, opinor, exterior est. Sic tamen ut hominum maxima pars longe aliter se censere rebus testetur. Cum enim navigant, militant, in metallis se defodiunt, margaritas pescantur, & periculofissimas artes alias exercent, nisi ut ostendant ob bona & saepe ob villem mercedulam libenter se capite pericitari. Qui projectent sicut vitam, in acquirendo, an parcent alienæ in eo, quod tanto pretio acquisiverunt, tuendo. Inde passim ita loquuntur boni auctores, ut pecuniam & vitam parum distare significant. Heliodus.

Χρήσασθαι τούτη την πόλιν οὐκ εἰσίτων.

Spiritus hanc levior misericordia mortaliis efferves.

Antiphantes apud Stobæum:

T' αρχέρεντον εἰναι λύπη νομού την χρηστούς

Οὔτε δέ μη της τέλος, μηδὲ

οὐδὲ μη την τέλους τελευτήν,

σοι ταῦτα.

Anima atque sanguinis pecunia est

mortalibus,

Hac se carebis, sine parandi co-

pia,

Νονίσις, umbra vivis mortua

interes.

Sic sanguinem, nervos, viscera, vitalia dixerunt pro patrimonio, & comedi, cedri, concidi, perire, funus, de eo qui bona perdit. Vide Observat. lib. 4. cap. 24.

Carias] officium humanitatis communis natura debitum.

Per modum præcepti] tamquam præcipiens, confulens ac monens contrarium, licet non impetrans, ut lex.

Lege divina humanæ] ipsam si confidere nudam, circa id, quo divinis & humanis legibus augetur.

§. XII. I. Legis Hebreæ] Exod. 22, 2.

Fuere nocturnum] Nocturnum furem ideo licere vult occidi, quod noctu vix sit copia rictuum adhibendum, atque ideo si occisus reperiatur, facilius credatur ei, qui à se vita tuenda causa dicat furem interemptum repertum cum aliquo instrumento, quo nocere possit.

Ergo hæc foret fictio juris, seu ejus, quod & possibile incerta veritate vel contra veritatem pro veritate à jure facta ad certos effectus interpretatio. Quales & alibi & in Usucapione & in Postliminio ICti veteres agnoscunt. Sed haud scio an fictio juris tantum valere possit, ut per eam homo alioqui conservandus, possit occidi, quemadmodum per eam res potest retineri vel alienari. Potius haec causa videtur, quod ubi minor est custodia hominum, ibi sanctior est custodia legis. Sic apud Scythas nihil furto gravius, quia, ut ait Justinus, sine recti munimento pecora & armenta habentibus nihil salvum esset, si furari liceret. Sic abigeatus gravius punitur furto, et si possint res furto ablatae multo esse pretiosiores, quia fide publica in pa-

fuis

cuis sunt pecudes, nec ita possunt custodiri, ut quæ domi sub oculis & claustris habemus. Sic nocte cum dormiunt homines, &, ut eleganter Statius, mandaverit animas (quasi alienæ fidei commisere, non ipsi in potestate habent) vigilat lex: & in minore providentia dominorum majorem metum furibus fecit.

Deinde non modo adversus nocturnum furem presumtio est defensisse se telo, sed indubitate hoc haberunt legum conditores, nec intelligi potest fur nocturnus sine telo: quia enim noctu sunt omnia clausa, quomodo nudis manibus effringeret janam, perfodiet parietem, dimovebit arcam & armariorum seras? Tertio ob hanc quoque causam, quod noctu clausa sunt omnia, nec sine vi possunt aperiri, fur nocturnus non intelligitur sine vi, & quidem in locum sanctissimum. Quid enim sanctius, quid omni religione munitorum, quam domus uniuscujusque ciuitatis? hic arcæ sunt, hic faci, hic dit penates, hic sacrae religione ceremonia continentalis: hoc per fugium est illa sanctum omnibus, ne inde abripi neminem fas sit, inquit Cicero, in oratione pro domo cap. 41. Nam si tempus est ullum iure homino necandi, que multa sunt, certe illud est non modo iustum, verum etiam necessarium, cum vi illata defenditur, ut idem pro Milone cap. 3.

Legis hisbas ex 12. tabulis ibidem sic meminit Cicero: duodecim tabule nocturnum furem quoquo modo, diunum autem, si se telo defenderit, interfici impune voluerunt.

Quod me in discriben] quod quasi mea culpa in id periculum veni.

2. בְּפָרָתְּה תַּרְאֵנִי Fodere.

3. Diu] interdiu.

4. De vi illata] quæ dicit se vi stupratam.

§. XIII. 1. Quid vero jam de lege Euangelica] Rursum inculcat legis, ut loquitur, Euangelica perfectionem,

quasi perfectio Euangelii sit demere metum grassatoribus nocturnis, & exponere bonos impunitiori audacie facinorosorum. Verba Christi sunt Matth. 5. *Audistis quia dictum est: ecclum pro oculo, dentem pro dente. Ego autem dico vobis, ne obsistite injurioso: sed si quis te percussit in dextram maxillam tuam, probe illi & alteram: & qui voluerit tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium: & qui te angariaverit mille passus, vade cum illo & alia duo. Haec non præstant fures salvos. Et primo valet responsio, quam ipse dedit supra illis, qui verba de alape bello & omni actioni forensi obdubebant, nempe alapam esse contumeliam levem, ne re, sed opinione magnam. Sic tunica etiam & pallium amissionem non maxim preti bonorum significant. At fur nocturnus non petit tunicam & pallium, sed aurum & argentum, & si potest, omnem censem patrisfamilias. II. Oculum pro oculo, densem pro dente dicunt est magistratibus Deuteron. 19. Id non abrogat Christus, quemadmodum nec abrogavit non occides, non mæchaberis, quorum ante meminit. Sed haec omnia vindicat à pravis interpretationibus Judæorum, qui illud, de quo agimus, applicabant male sibi & privatum & publice. Privatum, cum hinc sibi jus facerent obminimas injurias, minimaque damnna immortale odium gerendi. Publice, quia sub jugum erant Romanorum redacti, si quid ab his grave paterentur, rebelliones coquebant, & ecclum vituperabant, jactantes semper se Abrahami semen, & federatum Deo populum, & immemores se fœdus illud & aliis peccatis multis, & non agnoscendo Messiam præsentem, irritum fecisse. Ait igitur, ne obsistite injurioso, nempe ut soletis obsistere lâdentes magis vestras conscientias, quam ab illo forte in bonis vestris laeti estis, nec tanopere studentes, ut puniantur qui pec-*

peccant, quam ut ira vestra & vindicta capido eslatetur. Quemadmodum dixerat antea, ne iureis omnino: nempe ut solerit leviter & prater necessitatem. Quam autem iubet, qui tunicam auferat, ei & pallium tradiri, qui maxillam dextram feriat, ei & lavam porrigi, qui angariet ad miliare unum, addi alterum, non precipit patientiam hominum injutorum, ubi possunt puniri, sed patientiam & aquum animum in cagitationibus Dei per iniquos potentes, nec verat, ne arceantur plectantur sceleris, ubi possunt plecti aut prohiberi: sed si justo Dei iudicio homines potentes & maiores legibus illis iuriis nos afficiant, ut patienter feramus & agnoscamus, hanc evenire nobis ob peccata nostra, Deumque per illam in justitiam hominum justissima & sanctissima decreta sua exequi: adeoque non ciferamur impatientia adversus istas virgas Dei, ut si & alterum tantum perdendum sit de bonis, si duplicitur contumelia, si geminerit labor, parati simus sustinere, & mente argue ore dicere: *Iram Domini portabo, quia peccavi ei*, Mich. 7, 9. In eo adeo nihil perfectius à nobis postulat Euangelium, ut idem jam praestiterint sancti in veteri Testamento. Sic David & Samuel. 16. *Dimitte eum ut maledicat*, Dominus enim precipit ei ut maledicat Davidi. Et poterat tunc punire: sed id tempus erat, quo se humilem redderet coram Deo rex piissimus, non magnum coram hominibus. Sic Jobus c. 1. *Dominus dicit*, Dominus absit, sicut Domino placuit, ita factum est: *sit nomen Domini benedictum*.

Incruenta contentio] Iis in foro apud judicem, cui nullum periculum sanguinis aut cadis intervenit.

§. XIV. *Lex ius necis non habet*] Ait legem ius necis non habere in civis ex quovis delicto, sed demum ex delicto tam gravi, ut mortem meratur. Quasi non minimum deli-

cum, si ob causas incidentes sub capituli poena vetetur, capitale fiat. Sibi imputet, qui transgreditur. Quare enim non licenter Atheniensibus jubere, ut capital esset, si quis legem de vindicanda Salamine tulisset. Justin. 2, 7. Quare non Thuriis, ut capite fueret, si quis cum armis in concionem venissem? Diod. Sicul. 12, 12. Qware non Carthaginensibus, ne quis Gracis literis aut sermoni studeret, quo loqui cum hoste aut scribere sine interprete posset. Justin. 20, 5. Quomodo autem confisteret imperium militare, in quo minima quaque verita capite launtur? ut si quis in agmine ordinato excessit, si in rusticu tugurio inventus est, si gallinam abstulerit. Et quantum est in se spectatum vesci de arbore? Tamen capitale fuit, quia Deus dixerat: *quo die ex eo visceris, morte morieris*. *Tollingendum igitur*, ne lex sit tyrannica, que servari non potest, & pro laqueo est ad capiendos innocentes, nec gravem causam haber. Sic ratio est & potest servari, utique quantumvis parvum delictum capitale faciet.

Animum tranquillat] omnes conscientia scrupulos eximere potest.

Valde atrocibus] ut proscriptos & militiae desertores, supra 1, 4, 16. & exiles, ubi de iis lex est, qualis apud Quintilianum avum declamat. 305.

Tollere quidem] impunitatem dare in foro soli vel apud judicem mortalem: non liberare conscientiam.

§. XV. *Concedat alteri*] non directe ac verbis interpositis, sed dum aggreditur, tantum interveniat spissi aut loci, ut contraria arma expedire possim.

Duos mortem meritos] ut Romani gladiatores noxios.

§. XVI. *Jus quasi momentaneum*] momentum vel punctum temporis durat.

Tractum habet] non coercetur intra tautas temporis angustias.

Defen-

Defensio mera] nam offensio ex intentione justa non est. supra n. 4.

§. XVII. *Ut vim pati*] ut quia prae-video aliquem hoc crescere posse, me ut impune lacer, quum hujus animi nondum illa signa det, ideo cum aggredi possim, & incrementa ejus vi interpellare. Arioitus ad Cæsarem 1. Gall. 44. debere se suspicari, simulata Cæsarea amicitia, quod exercitum in Gallia habeat, sui opimendi causa habere. quod nisi sedet, aut exercitum deducat ex his regionibus, scelus illum non pro amico, sed pro hoste habiturum.

§. XVIII. 1. *Bellum promeriti*] injuria facta iustam alteri causam inferendi bellii dederunt.

Tantundem imponere viudicata] Se-neca Troad. 278. regi frenis nequit Et ira & ardens hostis & victoria Commissa nostri.

2. *Judicem feram*] Ferre judicem est provocare adversarium ad judicem vel arbitrum secum ex utriusque sententia capendum, in quem compromittant.

A D C A P U T I I .

§. I. *C onsumi hominum*] quia eu-jusvis hominis est, & propterea nec nos eo possumus excludi.

Nostro singulari] quia nemini praeter nos, vel eum cuius est, adeo ut aliis id male invadat.

Ad actus] num. 18.

Aliorum propri.e] num. 6.

Propria fieri nequeant] num. 3.

Uti possint] num. 4. & 5.

§. II. 1. *Talis usus*] Exercitum juris hujus & apprehensio rei hoc animo, ut mihi serviret, taatundem valebat tum, quantum nunc proprietas.

2. *In magna quedam*] mansissent incallidi, & ex iis ignoratio verborum. Justin. 2, 2.

Effeni] 1, 3, 3.

Aſeticam] exercent & castigane corpus, ut animus magis yacet religione, 1, 2, 9.

A φιλοτεχνια] integratas.

Φρόμον] prudentiam medianam vel ambiguum.

Επίπεδον] inclinarunt, vergere cœperunt ad malitiam.

Rerum distributione] nam alter a grum frumento, alter pœcum sibi vindicarat.

Ex studiorum diversitate] dum uterque suum præfert, alterius studium contemnit.

Bona malorum] Gen. 6, 1.

Χειρογραφας] violenti, quibus suis in manibus.

3. *Terras parvito*] Partitio terra-ruin in populos, cuius imago apud Germanos Cæsari 6. Gall. 22.

Infamilias] Partitio in domos.

Siticultus] qualis est orienti soli propior regio. Justin. 12, 10.

4. *Locorum, in que*] quam alia atque alia appetendo loca, qui desierant una vivere, desierunt & res communicate.

Faſtitio & amoris def.atus] quum scilicet quidam per inertiam minus opera conferrent ad res communes excolendas, nec minus tamen aliorum labore fruerentur: alii per avaritiam aut luxum plus appeterent aut consumerent, quam frugalibus aut aquis digni esset.

5. *In proprietatem*] proprie facta sunt.

Animi actu] destinatione mera vel cupiditate habendi.

Cererem legiferam] Virgilius 4. Aeneid. 58. Ovid. 5. Metam. 343. Atheneus 1, 12.

§. III. 1. *Sub ratione*] vel univer-sum vel partes ejus, ut grandes sumus aut frera proprie nominis tractus.

Causa hic cessat] non est verendum, ne quis tantum ex eo sumat, ut alii fraudentur, atque ita non servetur equalitas.

Si quis ejus] si homines possent volare, aut versari in aere sine tactu

EEC teria

terre vel molis, quæ à terra sustineatur.

2. *Syribus*] Magna & minore in ora Africae Lucan, 9, 303. Sallust. Jugurt. 78.

In re terminata] quæ fines certos habear.

Tò iycv] Quod fuit vel liquidum est, non finitur proprio & sui generis termino.

Citra Oceanum] Error Sulpicii Apollinaris, qui putavit Citra idem esse quod Extra. At circa Oceanum est intra Oceanum. Sic Gallia citior Romanis, quæ intra Alpes: Hispania citior, quæ intra Iberum fumen.

M. J. M' vel M'. Liv. 36, 17.

Nec singenda] nec inducere in animalium debemus, Oceanum, perinde ac terras, à gentibus aliquando divisum esse.

§. IV. *Per universitatem*] quum ex illa generis humani communitate partem sibi eximit gens vel civitas vel regnum, & publicam facit.

Per fundos] quum certas portiones privatis consequuntur.

Aſſignatione] attributione, quæ fit per electos, aut praefectos ei rei, ut apud Romanos per triumviro coloni deducendis.

Liber occupatione] cujusque privat.

Non ideo vacuum] Exemplum apud Tacitum 13. annal. 54.

§. V. *Moraliter necessarium*] non quidem necessitate, absoluta & naturali, sed introducta gentium institutis.

In illo primo statu] Sic olim in Hispania quilibet è vulgo rei metallorum, prout libuisset, operam dabant Diod. 5, 36.

Atque etiam ipsum] & eximere a liquidum promissa occupationi, quæ naturali jure concessa erat.

§. VI. 1. *Videatur absurſſe*] sustinisse omnem potestatem aliorum in re, quæ propria ex communi facta est.

3. *Dēſſipare poſſum*] quod est incendium ruina extingue: quod de suis fortunis dicebat Catilina.

Lege ciuitatis] paucetas quoque juris civilis Romani sanxit; non tamen, ut propriam ejus juris patrem, aut illius civitatis populive constitutionem, sed ut à naturæ exigitate comparatam legem.

4. *Definitionis*] regulæ, sententiaz, pronuntiati.

Cura benigna receptione] ea cum conditione acque exceptione, ut, ubi noxa & damno est distinctio dominiorum, ibi valeat pristina communitas.

Si homines legibus] nisi bellum civile juris ordinari strictram observationem sustinuerit.

Suam lege nature] quæ bono civi precipit eam provinciam suam putare, in qua servire patria possit, eis publica auctoritate ob turbas caret.

Suam quenque] unumquemque consulere sibi, ut potest, 6, 4.

§. VII. *Ad Cretam*] ad siccum & solidum, ut definat esse spes aquæ inventiæ. Plinius Nat. Inst. 31. 32. 1341. Plutarchus ad eis p. 827.

§. VIII. *Tabula*] quavis materia, affere, ligno, fracta navis.

Animi talis] propositum non recedendi ab eo, quod iustum est.

§. IX. *Eaciendam reſtitutionem*] si aliena re, tanquam communis in necessitate usus fuerit, mutatis in melius temporibus, id quod consumpti peris, restituiri oportere.

Ad fervandam] ad frumentum ex antiquissima communione, quibus introducta dominia uti severe prohibent.

§. X. *In solo pacato*] terris eorum, qui non sunt hostes nostri, ut Ordines Belgii Liberi fecerunt in Traiectu Mosæ, Rhenoberga, Orsavia, Emetrica, Vesalia, quas hostis Hispanus occupatas praefidis tenebat, & inde socios eorum infestabat.

§. XI. *Utilitatis innoxiae* per quam meum

meum comminodum sine damno alterius quarto. Inde actio pauperis adversus divitem, qui stoles suos, unde pauperis apes mellia legebant, veneno inficit, apud Quintilianum declam. 13.

Alteri communicet. Hoc Latinum non est. Itaque non potuit Cicero dicere, qui semper, communicare quidcum aliquo, non communicate alii. Fraus huic loco facta est. Sic enim Cicero i. off. 16. Una ex re satia precipit, ut quicquid sine detimento accommodari possit, id tributar vel ignoti. Ex quo sunt illa communia, Non prohibere aqua profusa, Pati ab igne, ignem capere, si quis velit, Confluenta fidele deliberanti dare: que sunt iis utilia, qui accipiunt, dani non molestia.

Signa navigationis aut itineris. Exemplum nobile prabet Darius Codemannus Persarum rex in ponte Lyci Justin. 15, 14.

S. XII. Qua flumen dicitur. Si omne corpus intelligas parti territorii inclivium.

Molem injicere. Hujusmodi molis mentio apud Tacit. 5. hist. 19.

Qua aqua proflui. Si in flumine manantes & momento temporis mutatas undas intelligas, neque enim propriæ sunt, nisi à quo hauriuntur.

Ovidius] 6. met. 350.

Monera publica. Inf. num. 17. & cap. seq. num. 9.

S. XIII. I. Verum putat transiit cum exercitu alienos fines, postulandum prius transiit, sed si negetur, vindicare posse. Sane si jus est ei vindicandi, ius etiam alteri est negandi. Etenim si Principi vel populo licet prohibere ipsius indigenis, ne sint armati intra fines, quamvis pauci, quamvis singuli, multo magis ei licet hoc non concedere exteris. Ab his enim major metus. Sic apud Petronium miles Encolpium paganum ponere juber arma, & malo caveret. Sic Cicero in Sicilia postquam do-

mitis fugitivis inde Man. Aquitius decepsit, omnium instituta atque cedicta pratorum fuisse ejusmodi restatur, ut ne quis cum telo servus esset lib. V. Verri 3. Præterea si privato prohibere potest ne quis ingrediatur fundam suum venandi vel atcupandi gratia, multo magis princeps vel populos, ne exercitus aut multitudo armata ipsius transeat fines. At verum primum facit §. 12. Justinus de R. D. Hinc cum Philippus Macedo prætextu ponendis Herculis in ostio Issei statutum pacatum accessum ad religionem Dei per Scythiam perisset, rex Athreas armaturum exercitum fines ingredi negavit se passurum, Justin. 9, 2. Et Cæsar cum in Galliam tendens Helvetii, dicerentque sibi esse in animo sine ullo maleficio per provinciam Romanam iter facere, rogarentque ut ejus voluntate sibi facere licet, respondit, si more & exemplo populi Romani non posset iter ulli per provinciam dare, &c., si vim facere contentur, prohibitarum ostendit, lib. 1. bell. Gall. 8. Dicit more & instituto populi Romani, ut significet Romanos hoc naturæ jus esse non puriss., ut necessario daretur. Sic cum de exercitu Romano in Asiam adversus Antiochum per Macedonia diuendo deliberatur, Publius Africanus ad fratrem, Iter quod insistis, ait, L. Scipio, ego quoque aperte probo, sed totum id certius in voluntate Philippi, Liv. 37, 7. Judicans posse illum iure suo prohibere, Catus, quo hic traditur, propria aliqua, ut communia, posse vindicari, est utilitatis innoxia, & ob damnatio praesentia, & ob pericula graviora. Etenim si ne amica quidem & patria transiit exercitus sancta & inviolata habent, quid facient in extensis? Vide Othonianorum & Vitelianorum per pacatissima, per ipsam Italianam transiit apud Tacit. 2 Histor. 12. & 87. Plin. Panegyr. 20.

Quam dissimilis nuper alterius principis transiit, si tamen transiit ille, non

populatio fuit, cum abactus hospitum exerceret, omniaque dextra levata perusta & attrita, ut se vis aliqua vel ipsi illi barbari, quos fugiebat, incederent. Tales hodie omnes transitus, nulla disciplina, Germania & Gallia experiuntur. Comineus lib. 6. cap. 2. Regnum sub mortem Ludovici XI. ne-
cunque patens & amplius, exhausiam erat & egenus, cum aliis rebus, tum maxime per traductos & commaneantes hinc inde exercitus. Ne dicam de an-
nona, quam necesse est ingravescere incolis, maiore hominum quam tueri terrarum copia seu naturales seu ad-
ventitia solent, numero admissio. Pericula & metus longe graviores. Cæsar homines inimico animo, data facultate per provinciam itineris fa-
ciandi, temperatuos ab injuria & maleficio non exsismabat, lib. 1. bell. Gall. 7. arma per se facient ex-
sertos promptosque in injurias, præ-
fertim ubi numerus adest, & occasio & pretium sceleris. Notum illud Homeri: *αὐτὸς γάρ οὐδενός οὐδέποτε οὐδενός*, & Valerii Flacci, *Tamque virum trahit ipse calyx*. Non cogita-
verint de maleficio cum adventarent. Occasio furem facit: in peregrino quasi exiles sunt, quibus mille indies
nova confilia aut fortuna sua aut inge-
niu[m] possit facere, verbis Livii 35.
42. Quam facile venit alicui in men-
tem: *Videmus terram opulentam & ubeream: nolite negligere, nolite cessare, eamus & possideamus illam: nullus erit labor*. Judic. 18. 10. Quam præsens est dicti a transmontibus privato de
injuria facta conquerenti: *Cave ne ultra loquaris ad nos, & veniant viri animo concitati, & ipsi cum omni domo tua pereas*, ibidem v. 18. Qui nescit
tories subdilio vocatos & intra finem admisso[n] extenos auxilium in perni-
ciem vertisse neque ullis partis, ullis excretionibus deterri potuisse a fa-
cinore, ut fidem datam servarent? Athenienses classe in Siciliam navi-
garunt, *ut sub specie ferendi Catiniensibus auxiliis tentarent insula imperium*,

inquit Justinus 4, 3. Philippus bello sacro civitates, quarum paulo ante dies fuerat, quo sub illius auspiciis militaverant, que gratulata illi sibi que victoriam fuerant, hostiliter occupatas diripiuit: non diis publicis privatisque, ad quos paulo ante in-
gressus hospitaliter fuerat, peperit. 8. 3. Et plenus istorum ille Roma-
nus miles Capua in hiberni locatus, secum exigerat ita. *Cur autem potius Campani Italiam agrum uberrimum, dignam agrom, qui me nec sua tuari possent, quam vicinum exercitus habebet, qui suo sudore & sanguine San-
nites inde depulset, &c.* Livius lib.
7. 33. Anglo-Saxones ut viderunt terram latam ac ferilem, & inclo-
larum manus ad bellandum pigras, se vero & maximam partem Saxonum sine certis sedibus, mittunt ad evocandum majorem exercitum, & pace cum Scottis & Pictis firmata, in commune contra Bretones (i. e. Bri-
tannos, qui eos trans mare in auxilium vocaverant contra Scotos & Pictos, ut à Claudiano & vetustis
ribus hoc auctore appellantur) con-
surgunt, eosque regione propellunt, & sua dictio regimur distribuunt, ut narrat Wittichind. lib. 1. annel.
Quid ab illo expetendum, qui in
minimis obligati sunt, qui non pro-
misserunt etiam tueri, sed tantum non offendere. Super haec omnia
fere imperiorum hoc vitium est, ne
quo longius ab limite in interiora
proceditur, eo imbecilliora inventias. Sic Pænos foris invictos Agathodes
& Scipio prope Carthaginem vice-
runt. Sic Hannibal negabat Romanos nisi in Italia posse vincere. Ut in
animatum corporibus infirmissima
& periculis oportunitissima sunt
vitalia. Ad haec igitur mysteria in-
tuenda admitti quasi profanos & in-
vidos oculos externos & magna multitudinis armatae in tanta hominum
invadendi & possidendi libidine, res
alex plena est. Quid quod in omnibus
imperiis reperiuntur homines

rerum novarum cupidi, qui tales hospites aut aduersus cives suos aut aduersus superiores aut vicinos ultra incidunt. Galli in expeditionem Napoletanum regnum transiūt per terras Florentinorum impetravērunt. Erant sub horum imperio Pisani quam urbem cum ingressus esset Carolus IX Rex, plebs circumfusa, dominorum in se crudelitatem exposita orare Regem cœperit, ut in libertatem avitam afferretur. Regis familiares postulationem iustissimam esse dixerunt, & ille paectorum conventorum cum Florentinis immemor, nec quanti ea res momenti esset, expendens, liberos esse jussit, ut scribit Belcarius Commentariis rerum Gallicarum lib. 5. & ante illum Cominus lib. 7. cap. 7. Sic apud Tacitum Lugdunenses extimulabant singulos militum Vitellianorum transiūtum, & in eversionem Viennensem impellebant ob municipalem invidiā, 1. Histor. 65. Exempla qua auctor adducit, facti sunt potentiorum, non iuris. Quod autem Israëlitis licuit bellare in Emoræos transiūtum negantes, non concessum, quia ius gentium negabunt, sed quia erant inter damnatos septem populos, quorum terras Israëlitis donaverat Deus. Josue 3. versu 10. Itaque hac tantum fuit ~~negotiorum~~ & ~~dilectorum~~, non ~~causa~~, ~~prætextus~~ & ~~occasio~~, non ~~causa~~ belli. Itaque Edomites idem negantibus abstinuerunt, quia non erant ex dahinatis donatisque: longe autem graviora obduci exempla possunt illorum, qui pessimam mercedem sua bonitatis transiūtas concedendo tulerunt. Post pacem Antaleidæ, conquiescente tota Gracia Phœbidos Lacedæmonius exercitum auxilio Amyntæ Macedonis adversus Olynthios ducebatur per pacatos & amicos Thebanos: quibus nihil mali suspicantibus, peleactus occasione Cadmæam urbis arcem occupavit. Lacedæmonii querentibus Thebanis fœdus esse violatum, mul-

tam irrogarunt Phœbidos, præsidium tamen in aree, & per illud urbem obnoxiam tenuerunt, donec consilio Epaminondæ, virtute Pelopidas liberaretur. Diodor. Sicul. I. 45, 20. Campani de exercitu Agathoclis Messanam specie hospitum ingressi, ut inde condescendentes in Italiam navigarent, ut viderunt pulcherrimam & copiosam urbem secure haberi, occisis civibus uxores filiasque eoram, domos & agros sorte inter se divisorunt. Polyb. I. Unum exemplum addam, quod si hæc doctrina valeret, cum totius Europæ periculo vidissimus: sed id ne finat Deus. Turcæ hodie petunt innoxium transiūtum à Cæsare per terras ejus ad oppugnandos Venetos, an quisquam erit tam stultus aut malus consiliarius, ut audiat dicere Cæsari, petere illos ius, quod nostro metu non tollatur, petere quod est juris naturæ, quodque nullo etiam religionis prætextu posse negari. Quod ad cautiones utantur illis, qui aliter non possunt: at cui ad negandum vires sunt, cum ego memorem esse jubeo, sape cautorem quoque captum esse: memorem nullo iure quenquam cogi, qui liber sit, ut invitus dominum accipiat: ubi dominus, parem: qui autem armatum intra fines recipit, cum vel dominum vel parem accipere. Multo minus concesserim, transiūtum jure non negari, si etiam ab eo, in quem bellum sive justum sive injustum (nihil enim horum præstat altero magis à noxa securum) movet is, qui transiūtum petit, metus accedat. Quomodo enim hæc perentis utilitas mihi, à quo transiūtus petitur, esse potest innoxia? Si nihil aliud sequatur, commercia meis erunt sublata cum eo, cuius hostem receperim. Deinde ille in quem bellum moveret si sapiet, ad, fines occurrit venienti hosti, quod si sit, ego fecerim meas terras sedem belli. Scire velim quod ius quenquam ad hoc incommodum patiendum, si vitare posset, obli-

get. Taceo de fine si repellatur, quamvis justus aggressor.

Siqua pars mari] quam terræ accessionem vocat num. 14. quæ proxima terram est, aut angusto finu vel laxiore portu angusti oris à reliquo mari secluditur.

Qui transiti] ad stationem temporariam.

Cum receptione] ita ut retineretur in commune facultas hac istis utendi danuosa nemini, nec domino adimere illam usurpare volentibus licet. Receptio est exceptio: ut num. 6. & Receptius servus apud Gell. 1756.

2. Has tulit leges] proposuit conditiones.

3. Greci, qui cum Clearcho] Reliquæ decem millium, quæ Cyro minori adversus fratrem Araxerxem Macrochirita bellanti auxilio miserant Lacedæmoni.

Rectio se hastis] pacatos & non minantibus armis.

Inclinatis] pretensis, infestis, intentatis. Sic ponere hastas Livius ib. 35, 35.

4. Jus meum metu] sed nec jure petendi, quod habet alter, jus prohibendi tollit ei, qui potest prohibere: cum dominum recipere in regnum nemo cogatur. Sic Philippo jure negavit Atreas, Justin. 9, 2. Caesar Helvetiis, 1 Gall. 8.

Dixisse manus] non uno contingenenti agmine, sed inter singulas legiones aut cohortes intervallo facta.

Impensa transmissio] Si qui per alios fines exercitum traducit, numeret pecuniam, qua princeps vel dominus eorum finium cogat militem, ne quid violent, transiunt prohibitum.

A Demetrio] Plutarchus p. 912.

5. Quo minus gêns queque cum quavis gente seposta commercium colat, impediendi nemini jus est. Id enim permitte interest societas humana &c.] Nimiris hoc laxe nimisque liberaliter pronunciatum. Interest societas

humana esse commercia ut plurimum libera; nec ulli genti omnino præcludi: sed hanc vel illam gentem excludi à commerciis certarum gentium, quæ tamen aliunde habeant, non est iniquum. Ipse infra num.

20. dicit ad sua vendenda non æquum jas esse omnibus, quo velint applicare, quom cuilibet liberum sit statuere, quid velis acquirere vel non. Ex sequenti cap. num. XV. refert in foedere quodam Panorum cum Romanis cautum, ne hi ultra Pulchrum promontorium, Massiliam & Tarasiam prædas agerent, mercatumveirent: neque id reprehendit. Sic regie Amasi solum Ägyptiæ emporium fuisse Naucratem tellitus Herodotus: quod si quis ad aliud ostium N. se applicuerit, ei jurandum fuisse eo se venisse invitum ventis compellentibus: eo jurejurando dato licuisse ad Canopicum ostium navigare; si non posset onera fluviisibus navigis Delta lustrando, Naucratim portare. Euterpe cap. 183. Sic inter leges, quas L. Attilius Paulus Macedonibus devictis dedit, quom in quatuor regiones Macedoniam distribuisset, ne connubium neve commercium agrorum adficiorūque cuiquam extra sue regionis fines esset, neve sale invecko uerentur. Livius 45, 30. Sic Rex Hispaniarum etiam suorum subiectorum parti negat commercia cum Peruanis: neque Belgæ societas iis, qui extra societatem sunt, in Indis omnia permittunt. Quod Maiteii illius, qui fretum sui nominis (Stræt La Maire vulgo vocant) primus pererrupit, clas sis experta est.

Geni queque] Livius lib. 45, 29.

Rupto foedere] jure gentium. Vide ad Senecæ Herc. Fur. v. 49.

§. XIV. I. Quæ terra accessione] quam jure credi possit possessor terra adjacentis, quasi oram, laciniam, & ut ita dicam, pomerium ipsius terra occupasse & sub dominio vel imperio habere.

Quæ onera] Sustinentur nullo usu aut commido mercium hominumve transuentum, eorum in partem illos vel hos vocari non sunt est.

Capitatio] Census, stipendum in capita hominum descripum.

2. Dum modus censuſ] dum non plus peratur, quam exigunt illa onera, quæ praestat.

Ut tributi, ita & vestigialis] Tributa proprie, quæ pro cento i. pro piaxiorum & patrimonii modo impo- nuntur. Vestigalia, portoria, decumæ, scriptura, centesimæ, vicecimæ, quadragesimæ &c.

Neti] filii linte, tela, bylli.

Isthmum Syriacum] quæ clauſtra Aegypti vocat Tacitus 2. hist. 32.

Accepte rex Salomo] Videntur sacra tabula dicere, per negotiatorum ea in Aegypto emisse Salomonem & Syris per eosdem vendidisse.

Ad ostendam] ne circumveniada esset Peloponnesus, & pericula circa Maleum promuntorium Laconices subienda.

De mari in mare] Aegæo in Iōnium, & vicissim. Traductionem vocant Latini, quod Hollandi inter Amsteladum & Harleum Overtoom, Jul. Higinus in Cianæ propempericon: Ab Actio navigantes stadia XL. veniunt ad Isthmum Leucadiensem, ibi solent iteris minendi causa remulco, quem Grace τριπόδον dicunt, navem traducere. Idem, Querunt etiam nonnulli, quamobrem ejus cura jubear Actio navigare, quod est in regione tradu- cionis Leucadiensis, & rursus ab Actio circa insulam moneat ire Caris. Sosip. lib. 1. in voce Iteris.

§. XV. 1. Nulla belli iustior] quum pax à Cimone facta rumperetur, auctore Pericle, ne quid postularis Lacedemoniorum & coniunctorum his sociorum concederent, Justin. 3. 7.

2. Decretum Praetoris ad libandum] à magistratu veniam impetrandum. 1. 50. de acquir. rer. domi. Et sunt,

qui velint legi decretum principis.

Quæ & illud] Intellige; aut ad moles jaciendas in mare.

§. XVI. Spartani] Cratius de re- publ. Laceda. p. 125. libr. 3. tab. 3. Instit. 3. p. 210.

Peregrinos urbe] Cic. 3. Offic. 11. Tale etiam, qui peregrinos urbibus uti prolibent, eosque exterminant, ut Pennus apud patres nostros, Pa- pius nuper: nam esse pro civi, quæ civis non sit, restum est non licere; quam legem tulerunt sapientissimi Coss. Crassus & Scrovoli: si uero urbis prohibere peregrinos sane in- humanum est.

§. XVI. Nisi imperium quod] nisi quæbus sub jurisdictione est.

§. XVIII. Aut simpliciter] in per- missa omnibus & ubique.

Ex suppositione] in permisso certo- rum populorum. Aut, si mavis, ci- tra repectum aliorum, vel ex alio- rum intuitu.

Vita communis] Jus communis ad res possedias vel in iuitis dominis non redit, nisi ad eas res, sine quibus omnino vivere non est: jus communi- ad actiones subjectam haber materia, *Vitam que faciunt beatorem*, ut Martialis canit, & à volentibus conceduntur.

Lege lata] per summam potesta- tem.

Conspiratione] per consensum & coitionem improbam privatorum.

Fusus omibus] natos in milita- tem omnium viventium terræ pro- ventus.

Averruncare] Putavit averruncare dici ab eruncare, & esse idem quod tollere & eradicare, eruere cum ra- dicibus: at averruncare est avertere, depeilere.

§. XIX. Venditio] puta ad exteros vel exportatio vendendi causa.

Expelli posse] quod fecit Augustus, Sueton. 42.

§. XX. Ad sua vendenda] Hinc ex- cufatur edictum Senatus Anglii temporibus tyrannicis, quo vetera- Eec 4
ban-

bantur appetati merces, quæ in cū-
jusque navicularioris patria non na-
ficerentur.

§. XXI. i. *Virorum populus*] ex
Floro 1, 1.

Nomini excellentibus] qui donum
habent continentia & asceticam vi-
tam exercere possunt.

2. *Quae justa sunt*] lib. 1, cap. 3,
nn. 4.

§. XXII. *Unus populus*] ut quum
arcentur Iudei.

§. XXIII. *Ex vi naturalis*] sine pa-
tientia.

Per beneficium] privilegio dato.

In beneficio] Sic Romani Boccho
Mauritanie regi fœdus & societatem
petenti responderunt, cum merue-
xit, cap. 104. Sallustii.

§. XXIV. *Lucrum alter alteri*] Quod
compendio vel lucro est, in eo occu-
pare alium & prævenire industria vi-
gilantiaque sua nemo prohibetur.

Stipulatus est] curavit sibi pro-
mitti.

Solet interdum prohiberi] quasi mo-
nopolium.

A D

C A P U T III.

§. I. *O* *Riginaria*] quam incipimus
ipius, nec ab alio transdi-
tam habemus.

Derivativa] quæ ab alio ad nos
transit.

Genus hum. coive] civitates facere
& de omnibus in proprietatem addi-
cendis, quod placuerit, constitu-
re.

§. II. *Servitius*] prediorum, quæ
pactiōibus & stipulationibus con-
stituitur, §. 4.

Constitutione pignoris] cum creditor
accipit à debitore pignus vel hypo-
thecam in securitatem crediti.

Nisi modo] titulo possidendi.

Virtute ipsa] Simulac dominium
earum rerum acceptant, & jus eas
hac ratione obligandi.

§. III. *Specie introducia*] opere ex
ea materia facto.

Nobis soli] de qua questione cer-
tamen Sabinianorum & Proculiano-
rum, §. 25. Inst. de R. D.

§. IV. i. *Imperium*] jurisdictio
Dominium] proprietas.

2. *In extraneos*] in inquilinos,
qui nobiscum habitant, cùm non sint
cives.

§. V. *Res mobiles*] quæ nullius
sunt, ut feras, aves, pisces.

Supra] 2, 2, 5.

Ex jure natura permittente] quod
veniam dat faciendi aliquid, ubi
mos vel lex civilis non adversatur.

Precipiente] quod utique jubet sic
facere, & non aliter.

Jus civile plurimum] & hujus & il-
lius & istius & vel decem civitatum
ex cuiusque placo; non jus gen-
tium, neque ex communi & immu-
tabili sensu omnium aut morato-
rum. Itaque potest, qui vult, id sequi;
qui ne vult, repudiare.

§. VI. *Qui ratione*] quia ad domi-
nium actus animi requiritur agno-
scēntis aliquid pro suo & habendi
voluntas. §. 40, 43, 46, Inst. de R. D.
Addē infra 2, 22, 10.

Personam illorum] considerati in
genere, non in individuis: ut Fa-
bius infans vel furiosus est Dominus
rerum patrimonii sui, qua homo, &
qua Fabius, non qua infans vel fu-
riosus.

Præter naturam] addendo natura,
quod illa non facit quidem, fert ra-
mena; non autem invertendo natu-
ram.

Actum primum] potentiam.
Actum secundum] operationem.

§. VII. *Supra*] à fonte & longo
spatio deinceps.

Infra] in exitu & aliquanto spacio
ante exitum.

Inferiori] vel alieni territorii vel
nullius.

Comparatione terrarum] quæ ci-
cumiacent & sunt in territorio.

§. VIII. *Aeg*

§. VIII. *Aus supra]* unde terram intrat.

Sinus] Sinus patet vel apertum habet tantummodo supra, ab alto scilicet mari, unde pars ejus terram intrat; non vero infra, hic enim obicitur terra gremium.

Aus supra] unde decurrunt.

Et infra] ubi angustias exit.

Ut fretum] Fretum patet vel transitem habet & supra, unde angustias intrat mare, & infra, ubi ex angustiis evadit.

Dummodo non] modo terræ, quæ circa sinum aut fretum in territorio sunt & mare inclusum habent, spatio longe id superent, ut haec merito una cum interveniente mari rationem totius, mare interveniens rationem partis habere videantur.

§. IX. I. *Partibus]* Orbis terrarum.

Commune civium] per vocabulum omnium intelligi solummodo eorum, qui cives Romani censebantur, & à Latinis, Italicis, Fœderatis, externis sive alienigenis, qui in eodem versarentur imperio, distinguabantur.

Πάντων ἀνθρώπων] Ergo non tantum πολιτῶν Παυγίκων.

2. *Præter secentibus isti]* ut nemo, qui non sit hostis, eorum usu ad tempus prohiberi possit.

§. X. *In diverticulo fluminis]* lacu, qui ex flumine in nostrum agrum intrat, & ibi finum facit.

Uti possideris] quo retinet possessionem, qui nec vi nec clam nec preceario ab adverratio possedit.

Jure fruendi] fructum, communitatem, utilitatem percipiendi.

Lucullo] Varro de re rust. 3, 17.

Efluvii] effossi lacubus, in quos admitteret mare; dein cataraea vel emissario, quoties libuisset, clauderet.

Septia quibusdam] quales sunt certatim. Plinius 9, 15.

§. XI. *Nec animi actum]* quo

quis forte apud se statuerit, mare velle pro occupato ab eis haberi, aut dominum maris se profiteri.

Acliv extenua] nempe classe praesenti.

Deseratur possessio] si ea classis ex loco, quem obtinet discedat.

§. XII. 2. *Ratione personarum]* imperio temperatio: ut Hannibal interpretabatur solam esse suum, quod captum bello possideret habereque castris ad urbem positis. Liv. 26, 11. Cæterum hæ classium autoritas inde agnoscitur, quod classem prætervehens una navis vela submittere compellitur.

§. XIV. *Ignes nocturnos]* Pharos Sueton. Calig. 46. Claud. 20.

Brevium] vadosorum &c minus profundorum locorum. Virgil. r. An. 115. *Tres Eurus að alto In brevia & Syrites ugæ, lib. 10. 289. multis ferre recursus Languentis pelagi & brevibus se credere salut.*

Chrysopoli] Scutari è regione Cappadocie.

Polybius] 4, p. 332.

§. XV. 1. *Intra Cymas & Chelid.* Eadem est historia, idemque foedus: nam Chelidoniz sunt insulae tres in mari Pamphylio contra Phæsidem, quæ est in continent. Nec placuit horum quicquam post prelium ad Salaminem: tum enim nullum foedus factum est, cum proxime successerint ad Platæas & Mycalem pugna: sed ad Erymedontem amneum à Cymone vieti Persæ hanc conditionem accepérant. De Chelidonis Strabo 24, 666.

Cyaneas & Phæsidem] Isocrat. Panathen. p. 580.

Pulchrum prouinciorum] in Africa, Liv. 29, 27.

Calycadnum & Sappadonem] in Cilicia.

Quæstipendum] quod ei pendendum erat ex foedore Romanis, Liv. 38, 38.

2. *De jure decidere]* Ut si quis perciscatur, ne in arcum ulterius lu-

men

men è sua domo habeat, non eo aer fit proximi possidentis, sed alter de jure suo remittit.

*Piscatio thymaria] thynnorum pis-
ciuum Hor. 2 Sat. 3. Pluves annubunt
thymi & ceraria crescent.*

§. XVI. i. Hæc quidem docta sunt si recte tradantur, sed ad praesentem questionem parum faciunt. Videtur autem vir summus auctores finium regundorum valde defunctione legisse. *Limitatus ager appellatur, qui & divisus assignatusque, non quod manufactos limites pro finibus haberet, sed quia concisis erat limitibus factis (decumanis & cardines) vocabat; illos qui Orientem & Occidentem spectabant, hos qui Meridiem & Septentrionem) per centurias perque partes, quæ privatis possestoribus dono principis essent assignatae, ita ut certus numerus centuriarum & jugorum limitibus includeretur. Quum secundum genus nominavit assignatos & mensura comprehensos, frustra addit, per centurias & jugera: nam horum ratio habetur in limitato. At hujus tantummodo modus universus per extremitatem mensura comprehendebatur. Ideo non limitatus non divisus & assignatus tantum, & mensura comprehensus vocabatur. Arcifinus quoque dicit, non quod fines hostibus arcendis idoneos haberet, sed quod arcuerat fines, vel non haberet fines mensoria ratione comprehensos. Frontinus: *Ager est arcifinus, qui nulla mensura continetur.* Eosdem propriea Siculus Flaccus ait Solitos vocari. Ille de testantur nihil subsecivorum intervenire, nempe quæ à mensuris decerpida restabant. Appellabantur & Occupatorii, quia eorum unusquisque privato arbitrio occupaverat sine adsignatione, non modo tantum, quantum colere poterat, sed quantum in spe colendi habebat. Nec vero hic ager necessario terminos habebat naturales: poterat enim occupator sibi terminos statuere, quos*

voluterat, vel sepimento, vel fossa manufacta.

In duobus primis agrorum generibus, si flumen cursum mater, nihil ait de territorio mutari. Non est perpetuum. Poterat enim tam Limitatus, quam Mensura comprehensus ager ad fines territorii esse, & vel hic, vel ille fluvio imperia terminante includi. Quod si esset, haud dubie, quod decadebat agri, decadebat rex iterio: quod altera ripa accidebat, sub aliam jurisdictionem veniebat. Rufus ait in Arcifiniis flumen mutato cursu mutasse territorii fines &c. Ne hoc quidem perpetuo verum. Nam Arcifinus ager esse poterat & in medio territorio, ut pote si quis loca deserta, vasta, inculta, occupaverat: qualis magnis regnis & imperiis frequenter interveniunt. Ibi si flumen effet, quicquid ageret, manebat quod era teritorium.

Illi prorsus mirum, quod in dubio imperia, quæ ad flumen pertinent, arcuaria putanda esse ait, & ut limitata, aut mensura comprehensa sint, rarius accidere. Primo inauditus est sermo, *Imperium arcifinum, Imperium limitatum, Imperium mensura comprehensum.* Agrorum hac vocabula sunt, non imperiorum. Dein dubium tale nobis esse non potest, quia nulli nobis ejusmodi agri. Tertio quomodo potest esse dubium, si vera est auctoris sententia, omnes agros limitatos & assignatos esse in meditullio imperii, omnes in extremo arcifinio. Minime igitur hic servit hypothese suæ, Denique apud Romanos, quibus solis istæ agrorum varietates notæ, si dubium hujusmodi incidisset, adiabatur scrinari Imperatoris, in quo erant omnium Limitatorum & Assignatorum agrorum forme: si de quo querebatur, ejus nulla extaret forma, pro arcifinio erat. Meminerunt hujus rei sepe dicti auctores finium regundorum,

Di-

Divisum & assignatum] qui veterani & colonis per centurias & jugera modo certo adscripto , datus est.

Assignatum per universitatem] quum modus universus & inclusus civitati tribuebatur, hic tantum per extremitatem mensura comprehendebatur, non per centurias & jugera, ut perperam auctor. Centuriae & jugera sunt limitati vel divisi & assignati. Centuria modus est agri CC vel CCL. jugerum. Jugerum in longitudinem numerat pedes CCXL, in latitudinem pedes CXX. Colum. 5,

1. Quidam tanq[ue] voluerunt mensuram per extremitatem comprehendam esse centuriam. Agyen.

Fines hostibus ascendit] immo quod fines arcuit, & possessor eius liberum sibi reliquit, quousque colere aut possidere vellit.

Ut flamina & montes] immo & aquarum divortia & manufactas vias, fossas, arbores arietemissas, nec mensura continetur. Sic. F. p. 4.

Occupatorios] quia non ex mensura actis modum accepunt, sed patient quatenus excoluit, aut quantum eorum sive colendi occupavit possessor. Primi habent limites inter singulas centurias: duo posteriora genera non limites, sed terminos. Sic. 18, 22.

Nihil de territorio] Quasi centuria non poterit finiri flumine.

Si quid alluzio] si parvum quid est, contemptum: si magna pars, ad subseciva pertinuisse censeo in disviso & assignato.

2. *Meditate*] quasi linea ducta per medium alveum.

Terminus] non tam vagum & staganter super minus profundo, sed alveo profundissimo collectum & inclusum, ut per territorio & munimento imperii esse posit.

3. *Tauri & serpentis formam*] in fabula Iucta cum Hercule Ovidius 9. met. 63, & 80.

Donuit] in certum alveum inclusit.

Filiam] Deianiram.

S. XVII. i. Imperia differunt] U. Romanum à Germanis Renus, à Marcomannis & Dacis Danubius, à Parthis Euphrates.

Que toti speciem] non avertat in aliana regionem, sed pristinum alveum retinere finat.

Quid temnisset] si sollicit nullum ibi flumen fuisset, nempe usque ad illam lineam, qua medium alveum secat.

2. *Imperia*] i. agri quibus terminant imperia per flumen.

Pertingunt] pertinent.

Quid non facie] ut immitiones naturales.

S. XVIII. Parti ini. accederet] ut in illis terminis imperii Romani factum: nam cum barbari naves nullas haberent, Romani eos annis navibus occupavunt, quas dicebant lusorias.

S. XIX. i. Disfecerunt domini] Justin. 19, 3. *Prædam quam relatis a se castis abstulerint, non esse talēm, quam velut spoliū victi hostis ostentent, sed quam possessione vacua fortuitis dominorum mortibus, sicuti caducam, occupavint.*

Redierunt in eum statim] rutilus facta sunt comunes.

2. *Ius eminent*] 1, 3, 6.

Primum populo] Sic Flaccus de condagrorum. Postquam ergo majores regiones ex hoste capta vacare ceperunt, altos agros divisserunt, assignaverunt, & ita remanserunt ut tamen populi Ro. essent: ut est in Piceno, in regione Reatina, in quibus regionibus montes Romani appellantur: nam sunt P. R. quorum vestigia ad ararium pertinet.

Vassilli] qui habet emphyteusin vel fundum à domino in perpetuum aut in certos annos ea lego concessum, ut eum colat melioremque reddat, constituta pensione annua.

Senioris] Hoc vocabulo usus est inferior Latini sermonis ritas pro domino: unde Italicum Signore, Gallicum

licum Seigneur, Sieur, sive Monsieur,
Messire. Bignon. ad Marcul. 1. cap. 7.
p. 458.

*Sub conditione fideicommissionis] nam
& sub conditione relinquitur fidei-
commissionis vel ex certo die §. 2. In-
stit. de fideicom. her.*

*3. Dominio generali] ejus cuius est
territorium, sive principis, sive po-
puli.*

*Dominio particulari] cuius fuit ea
privata possessio.*

A D C A P U T I V .

§. I. *U* *Suscep*ti*endi jure] per quod res
aliena longo tempore fit bo-
na fide possidentis.*

Lege circis] jure Romano.

*Ex suape natura] sine lege aut na-
tura.*

*Quatenus res] ut qui in alieno ter-
ritorio, ubi usus capio valet, rem vel
agenda aliquid jus habet, legitimum
tempus bona fide possidere vel actum
illam exercere finendo, rem jusve
amittat.*

§. III. *Qui ab animo] Quod alicui
jus nascitur ex eo, quod quis hoc vel
illud decrevit, statut, in animo ha-
buit (exempli gratia te adoptare,
heredem facere, & similia) id con-
flare nequit & effectum sortiri ex so-
la mens agitatione & commenta-
tione: sed ei, ad quem jus nostrum
referimus, id fuisse nobis animi ar-
gumentis quibusdam externis &
symbolis notabilibus demonstran-
dum est.*

*Non fuerat conyngum] non est enim
hominum pectora scrutari.*

*Legibus humanis] Cogitationum
potest nemo patiatur. l. 18. D. de
Poen.*

Mathematicam] necessariam.

*Adversus eum] ita ut ei noceat,
damnum in re aut existimatione af-
ferat, si postea se voluisse alteri ofen-
dit, quam ipso indicavit.*

§. IV. *1. Requirendi animo] ut, ubi
licuerit, repetas recolligasque.*

*Sed etiam re] non audendo, quum
sciat se adire debere.*

*2. Lege soluisse] ut cum imperator
jubet occidere aliquem, solvit cum
lege Cornelia, vel, *Non occides.**

*Juris gentium] cum sit revera ju-
ris civilis §. 2. Inst. Quib. motol.
oblig.*

§. V. *1. Moraliter] per commodam
& moribus receptam interpretatio-
nem, quadam, qua facta non suat,
pro factis habentur.*

*Non facta] Actus negativi, infra
num. 8.*

Malorum] indicii premium.

2. *Cerio tempore] Interpp. ad §.
12. Inst. de j. nat. gent. civ. mini-
mum requirunt decennium & duos
actus, aut complures actus minore
tempore, praesertim si iudicio contra-
dictorio probata sit.*

3. *Non agere nescientis] qui sileat
aut quieticit ignorans sibi loquendum
aut agendum esse, praesudicatum sibi
non audeat.*

*A la causa] Quoties intelligitur
aliud quid, quam neglectum & sen-
sum voluntarium, esse quod illum
silere cogat, non creditur silere, quia
id, quod dissimulat, velit, sed quia
loqui non audeat.*

§. VI. *Separata lege] que res im-
mobiles inter presentes decennio,
inter absentes 20. annis statuit risu-
capi.*

*Inclusus semel] Si quis tacuit aut
passus est quid fieri timore percusus,
cum timorem vim eandem habere
per aliquantum temporis satis pra-
sumitur.*

§. VII. *Tempus memoriam] quod
quando fuerit, nemo superest, qui
meminerit, pro infinito est per hu-
manam imbecillitatem, nisi revera
fines certos habuerit.*

*Eius temporis silentium] tantum per
spatum temporis non declarasse vo-
luntatem suam ad rei dominium te-
nendum,*

Tres & tres] nam *tres* triginta annorum.

§. VIII. 1. *Fallare*] ulro projicere ac per lasciviam alienare.

Actus negativus] patientiam finendi alos nostris rebus frui. *actus*, quibus nihil agendo hoc videmus agere, ut rem nostram ejeremus & abnegemus, dum alium pro domino ejus se gerentem non appellamus, neque interpellamus.

Conjecturam] alienationis.

Bene sperandum] quamdiu contrarium non evidenter pateat & constet, putandum inter fere homines esse faventes, & quamvis alterius causa velle.

Velint in perpetuo] quod fieri, si retineant animo dominium rei, quam tamen penes alium esse tamdiu & pro sua ab eo traxari & tenaci, quem sua non sit, sed aliena, patiuntur.

2. *Magni fieri*] majore cupiditate retineri & minus facile deseriri quam res private.

3. *Qua adjuvant*] ut hæc, qua qui longo tempore possessionem non reperit, eam pro derelicta spernere statuitur.

Aratus Sicyonius] Cic. 2. off. 23.

Illiad Augusti] Macrobius 2. Saturn. 4. Sic Justinus laudat Bacabum, qui presenti statu contentus, noluit confipire cum Artabano. 32.

§. IX. *Non interrupta*] per veteris domini apprehensionem.

Desultoria possesto] ad breve tempus in potestate habuisse vel possestorie. Desultores genus spectaculi, quo aliquis trahens tres vel quatuor equos in cursu ex uno in alium transliebat. Manil. 5, 85. Flor. 3, 3. Hinc desultoria levitas corum qui nulli rei diu immorantur.

§. X. 1. *Nondum natus*] si pater, præsumquam gigas, silentio & pro detrido imperium vel dominium habendo amiserit, an filius postea in spem successionis genitus idem amissus censendus sit.

Nihil proficit] quia filius ille, postquam sue turce factus erit, semper turbatus est, quod pater concessit.

Cum pleraque] imperia & dominia.

Ut posteris] successione hereditaria transeant.

2. *A cujus voluntate*] qui regem fibi, qua conditione voluit, praefecit.

3. *Personum qui nondum*] ut, quod h̄i non possunt acquirere vel retinere, quia nondum existunt, id acquirant vel retineant beneficio legis, quæ rationem habuit etiam futuron, quasi jam essent.

Non ex iure proximi] quæ obveniunt tertii vel quarti, non tanquam successoribus & hereditibus proximi vasalli vel feudatarii, sed tanquam simul nominatis & adoptatis, cum primus investireur, in causum deficientis ejus.

Juramajoratus] prærogativas seniorum sive majorum natu. *magistratus* & *magistrorum* hic feuda regalia, emphyteuses, anniversaria, sive capellis, jus patronatus, fideicommissa, & quæ pro indiviso ab uno ad alium derivantur in familia aliqua. Auctor de Majoratu 2, 15, 4. p. 165. Voyage d'Espagne cap. 10. p. 62. *La noblesse d'Espagne a un beau droit*, si au moins il luy est bien conservé, c'est que pour endettée qu'elle soit, on ne peut luy faire que le revenu de son bien, parceq'il est tout en Majorazgo, c'est à dire fidei commis. Et cap. II. p. 75. Quand il les vit engagés de toutes parts, il permit qu'on se pusse attaquer de leurs fiefs. & ainsi estoit le privilege de Majorazgo, qui estoit le plus beau qu'enſt la noblesse d'Espagne.

4. *Res fideicommissa*] Quas ita teneret heres vel dominus, ut alienare aut minuere nequeat, sed ex instituto ejus, unde accepit, compellitur, integras servare proximo successori.

4. *Uno actu*] traditione, venditione, &c.

Adversum eos] non adversus eum, qui usuccepit.

§. XI. *Convalescere non posse*] quod hic posset dici adversus eum, qui primum aliena invasit.

Causa nova] ut hic longum tempus, & veteris domini silentium.

Populo subiecti] rex legibus solutus poterit legibus subiici.

§. XII. 1. In questione, an partes summi imperii, seu jura maiestatis possint prescribi, vix auctum repugnare sententia auctoris, ne crabones irritem, adeo in eam certatim irrunt Politici. Et si primo suspecta est auctiæ adulatio[n]is: deinde ferit ipsos principes: nam quum nem[one] tota Europa principium aut regum iura illa maiestatis absoluta, illad summum imperium, quale fungunt, ab suo populo acceperit, sed quicunque illud tenent usurpatione, præscriptione, patientia populorum teneant: si ea iura prescribi non possint, ne ipsi quidem illa prescribere, & longi temporis usurpatione acquirent potuerint: denique eodem principes, si partes illorum iurium à majoribus neglegas, aut ordinibus concessas hac politicorum disputatione inducti improvide repellant, obnoxios reddit, turbis domesticis ac seditionibus tantquam libertatis oppressores: cuius rei lugubre exemplum in rege cetera optimo præbet Albion. Valeat ramenta ipsa, sed argumenta consideremus.

Ait affirmare Jurisconsultos, qui has questiones tractant ex jure civili Romanorum. Quasi ex jure civili Romanorum didicerit Lycurgus, ut legum suarum non inventione quam exemplo esset clarior, nec quidquam in alios sancrit, cuius non ipse in se documentata daret. Justin. 3, 2. Quasi ex eodem in se fuerit severus Cherondas, qui lege lata, ne quis in concessionem veniret armatus, seditione orta, dum ipse ex agro accin-

et ferro dominum reddit subito de via in concessionem, sicut erat, progressus, dicente quodam, legem abs letam ipse desfrat, respondit, nimme, sed ratam faciam, gladioque stræto incubuit. Diodor. 17, 9. Quasi ex jure civili Theodosius ad filium apud Claudianum in IV. consul. Honorii:

*In communione jubes se quid, censisse tenendum
Primum iussi sibi, tunc observandior aqui
Fit populus, nec ferre negat, cum
viderit ipsum
Auctorem patere sibi.*

Itaque si naturæ jus recipimus, quæ semper tendit ad optimum, & cum dictitat esse legislatorem, qui sit omnium iustissimus, non est dubium, quin illa precipiat. Quod quisque in alium statuerit, ipse eodem jure utatur. Ut quis legibus obligetur, requiri ait in legis auctore voluntatem, saltem præsumptam. In bono præsumi quis negat? in malo, qui legum suarum lator & evorser est, ut de Pompejo Tacitus loquitur, quis spe-ret?

Ad ipsum jus imperii] Bodin. lib. 1. cap. 10.

Quas alibi] 1, 3, 6.

Se per modum legi] id est, per modum superioris obligare nemo potest. Falsissimum: An non populus obligat se lege, cum legem jubet? an non legem fecit se superiorem? Cur ergo legum imperia Roma fuisse exercitus regibus ait Livius? si quis ipsum esse obligare potest sponsione, si jure jurando, quidni & lege? lex est communis sponsio civium, inquis JC. lex est quasi sacramentum civium; unde leges Pythagoræorum collegii sodalitatis juris sacramenta dicit Jusfinus. Sophistica cavillatio, quam dicit à Bodino 1, 8, 134.

Hinc est quod legum auctores *jus habent leges suas mutandi*] Pessimum principium, & proorsus tyrannicum, mutandas legis, quia auctor ea obligatus

versus non est. Tunc quoniam fides habet multas, nequaglii supradicti legi copioli est in eis dissimilata communione, & ad illos referuntur aliquæ leges inferiores, ab aliis diversis, & in genitivis nominis dicitur. Agnoscit tamen nulli obligari legem, non temere dictum, nem quatenus p[otes]ta. Atque non giam qua caput maria quidem h[ab]et p[otes]ta, sed ad aliud illam ad lib[er]tatem in regni sui. Quinque p[otes]tas obseruantur, li- uent fieri: secundus, & vicej[us] natu- ræ est, qui est lectorum. Tertius in iure iuri- idiciorum, qui est lectorum. Quarto, qui est lectorum. Quinto, qui est lectorum. Parte com-

14

*In regi ini-
dicto m[un]icipiis,
m[un]icipiis.
de lib[er]tate
quæ ad eum con-
stituta, sed etiam
integri] Nec lib[er]tate
fieri in legi formis
non utrum con-
stituta, sed etiam
in quo virtus ei
non tenetur. Ne-
xpeditum, de-
segnam, locum
legem accepta
m[un]icipiis con-
stituta, non finia-
tum, qui tam
cum legi
cum agi potest.*

gatus non est. Immo hinc auctor legum ius habet mutandi, quod salus populi supra lex est. Hinc salos populi est lex summa, quam ejus causa comparate sint leges omnes, & ad illam referantur, simul atque aliqua lex inferior ei pugnare deprehenditur, absolvit Populum vel principem ab ea, quam se fecit superiorum, lege, & ius ei dat iniuriam & degenerantem dominum exsuffendi.

Agnoscit tamen ex aequitate naturali obligari legi statorem sua lege: non tamen directe, sed per reflexionem quatenus pars est communis. Atqui non aliter est legislator, quam qua caput, qua pars est, primaria quidem pars tamen corporis. Itaque pessimè facit, cum quod vocè adficat, exemplo destruit, nec tam se ad ultimam communis, quam illam ad libidinem suam aptat. A Saule in regni initio ait hoc observatum. Quasi significet, id non sufficere obseruat, si sufficeretur confirmatio. Potest fieri: sed & sufficit tanto peior, nec ius naturæ sed suam libidinem effector secutus.

Jus in leges suas mutandi] Falsum, id enim inde, quod salus publica superma lex est.

Pars est communis] Infra 2, 20, 24.

In regni initio] hoc est, quam retineret mores, nondum à fortuna corruptus.

Sed hoc hic locum non habet, quia legum auctorem consideramus, hic non ut partem, sed ut eum, in quo virtus sit integræ.] Hoc illudere est: Legis auctor in lege ferenda consideratur non ut pars communis, sed ut is in quo virtus sit integræ: ergo sua legi non tenetur. Negamus etiam consequentiam, diximus etiam, quoties integrum, hoc est, populus omnis, ipse legem accipit & jubet, non tantum singulis eum, sed & sibi ius ponere, non singulis tantum sed & se omni eam legem superiori & dominata agnoscere: ergo multo ma-

gis qui representat integrum.

Qua tale] de summi imperii possessore, quatenus summus est & extat supra omnes, qui agnoscunt ejus imperium.

Non consentur se velle comprehendere] Jam diximus Lycurgum & Charondam eam cessionem sibi turpissimam & morte graviore putasse.

Nisi materia & ratio legis sint universales] Quidam sit universalis ius legis ratio. Usucapio & præscriptio longi temporis sunt pena indigentium patrum familiæ: à qua se eximere illum, qui pro omnibus debet vigilare, quam decorum est? Usucapio & præscriptio sunt inventæ, ne dominia rerum in incerto essent. Quid ergo indignius, aut magis dissolvendo imperio, quam ius summi imperii inter incertos variari.

Videtur potius in hac questione inspicendum, quod possit præsumi de voluntate populi: is enim cum sumnum imperium alicui tribuit, non id ei tanquam privatam possessionem adsignat, sed instar procurationis: nec ius suum & ipse alienat, sed fidei committit: eoque dando & commendando retinet per illum, in quo virtutem esse integræ voluit. Tantum statuit, neminem illud administrare, nisi quem sibi præfecit, & cui personam integri imposuit. Quam si ille negligat personam, non illud ius redditur vacuum & sine domino, ut possit occupari, sed populi manet. Populum enim intelligimus perfectam societatem, quæ non intelligitur se velle in prædam dare, ac patere rapini occupantium. Itaque juris istius æterna auctoritas est, non ob personam legislatoris, qui si diis placet, omnibus ab se latis legibus liber sit, sed ex persona populi, quam legislator ille representat, cuiusque æternum ius tuerit. Niemandum Cancellarius ille Gallia Regem nunquam dicebat mori, ita sumnum ius nunquam sit vacuum in ci-

vitate. nam aut ejus, cui populus dedit, sive quasi procuratori, sive quasi (quando ita vult & loquitur interdum auctor noster) fructuario, quo extinctio vel fructuum negligente proprietas salva est populo, qui nunquam moritur. Ita semper possideret, nec jure potest à quoquam invadi.

Quod autem negat ὁ πάτερ se ullam vidisse legem civilem de præscriptione agentem, quæ sumnum imperium comprehendenter, aut comprehendere voluisse probabilius censeri posse: ejus rei duplex est ratio: prior, quod nullus populus jus suum minucere voluit, nec justissimam, certissimam, aternam possessionem suam facere dubiam: altera, quod invasores ac tyranni, præterquam quod bona fide deficiuntur, armorum vi, & si libet, populo in obsequia jurare coacto, aut alia specie iuris utiuntur, ut ad præscriptionem decurzere illis necesse non sit.

In aſtimandis] si lege princeps statuat mercibus pretium, non minoris eas ipſe comparabit.

2. Tempus lege definitum] ad res privatas uſcapiendas.

Conjecturae naturales] quæ voluisse interpretantur, quod quis fatis significavit, num. 4.

Intra id tempus] citius quam lege definitum.

Alliis 1, 3, 11.

§. XIII. Præscriptione] longi temporis uſu.

Ut appellari] ut res à judicibus eorum decisa ad aliud, tanquam superius, tribunal deferri, & iterum cognosci nequeat.

Cum subditu persona repugnat] Aut pugnat, aut subditu persona repugnat, voluit dicere.

Secundum jus naturale] quo conjugi que est, quod ut esset, ipsi fecimus.

§. XIV. 1. Licet subditus] 1, 3, 12.

Quæ populi est] civilis, non personalis.

A voluntate] contraria voluntate nequeat irritum reddi. Sic Justinus regem ait apud Persas non nisi morte mutari.

§. XV. Lutio pignoris] 1, 9, C. de pign. act. si non fuerit conventum de certo tempore, intra quod lata debeat, 3, 20, 60. Adde Freheri Paragraph. 1, 10.

Jura libertatis] in argumento capituli vocat jura merita facultatis, quæ non alligantur certa legi aut pacto aut conditioni, nec praefixo temporis aut statuto modo: sed quæ possit usurpare & non usurpare, vel usurpare, quoties liber & quando liber: ad quæ quis actione cogi non potest. Ea non posse præscribi aut præscriptione tolli probant Dd. ex l. 2. D. de via publ. & iriūre publico ref. Gail. lib. 2. Obs. cap. 8. n. 4. Talius fluminis Dialis in senatum ventiendi apud Livium 27, 9.

A D C A P U T V.

§. I. Contendant inter se] aliud patet, aliud mater præcipiat, utique in mediis & in utramque partem permisili. Quintil. decl. 6. Petram quidem fortiter dicere: Pater iustus &c. Sint sane jura paria, sedeatque medius inter duos iudex: non comparabo personas, quamvis apud omnes gentes plus juris habeat pater.

§. II. 1. Vis electrix] delectus ad discrimen rerum noxiatum & utilium.

Dominio] regimine, moderatione.
2. Dominii in res] potest enim & infantibus donari Sueton. T. b. 6.

Imperfectionem] imbecillitatem, debilitatem.

E'y xlviij] possessione, non usu.

Ut res liberarunt parentibus] Instituta per duas person. c. a.

Naturales] nothos, spuriros, extra conjugium suscepitos.

Ex.

Excepta ea] nisi quod in dissensione parentum quia virilem sexum præfatur, patris potius judicium sequendum dicitur.

§. III. Qua ad familiæ vel patræ vel omittit patris matrisve genus & necessitudines aliqua juvare aut ledere possunt.

Facultatis moralis] 1, 1, 5. quam nequeant sibi vindicare parentes tanquam suum, et si accipiant merito quasi mercedem curæ, studii, laboris in liberis educandis.

S. V. Vendere] ut Erisichthon filiam, Ovid. 8. Met. 260.

Hebreis] Exodi 21, 7. Nam se-cutus etiam Romulus. Dionys. Ha-lic. 2, 2, 8.

§. VII. Dissolvenda vota] ad rescindendum & irriatum faciendum, si filius familias voto nuncupato temere obligasset ad sacrum faciendum, dona templis aut sacerdotibus danda &c.

Manumittantur] patria potestate solvantur emancipatione, quemadmodum servi ære empti manumissionem.

Confisio naturalis] qui satis spondebat, parentes eo jure ad crudelitatem non abusuros.

Civilia à naturalibus] jus civile quorundam populorum à communibus naturæ præcepit.

§. VIII. 1. Confociatio in coniugio] Sic uxor marito dicitur socia cuiuscumque fortune, Tacit. 3. ann. 15. & uxoris consortium rerum secundarum adverfarumque cod. lib. 34. & conjux prosperis dubiisque socia, 12. ann. 5. item laborum periculorumque socia in Ger. Mor. 18. & non prospera tantum, sed oannis fortunæ sociate in iste, Justin. 23, 2. & matrimonium societas fortunatarum omnium, Liv. 1, 9.

2. Custodia maris] Videtur addendum, procreationis & mutui auxilli causa. Quintil. decl. 368. Sic mares feminis junguntur, ut imbecillior sexus præsidium ex mutua societate sumat.

Accedit fides] Tacite significat fidem, quam dat maritus uxori non esse à natura, sed ab instituto.

§. IX. 2. Né inde oriri] ne prius dimissa jungatur alii, quam certum exploratumque si non esse gravidam ex priori, & sciri possit, si quid postea pariat, non esse ab eo, à quo dirrorit.

Apud Tacitum] 1 ann. 9.

Quod & in naturali] quod & ex natura lege sine monitu Apostoli marito competebat.

3. At lex de eanulla] ipse Christus videretur dicere Matth. 19, 4.

Sive per Moysen] Quasi Moses haec verba tribuerit Adamo per ethopeian, ut historicæ conciones imperatoribus.

Idem firme dixit] ut qui tantum prædicet, quid effecturus sit amor; non edicat, quid necessario fieri debet.

4. Divertientur libertate] libera & licita fecisse divertia, seu permisisse conjugibus, ut possent vinculum matrimonii solvere.

Socratis] qui duas uno tempore habuit uxores, Xantippen & Myttonem Aristidis filiam.

Din] usque ad annum urbis conditæ 522, quam primus Sp. Carvilius Raga uxori nuntium remisit, quod steriles esser. Cellius 4, 3. & 17, 21.

Flaminica] Diali Flaminii, sive Jovis sacerdotii nuptæ, Gell. 10, 15.

§. X. 1. Prodigia donationis] i num. 3.

In quibus deest] quæ qui facit, caret facultate morali ad agendum.

Vitium Larat] singuli actus peccatum iterant.

Faciliatatem moralem] 1, 1, 4. & 5.

Infamelius] lib. 2. c 11.

Officio exorbiens] decere pios liberos.

Quod ad gentem] nam turpes nuptiae de honestamentum sunt totius familie.

2. Et pater consentire] ne invito ei suis hæres agnoscat.

Filiæ avi auctoritas] quia exit in aliam gentem; & quod parit, non est hujus, sed sui patris in potestate.

3. *Quarum verecundiae maxime*] Ideo tantopere in forore Typhæna culpar Cleopatra contra matris voluntatem extra Ægyptum nupsisse, Justin. 39, 3.

§. XI. *Nisi prior vir*] quia lex naturæ non repugnat divortio.

Lege Christi] qui divortium non permisit, nisi cum adulteria.

Facultas moralis] & viro ad ducendum, & fœminæ ad se tradendam vel ad convenientendum in alterius matrem.

Christi lege] non naturæ aut veteris feederis, quæ concedunt Polygamia.

§. XIII. 1. *De latius spargendia*] tanquam ideo vetitum sit proximos consanguineos nuptiis conjungi, ut externi cupidus in societatem conjugalem appetenterentur.

Sine prole obit] ut ejus viduam frater ducat, mortuoque semen excitat. Deut. 25, 5.

Ex affe heredibus] quæ fratrem non habent, & sole sunt parentum heredes.

Hebreo] ut proximi eas ducent cognati exemplo Ruth cap. 4.

Attico] per Solonem. Diodor. Sic. 12, 18.

2. *Eximo matrimonia*] Ovidius de Myrtha Cinara 10. Met. 304. *Sitamen admisimus finit bac Naturam sideri.* 353. *Neve potentia Concubinæ vestito Naturæ pollue fædus.* At lib. 9, 456. in fabula Byblidior & Cauni nullam facit naturæ mentionem; tam tum canit, *Nec quædebet amarit, & obfœnas flammæ:* tanquam hoc incesti genus ob legem, non instinctu naturæ putetur.

3. *A Persis*] apud quos magi cum matribus colabant, nec pro perfecto mago habebatur, nisi qui sic natus esset.

Imprese] Ovidius 11, 265. conser-

sum amplectitur heros, Et patitur uox ingenitus implet Achille.

5. *Fuga quedam*] aversatio naturalis.

Cameli] qui curatorem, à quo cum matre opera commissus erat, delapo oportento & matre agnita interfecit. Alian. 3. de anim. 47. Aristot. 2. de part. animal. p. 89. Silbur.

Eupo] qui similiter admissus matre agnita ea se precipitavit. Adde Varronem 2 de re rust. 7, 83.

§. XIII. 1. *Etiam concessio*] eti concedatur gradus illos consanguinitatis nuptiis sociati non ipsam naturalam prohibuisse, facti sunt tamen nefarii jure divino voluntatio.

2. *Mere naturalis*] non imprimitur à natura, sed à voluntate legislatoris proficiscatur.

Charondal leges] Vix erit, ut non eret vir summus, nam Charondas non voluit privignum noverca conjungi (quippe quod moribus nunquam receptam fuisse videtur) sed viduum uxore mortua liberis novercam superinducere. Diodor. Sic. 12, 12.

3. *Aut in seipsis*] ut filium cum matre, patrem cum filia.

Per personas sanguineas] ut fratrem cum forore, virum cum uxoris forore, mulierem cum mariti fratre.

In recto sunt] qui habent rationem ascendentium & descendentium.

4. *Mater matris sue*] avia materna.

Mater patris matris sue] proavia materna.

Mater patris sui] avia paterna.

Mater patris patris sui] proavia paterna.

Uxor patris patris sui] noverca patris.

Uxor patris matris sue] noverca matris.

Nurus filii sui] nepotis uxor.

Nurus filii filii sui] pronepotis uxor.

Nurus filie sua] nepotis è filia uxoris.

Filia filii filii sui] nepotis ex filio filia.

Filia filii filii sui] nepotis è filio filia.

Filia filia filie sue] ex filia nepotis filia.

Filia filii filie sue] ex filia nepotis filia.

Filia filii uxoris sue] nepotis privigna.

Filia filii filie uxoris sue] nepotis privigna.

Mater matris patris uxoris sue] pro-soror mater.

Mater patris matris uxoris sue] pro-soror mater.

Sub agnatione] ubi expressus est gradus agnationis veritus, idem gradus & in cognatione veritus habeti debet, et si de hoc cautum non sit. Sunt autem agnati per virilem, cognati per muliebris sexus propinquitatem conjuncti.

Sub primo gradu secundis] Cuius enim filiam uxorem ducere non licet, ejus nec neptem ducere permittitur.

Orii controversia] propter brevem hominum vitam.

5. *T'στεγον μετέτεγον*] qua olim sa-eta erant, inferiori tempore, qua serius, superiori.

6. *R's media*] permissa, non ve-tita.

§. XIV. 1. *Quæ manifesta*] Ex-ecut tacite incesta potestis in Euro-pa domus.

Ducere amitan] Quia pater & amita videntur una persona infra 2, 7, 9. quod eti & de fratre filialeque ejus dici possit, tamen natura non tantopere abhorret à conjugio fratrium & sororum, quam parentum & liberorum. Levit. 18.

Pilam fratris] Carolus Styrix dux Ferdinandi I filius Mariam sororem sua Anna & Alberto Bayaro natam exo-rem habuit. Blondel. Praef. Apol. XIV, 2 latere averso.

Apud Hebreos] Nachores Milcam Aranis fraris filiam Gen. 11, 29. Nisi tamen alius iste Aranes fuit, ut videtur, quem alter solum Lothum genuisse dicatur, alter describatur pa-ter Miles & Jisea. Sara autem Abra-ha soror consanguinea, non uterina fuit Gen. 20, 12.

Simil cum omnis] & sic major da-tur occasio stupri aut improba con-suetudinis, à qua minus temperatul erant, qui spem haberent justis deinde de nepotis cuijam emendari posse.

Quæ cautionem] quæ non vctant aliquid per se ac direcete adversum natura, sed id agunt, ut caveant & præveniant aliquod incommodum, quod evenire posset, quodque & alia ratione vitari potest.

2. *Amitan duxit*] Jochebedam Cahathi, qui pater Amrami fuit, sororem Exod. 6, 20.

Diomedes] Agiatham Adraſti filiam, cujas soror Deipyle fuerat, Tydei uxor, Diomedis mater. Apol-lodorus. 2 bib. p. 4c.

Iphidamas] Theano Cissa, qui avus maternus Iphidamantis Anteno-rida fuit filiam, Homer. IX. x. five 12. v. 224.

Avetus fratus] Rhexenoris, qui communem cum Aleinoo patrem Aenithoum habuit, filiam. Homer. Od. v. five 8, 146.

3. *Ob vicinitatem*] quia tam pro-pe accedebat ad id, quod vetium esset.

4. *Manere vinculum*] nuptias eas non rescindi.

§. XV. *Contabernum*] 1, 3, 3.

Aibenis inter cives & *¶*] Auctor Pericles, qui in ipsis caput recidit amissis legitimis liberis. Plutarchus.

2. *Sic in statu naturæ*] leg. sicut in statu, si consideretur in his solom, quid sit juris naturæ, circa respectum juris civilis.

§. XVI. 1. *Prohibere & irritum*] Legi, quæ prohibet, potest satisficeri multæ vel compensatione, ut tamen res facta maneat: quemadmodum

Fff 2 legi

legi de furtis in tigno juncto, I. i.
D. de t. j.

Lex Cincia] Sic lex Furia testamentaria plus mille assium legatum aut mortis causa capere verabat; & adversus eum qui cepisset quadrupli pensionem constituebat.

2. *Sape etiam indecentia*] Sic duce peregrinam sordido loco natam, ancillam, meretricem, turpe; sed cohabitare cum ea, quam duxeris, maritali more non turpe.

§. XVII. *Et ejus pars major*] Quintil. decl. 365. *Quod major pars judicium statuerit, reua patiatur.* Pars major in consilio vincere debet, sub his exceptionibus, I. Si sint vera suffragia, hoc est, res integra, nec coitione ac conspiratione plurimum jam ante definita, quam in consultationm deferatur. II. Si majorem numerum non faciant, quos ex lege & more, tanquam suspectos excedere, nec in sua causa jus dicere oportet. III. Ut major numerus sententiam non valeat ad statuenda, qua juri divino & sanza rationi repugnat. IV. Nec ad fundamentales leges subvertendas aut formam reip. ex libidine mutandam. V. Nec ad privatorum jura, privilegia, veteres & in publicam utilitatem receptas consuetudines aboleendas.

Seclusi patris] quia certis in causis solent excipere, ne quid fiat, nisi de consensu singulorum, ut Augurem non licebat nominari, qui cuquam è collegio inimicus esset. Cic. 3. fam. 10.

Kózey eisay] valere quod plures sciverint.

O' n' d' d' &c.] quod plurimum suffragia statuerint, id facere.

Et alibi] 7. p. 4. 45.

ōn d' ej πλευς] quod plures sententiae decreverint, id esse ratum.

Kózey] validum quod pluribus visum.

Quiescat] filescat.

Ad mutationem] ad rem novam introducendam.

Ubi pares sunt] M. Séneca 3. Excer. 2. Parricida & quis sententiis absolutus. Et, Quidam filium accusavit parricidii: & quis sententiis absolutum abdicat. Quinilian. decl. 234. Exful accusator & sententia pares. Item, postulavit rem: is & quis sententiis absolutus est.

Minervæ calculum] Quum Orestes in Areopago causam diceret (occiderat autem matrem Clytemnestram ut vindicaret patrem Agamemnonem, quem illa interfecera) & condemnantes una sententia vincerent, adfuit *δορύ μηρύνις* Minerva & ap- posuit calculum suum ab solventibus: sic paribus sententiis valui mitior, & Orestes evasit. Solebat autem iudices calculis nigris damnare, albis absolvere. Ovid. 15. met. 44. Hesychius in *Kώνιον*. Suidas in *τάσσα φίλοι*. Aristoph. *Baτηχα*. 244. *οὐ πολέμεται καὶ ταῖς σφύρωνται*. Julian. encom. Euseb. seu orat. 3. p. 213.

§. XIX. *De conjugendis*] Exemplum apud Quintil. declam. 365.

In viginti] nummos vel nummorum millia. Si tres iudices jubant pendere viginti, tres decem, tres nihil, vicerit sententia in decem condemnantium, quia in viginti insunt decem.

Capitios Grecos] qui secundo bello Macedonico nimis denudarant animos pro rege Perseo contra Romanos.

§. XX. *Accrescere praesentibus*] Pilebiscitum apud Livium 26, 34. *Quod senatus iuratus, maxima pars censeat, qui ad fideliis, id volumus jubemusque.*

§. XXI. *Sententias ad eam*] auctoritatem five ius sententia inter socios proportionis esse Geometrica.

Mensoria] quam comparatam dicit 1, 1, 18.

Aliarum singula, Lilycēbina] Sic Philippo Macedoni post conquestum Phocensem bellum concessum, ut cum posteris in Amphistyonum senatum adscisceretur & gemini suffragii, quod Phocenses habuerant, jus usurpareret.

Diod.

Sic. 1. 61. B
cum iure naturali,
politer immixta
societate, quod a
litteris autem tu
in paternis ut e
s finding conced
Argylos (Pd. 1
pop. 2. XIII. Pe
§. XIV. Ap
Argad Argiv.
relicet difidere
et a se patre am
Mores: si patr
calmodi à prim
fat, si tamen lo
carum fit, ut
commeatu po
inflatur paret, il
pro lege & pade
Municipi su
Telephor. En
missis ex manu
s habitant de
sifici Bethle
mentur, nam
anuncipient
Sparta: de
de nimirum
piu inchoato
disciplina, q
scent.

2. Gregatio
Finis que in
Eros delicio
folia fata aqua
in summa modis
1. i. §. 2. D. de
Troyensis. Vi
Uit mai
ensem chide
lant, & tu
nate, & po
lubores juilli
summo habue
luminosus no
20. 24, 1
§. XXV. ob
§. 1, 12.

Diod. Sic. 16. 61. Et hoc quidem ex quum jure naturali, sed cuius sapientia mos populum intercedit, id servans in tali societate, quod ab initio placuit. Plurimique autem tum potentes minus potentibus ut eos allicitant, par jus suffragii concedunt.

Aristoteles Pol. III. IX.] Hein. 6.

p. 299.

§. XXII. Perfectissima] 1, 1, 14.

§. XXIV. 1. Apud Mycchos] olim & apud Argivos. Ovid. II. met. 28. prohibent discedere leges, Poenaque mors posita est patriam mutare volenti.

Mores sive pacis] etiam ubi pactum ejusmodi à primo initium non constat, si tamen longo tempore obser- varum sit, ut nemo dilectendi sine commeatu potestatem habuerit aut usurpaverit, ibi eam consuetudinem pro lege & pacto valere.

Municipiū sui] Hæc est causa, cur Josephum & Mariam, quum Iudeæ census ex mandato Augusti ageretur, eti si habitarent Nazarethi, oportuerit proficisci Bethlehenum, ut ibi cen- serentur, nam Davidis posteri ejus municipiū erant.

Speciabat utilitatem] eo pertinebat, ut ne minuerentur cajusque municipiū intributiones, aut si aliqui inde discessissent, graviores remanentibus fierent.

2. Gregatim discedi] magnis cater- vis.

Finis que jus] 2, 7, 2. Rīvum deducere] incili depresso vel fossa facta aquam perpetui decursus in suum fundum ducere. I. 1. §. 5. & 1. 3. §. 2. D. de rivis.

Tryphonius] Tryphoninus.

U. id non licet] Sic qui post Cannensem cladem deserere Italiam voluerant, & tum prohibiti à P. Scipione, & postea causam dicere apud Censores iussi, orationemque contra remp. habuisse judicati & omnibus censoriis notis confixi sunt. Liv. 22, 53, & 24, 18.

§. XXV. Ad obligationem ex pa- cto] 2, 129.

§. XXVI. Ut jus paternum] quod ultra jus natura fiebat in adoptione Romana per as & libram.

§. XXVII. 1. Infernitatem per- fectam] Ut qui apud Romanos se ad pretium participandum venumda- ri patiebantur. §. 4. Inst. de Jure Pers.

Aleæ jactu] qui perdita ales insu pecunia & bonis, ad postremum li- bertatem suam collusoris pecunia opponebant, & in aleam mittebant, aut res recepturi, aut ne corpus qui- dem suum habituiri. Tamen ignobi- lior eorum, qui se vendebant in lu- dum gladiatorium. Liv. 28, 21. Lips. 2 Saturn. 3.

2. In terminis naturalibus] ut do- minis non plus in servos liceat, quam naturalis aequitas concedit.

Perpetua ista obligatio] subiectio, quæ incommoda videtur hoc habet commodi, ut ita subiectis de victu sollicitos esse non sit necesse, quem domini præbent. Plaut. Cas. 2, 4, 14. Liber si sum, meo periculo vivam, nunc vivotno.

Qui diurnas] opifices agrestes- que, quorum res & fides in mani- bus.

Fugiti] servi à dominis profu- gi.

§. XXVIII. Interna iustitia] quæ non tantum apud judicem mor- talem, sed etiam apud Deum inson- tes præstat.

Impune fert] non obnoxius est quæstioni, aut legi Cornelie de Si- carii.

In nomen meriti] ut quicquid præ- stet domino, non dicatur de eo bene mereti aut ei beneficium dare, ob- stat, quod quæ facit, cogitur face- re, nisi velit occidi.

Agendi iniunctus] Posse facere si- ne metu poenæ, non est verum & proprie dictum jus habere ad agen- dum, sed aliquid simile juri.

Solon parentibus] Negat Dionys. Halicarn. 2, 27.

Integrum judicem] non facile odio libe-

Iliberorum aut aliena gratia corruptum.

S. XXXIX. I. Ut dicemus alibi] 3, 7, 2.

1. In bestiis] 1, 5. §. 2. D. de re vindic.

Matrem sequitur] 1, 7. Co. de re vindic. 1, 42. Co. de liber. causa.

Ubi pater aliqua] nam cur in bestiis & servis id constitutum sit, huc ratio est, quod in illis non sunt nuptiae, quae patrem demonstrant.

Tali ex causa] ob alendi seque & illos inopiam.

2. Ex ipsa necessitate] ex egestate alimentorum, si ea suppeditum aliquid.

Temporis alimentis] debeantur pro cibo, quo tum temporis sustentantur.

S. XXX. Libertornas] qui manu-

missi tamen operas patronis debent.

Statu librorum] qui testamento sub conditione pendente manu missi sunt.

Nexorum] qui ob as alienum cre-
ditoribus operas praestant, sive ultro,
sive sententia judicis, pleniusque in
vinculis, ἐγνάσονται. Liv. 2, 24.
et 27. lib. 8, 28. Varro 6. de L. L.
82.

Additornis] qui faciunt idem
sententia judicis. Cic. pro Flacco 20.
2 de Orat. 63.

Affectionum gleba] coloni cum
agro dominum mutantes.

Septem annorum] ut Hebreus He-
breo se vendens sex annis serviat,
septimo liber sit, Deut. 5, 12.

Ad jubilatum] Ut idem jubilo,
id est, septies septeno, seu XLIX,
anno exacto liber sit, Levit. 20, 39.

Penitari] Quales licet Lacedæ-
mone, clientes Romæ.

Manu mortuis] Agricolæ vel ru-
sticos hac conditione manumissos,
ut, si morerentur sine liberis, bona
omnia redirent ad patronum: si
liberis reliæs, optimum pignus vel
jocale, (i. quod ex omni re illius &
instrumento pretiosissimum est) pa-

tronio vel domino cederet; si nihil
esset tale, defuncti dextera abscondita
obsecetur. Mag. Chron. Belgij p. 153.
ad annum D. 1123. Bodin. 1. de re
publ. 5, p. 61. & 63. Def. Herald. Rer. Quotid. lib. 1. cap. 10. num.
13. p. 81.

S. XXXI. Homini alieno] Regi vel
quocumque specialiori nomine Prin-
cipi.

Pluribus] Senatus, Optimatibus, ubi Aristocratis est.

Populus] ubi Democratio.

Cognitio supra] 1, 3, 8.

Collatini] Liv. 1, 38,

Aquam & terram dedere] Herodo-
tus Polyhymnus five lib. 7. cap. 133.
Curtius lib. 3, 10.

S. XXXII. Videbimus infra] 2, 2, 9, 3.

Ad deleclum] citati, ut sacramen-
to dicerent, & militia nomen darent,
non comparuerant l. 20. D. Comm.
divid. l. 4. §. 10. D. de re militari.

Incensi] ex lege Ser. Tullii regis,
qui patrimoniū non profisi aut
male profisi erant. Liv. 1, 41.

Servi alieno] Tacit. 12. ann. 53.
Sueton. Vespas. 11.

Populi publica] Ut Brutios post
bellum Punicum secundum Senatus,
Gell. 10, 3, ut opifices, quos nova
Carthagine cepit P. Scipio Liv. 26,
47. ut libertines, qui se pro equiti-
bus Ro. gererent, Claudius servos
publicos fecerunt. Sueton. 25.

Noxia caput] §. 5. Instit. de noxal.
act. l. 21. §. 1. D. Commodari.

Penalis esse] poena vicem irrogari
potest.

Infra dicendi] 3, 7.

A D

C A P U T . VI.

S. I. 1. F. Acto] beneficio, opera.

Juris est naturalis] §. 40.
Instit. de R. D.

Actum intermissum] mentis natum.

Ut alibi diximus] 2, 4, 3.

Non est congruens] idoneus ad communicationem inter homines, qui pectora inspicere nequeant.

2. *Præfatio apud*] ut in testamento calatis comitis.

Relatio in acta] §. 2. Instit. de donat.

Voluntatis rationalis] humanæ.

§. II. *Cum suo signo*] aliquo indicio externo, quod oculis vel auribus accipiatur.

Sequitur dationem] posterior est tempore quam datio.

§. III. *Cuius in dominio vere sunt*] cuius omne jus in eis & arbitrium est.

Ut supra ostendimus] 1, 3, 12.

Imperium in patrimonio] 1, 3, 11, & 12.

§. IV. *Partium, quæ integrantes* civitatum, optimatum, provinciam.

Ex primæ voluntate] non ex eo, quod possunt tolerare, sed ex eo quod initio, cum coirent, convenit, ut tolerarent.

§. V. *Ut supra diximus*] 2, 2, 6.

Deservabantur] juraverant se eos decimas spoliorum consecrare, vel decimum quemque supplicio destinare. Herod. Polyh. five lib. 7, cap. 132. p. 457. Justin. 11, 3. Diodor. Sic. 11, 65. *τινὲς δεκάτην εἰς αὐτὸν τὸ θέα ταῦτα προστίθουσι*. Plutarch. Sulla p. 464. *τις τελεῖται εἰς τὸν ἀπότελεσματικὸν τὸν προτετατητὸν Ηὔρων τοῦ Οὐλυμπίου πεδίοντος εἰς τὸ μεγάλων κατεύθυντα στρατόδοξον τὰ τελεῖται τοῖς δεῖσι, ἀπειρινοῖς*. Dio lib. 64. p. 729. *δεσμάτειν*. Ad Hebr. 7, 5. *δεσμεγένες τὸν νόμον*.

§. VI. Nescio quare tam sollicite ac subtiliter hoc disputo auctor, ac religionem injicit Principibus alienanda partis summi imperii vel finium: quasi quisque ad hoc proclivis esset. Utinam tam facile illos deducere posset, ne agerent, ferrent, raperent aliena, quam facile obtinebit, ne quid ultra alienent? frustra mo-

vetur hæc quæstio extra casum necessitatis, alioquin hoc scio vehementer incilicare duo hominum genera, alterum, qui privilegia, quæ Principes ac Reges populis ac civitatibus dederunt, atque illis munierunt potentiam suam, irrita reddendi occasionem querunt: alterum, qui eternos volunt servare titulos semel acquisita possessionis, hoc est, semina bellorum, ut cum Franci negant Francisco, primo captivo ius fuisse Carolo quinto cedendi regnum Neapolitanum, ducatum Insularie, & provincias Belgicas, quæ regni Gallia feudum erant. Quam sancte & pie illi faciant, ipsi viderint. Principes aut populi regnantes peccime faciunt, si illud ius summi imperii, quod cum salute inferiorum conjunctum est, temere minuant: aut si populos, quos tueri ac defendere debent, retinendo, projiciunt ac derunt. At ubi in eam sententiam sunt redacti, ut nisi aut concedendo aliquid de jure summo, aut alienando partem populi, non possint servare reliquum, quare minus eis licet in partes, quam paribus in simili necessitate adversus totum corpus, causam non video. Nisi stulti fuerunt illi veteres, qui magni animi esse purabant, etiam in principe, dicere de fortuna: *Si credentes quætit pennas, resigno quod dedit*: qui tyrannorum adscrivebant confidariis, de regno non esse descendendum, nisi pedibus traharis.

Dicit has partes non ita esse sub suo corpore, ut sint partes corporis naturalis, quæ sine corporis vita vivere non possint, & ideo in usum corporis recte absinduntur. Hinc plane contrarium sequitur: quoniam enim ha partes sine hoc corpore vivere possint, minore religione absinduntur, quam partes corporis naturalis, quæ abscessæ intereunt. Servare velle primum ac præcipuum est, quod respicit & Princeps & corpus, quicunque faciunt partem

sui, dein servare in corpore, ut nunc est. Quod si obtineti nequit, nulla invidia est, contentum esse priori, & servandos, quemcumque fortuna dederit, aliū mandare potius, quam secum sincere interire, aut sibi licentiam tantam refervare ad pačta turbanda, jusjurandum violandum, ferro & igne sciviendum, hoc prætextu, quasi alienare non licuerit.

Dicit partem uti ei jure, quod ante initiat societatem habuit: corpus non item. Quae? annō perinde ut parti jus fuit subjiciendi se aut addendi corpori cui liberet, ita & corpori jus fuit recipere in partem quos vellet volentes, quos nollet repellere? Hoc ergo nunc jure utitur abscondens, quos secum esse non vult, quia non potest servare, aut si vult, frustra vult.

Ut removeat, quod objicit sibi, imperium esse in corpore, ut subiecto, ac perinde alienari posse, ut & dominium privati, dicit esse quidem in corpore, ut subiecto, sed ut subiecto ad eū, non divisibiliter in plura corpora, sicut anima in corporibus perfectis. Sane anima partem corporis, quandiu sana est, descerere non potest: sed si pars mortuo, aut ulcerite ita affecta est, ut animam sustinere diutius non possit, se retrahit illa ad partes validiores, & intelligit immedicabile vulnus esse recidendum, ne pars sincera trahatur. Sic illa reliqua corpori confundit, missa parte, non sibi tantum, sed proorsus perdita & mortua. Quantio levius hoc ferendum in corpore materiali, de quo que separantur, non intrencent, sed in aliud corpus transiunt, cuius spiritu perinde alantur, ut in priore p̄s̄c̄t̄m si pars sit mere subiecta, que possit dicere cum aīno illo apud Phaedrum: *Quid resert, cui serviam, dilellas dum porto meas.*

Quemadmodum autem consentit his, quod infra tradidit cap. 9. num. 10. posse civitatem dividī, aut con-

sensu munio, aut in bello, & tunc plura pro uno existere summa imperia.

Quod sequitur necessitatem ad jus natura reducentem, hic locum non habere, quia in eo jure usus comprehendebatur, non vero alienandi jus; prima specie valde subtile est, sed si penitus inspicatur, vanum. Est autem ius natura duplex, illud antiquissimum, quo erant omnia communia, & illud quod sequitur introducta dominia, ut ipse docet cap. 5. n. 1. Eadem autem necessitas, qua partem coactam recedere à corpore reducit ad jus natura, quam auctor num. 5. parti isti concedit, non reducit eam ad illud jus primum & antiquius, quo omnia omnium, homo nemini erat: sed ad jus posterius, quod ut servetur, à præterito nexu libera eligit alium dominium, aut adjungit le aliis corpori. Idem jus natura per necessitatem reddit corpori ad relinquendam partem: ei enim iuri inest alienatio, ut ipse initio hujus cap. disputat.

Majus si jus partis] excusator sit ursa vel provincia, cum se à corpore imperii separat, quam populus vel rex, cum eam alienar.

Utilis jure] libertate se subiecti- di aut addendi corpori cui velit.

Corpus non item] quia non fuit, sed cum societate inita demum exsistit.

Tangamus in subiecto] adiunctum separabile.

Ut dominium] in re privata.

Subiecto ad ex quo] quales sunt partes in toto essentiali, quæ se invicem pervadunt, & loco ac situ non differunt, ut anima perineat totum corpus, neque est in alio loco aut spatio, quian ipsum corpus: secus ac partes totius integralis.

Quae ad jus naturæ] per quam post introducta dominia communis hominum jure in res alienas uti possimus, 2, 2, 6.

Eritis detinatio] quia si dominia in-

tructa non essent, vesci eo, quod nunc alterius est, tenere rem, que nunc reddi debet, licuislet communni jure; at nos alienare: id enim natura ignorabat, quam proprium ignoraret.

§. VII. *Pars quia libera*] quia ei non potest negari arbitrium statuendi de se, cuius corporis velit esse, si alienetur, consentire debet, ac potest contradicendo obtinere, ne alienetur.

§. IX. *Infendatio*] quem rex vel princeps dominatum suum alii dat in clientelam, ejusque, ut loquuntur, feendum facit, permittens ei potestatem de successore statuendi, si aut ipse fidelis ei esse desideret, aut stirps sua extincta sit. Ut Joannes Guillelmi Cong. abnepos Anglie regnum infedavit Papæ. Bodin. I, 10.

§. *Parvum integrantium*] ordinum, civitatum.

Ex pignoris datione] si hypothecæ sint commisæ, nec solvatur statuto tempore debitum, Cic. 13. famili. 15. & 16.

§. X. *Minores functiones*] praefecturas, satrapias, telonia, & olim sacerdotia.

Medos & Persæ] Corn. Nep. Mil. triad. 3. Themistocle 10.

§. XL *Patrimonium populi*] Vulgo Domianum appellant.

Frustratio] qui cedendo extranco nihil agit de usufructu.

Supra diximus] I, 3, 12.

§. XIII. *Rem ex causa*] vere debitur propter quod partem illius patrimonii pignori dedit.

Res mihi pignorata] I, 1. Cod. si pignus pignori datum sit.

§. XIV. *Rem meam alienare*] rem mea cedere alii, non modo statim, sed etiam ex tempore certo & in certum casum; nec modo ut indubitate habeat, sed etiam ut habeat, nisi milii aliter postea visum fuerit; & ut usque ad illud tempus, vel usque ad eum casum ea res sit omnino mea.

A D

C A P U T VII.

§. I. *V Oluntaria*] I, 1, 13 & 14.
Bona manifregorum] naufragio factio in litus ejecta, quamvis salvis & evadentibus dominis, non maneant eorum, sed sint eis, cuius in territorio litus est, & sic in silecum vindicantur. Nicetas Chron. Andron.

Comm. I, 2. p. 333. Eiusdem de dōcōrātāre ἡ θεοὶ Παναγίοις, οἷς οὐκέτι ιχνώνται τὸ δέ εἶται τὸ τὰς χειρολογίας ναυτικῶν πνέωντον καὶ φοβοτὸν δεκάτην πλανεύσατο, μηδέτα ἔχει τὸ σωματεῖόν του, καθ' ἃς ἀντίθετος καὶ τοὺς ἐπερχόμενους, κόμησιν ἀλιμονήσας τοιναντίνος αὐτὸν τὴν καταστροφὴν παρατηρεῖ, διασπαντες καὶ διαπαζόντες ὅποια μὴ παρέστη θάλασσα.

Auth. manifragia C. defurtis] Auth. Nanfragia 18. C. de furtis.

§. II. I. *Expletione juris*] apprehensione rei alienæ pro mea aut mihi debita, quam possessor reddere aut solvere negat.

Accipio] immo atripio, aufero, tollo.

Ad idem] ad ipsum quod debetur vel suum est, non potest pervenire.

Fertur ad tantundem] compensatiōnem postulat, que commoda interprētatione pro ipsa re habetur, cuius vicem præstat.

In moributis] in actionibus mores spectantibus. Cujus causa fieri quid concessum est, si concessum fiat, existissē & ad effectum venisse causam intelligi deberet.

Rei detentio] rem acquirere vel possidere.

Uti pro arbitrio] quod est domini.

2. *Sibi jus dicere*] non expectare judicem, sed ipsum per se, quod cum alio controversia habeat, exequi & exigere.

Explícacimus supra] I, 3, 2.

F ff 5

L

Licita quidem] licebit in antecedente rei manus injicere.

Dominum a judicis] lege, judicis non prius eris justus dominus, quam docueris judicem ius tuum, & quid eius consequendi ergo feceris, isque, quod feceris, ratum habeat, temque in possessam tibi addicat.

Infrā] 3, 2, 4.

Moraliter] ex iusta suspicione, vel potius ex more & instituto.

Deficia probato] iudex enim aetate & probata sequitur, & ea habet pro veritate.

S. III. Ex conjectura] quod probabile est hominem sanu ments voluntate bona sua venire ad proximum sanguine.

Retenta possessione] sc. dum vivit.

Ut supra] 2, 6, 14.

Occupanti] cuivis, qui primus eis manum injicere vellat: ut ille Cinnarus in proverbio *A p̄t̄zā t̄l̄ K̄r̄d̄z̄*. Zenob.

Eius quod debetur] nempe ut ad suum heredem perveniant.

Officio congnitū] ut defecrantur ad consanguinitate propinquos.

S. IV. i. Debitum, tamē non esse] Hinc concessum antiquis recens natos infantes non modo exponere, sed etiam necare. Terent. Heaut. 4, 1, 13, & 21. Ovid. 9. Metam. 678. Et pro remira narrat Tacitus de Judæis, necare quemquam ex natis nefas esse, 5. histior. 5.

Jus expletorium] iustitia commutativa vel *dīspōtūm*, 1, 1, 10.

Naturalēm] ut vitalis & superstes sit.

Socialēm] ut vivat, tanquam cives ejus ordinis, in quo cum pater suscepit.

2. *Vulgo quæstos*] incerto patre natos.

3. *Damnato legibus*] incesto aut adulterio.

Naturalibus] ex concubina vel stupro.

Legitimanū] quadrantem bonorum 1. Falcidia & Trebelliano Sc. Inst.

de l. Falcid. & de Fideicommiss. hexred.

Qui permulceret] nepotes neptesque ex filia.

S. V. i. Parentibus alimenta] 1, 5.

16. D. de lib. agnosc. Parentis alii à filio naturali ratione debet. Cic. ad Atticum 9, 9. cum parentes non alere nefarium sit. M. Seneca i Contr. 1. L. eſt. Liberi parentes alant aut vincentur.

A vīneā r̄z̄yēi] instar eiconie senio defecis parentibus servire ac consulere. Plinius 10, 23. Eiconiae genitricum senectam invicem edificant. Inde eiconia Pietaticultrix, P. Syro apud Petronium. Aristoteles hist. anim. 6, 13. Alianus de anim. 3, 23.

Commune votum] quia parentes optant se liberos relinquere superstites. Inde in lapp. antiquis 675, 13. infanti mellitissimo & dulcissimo contra votum. 697, 10. filio dulcissimo membranam posuerunt contra votum. 716, 7. mater infelicissima contra votum pietatis posuit. Adde Gruterum 4. Suspic. 1. Et ipsa natura ordoque mortalitatis videtur postulare, ut juniores senioribus aetate matura compositis succedant. Hinc in iisdem 3, 48, 8. turbato ordine in senio parentes infelissimi filio optimo. 436, 1. filio ordine retrogradando defuncto.

Sanguini] quem scilicet non erat habiturus moribus ejus.

Honore] ut Quintil. declam. 2, 61. qui non eundem honorem supremis defuncti tabulis habuerunt. Tacitus Agric. 43.

S. VI. Que per stirpes] Successio per stirpes, ubi plures filii cum aliis cohereditibus succedunt in partem patris, quam ille habere deberet, si viveter. Successio in capita, ubi singuli pares cum cohereditibus partes accipiunt, de quo solet quarti in successione patrum, nam si succedat frater, & alterius fratri filii, in stirpes est successio; si duorum fratrum filii, in capita, ex Novel. 118. cap. 3.

quæ-

quorum posterius tamen in dubium nonnulli vocant.

§.VII. *Nisi in diversum*] appareat probatio mutata voluntatis l. 7. D. de Probat.

Abdicatio que Græcis] Scōnū pugis.

Exhæredatio] quæ nomen apud Græcos non habet: sed qui jus Romanum græce tradiderunt, exhædere vocant *Scōnū pugis moeiv.* & Theophilus de exhæredatione liberorum *de Scōnū pugis mædow.*

Alimenta] Sic T. Arrius filium in parricidii molitione deprehensioni Massiliam relegavit, & annua illi præstitit. Seneca 1, de benef. 15.

§.VIII. 1. *De facti*] Inde regula, juris ignorantiam cuique nocere, facti vero non item. l. 9. D. de juris & facti ign.

Qui quæse partui] Sic Virginius ex uxore sua natam Virginiam probabat contra M. Claudium Appii clientem. Dionys. Halic. l. 11, 57.

Ratio est conjugium] inde illud, Pater est quem nuptiæ demonstrant.

Constituitur] Rurius omittit, mutui auxili & procreationis causa, ut supra, 2, 5, 8.

2. *Sed lege premitur*] legem cœlum, quæ legitimos prætulit in honorem conjugii, iniquam experitur & gravem.

Nisi lex objet] nisi lex civilis prohibeat.

Percuvia oblationem] §. ult. Instic de nupt.

Hæreditatem creverunt] Verbum prisci juris. nam hæredem infictum oportebat intra certam diem declarare ac profiteri, velle ne adire an non. quod tempus cretionem dicebant. Formula testamenti. L. Titius mihi heres esto, certeque infra tot dies. Si creto non erat definita, centesimus dies justus habebatur. Varro de L. L. lib. 5. p. 60. & lib. 6. p. 81. Cic. II. ad Attic. ep. 2. Inde cernere hæreditatem est, non modo profiteri se hæredem, sed etiam hæreditatem adire ac capescere, quia

cretionem aditio sequebatur.

Excludantur à precipua] non sint hæredes, sed accipiant legata.

3. *Miorgzabican*] donationem propter nuptias, aliam doxi, de qua videns Lindenbrogius in Gloss. ad Cod. Legum antiquarum. Gregor. Turon. matriciale donum vocat lib. 9, 19.

Prima solvetur] morte uxoris. Hinc Gallia rex se ducem fecit Brabantie.

§. IX. 1. *In formula qua prodigij* Quando tua bona paterna avitaque nequitia tua disperdis, liberosque tuos ad egestatem perducis, ob eam rem tibi ea re commercioque interdicto. Paulus 2. Sent. tit. 4.

Testari] aliquid pro arbitrio relinquere aliis, quam unde venirentur.

Quæ in dubio] quos si testamentum nullum fecerit, optaverit tamen habere successores.

2. *Noluisse*] habuisse in animo, ut relinqueret in gratia, quod omnino relinquendum erat, & beneficio potius suo penes alium esset, quod aliqui quacunque ratione penes alium futurum erat.

Quæ sit in beneficiis] cui recta ratio primo, cui posteriorē loco beneficium disteri tribuendum.

3. *Fatres plenos*] codem usque parente natos.

Consanguines] codem patre, sed diversis matribus.

Uterinos] eadem matre, non uno patre.

Gentium commune] Videatur summissis exhib. 34, 3. sed mendose, nam dicit ibi Demetrius, se majori fratri iure gentium regnum collisse, non se majori fratri iure gentium succedere oportere.

§. X. 1. *Bonis noviter quassis*] quæ non hæreditate delata, sed postforis industria parta sunt.

Neçirra] affluentia ultra formam.

Commendationes] 2 de finibus 20.

Idem

Idem 3 de off. is qui morti addicetus esset, paucos sibi dies commendandorum suorum causa postulaverit. Vide 3 Oblerv. 23, 615. Sic prisci solebant & uxores suas commendare ducas, si quid ipsis contingere. Salmai. de modo usur. p. 168.

2. *Tacitum testamentum*] constitutio legis de successione, cum dantis succellore, quem conjicimus & existimamus defuncto placitum fuisse, si testamentum fecisset.

Declarazione] CCCVIII, quæ inscribitur, Duo Testamenta.

§. XI. I. *Sabitione in locum*] representationem, successionem in stirpes.

Unde bona veniant] paterna an materna sint.

Insuper habent] nihil morantur, sed utroque pari gradu admittunt.

Ubi agnatur] ubi agnati seu per virilem sexum conjuncti praferuntur.

Etiamsi sexus] ut foeminae posthabentur maritis.

2. *Ex vi imperii*] quæ postulat in singulis vel invitis valere, quod publice jus sive scriptum sive non scriptum introduxit, sed etiam quia credibile est ipsis intestatos nihil aliud voluisse.

§. XII. *Egimus supra*] 1, 3, 11.

Atheas] Atcas.

Sanguine non attingunt] ut affines ejus, qui regnum postremus ex superiori familia regnum obtinuit.

§. XIII. *Ariabaranes*] Sic vocatum Herodoto lib 7. qui Justino Ariamenes.

Jus gentium] lib. 34, 3. & naturæ jus lib. 21, 1.

Ptolemaeus] qui maximo natu Ptol. teraunum sprevit, & minorem ejus fratrem Ptol. Philadelphum sibi suffecit.

Estimationem rependere] opulentum pro dignitate familiæ sumptum præbere.

§. XIV. *Quatuor Persei filii*] Elecrysona Alcmenes patrem, Mestora

Pterelæ proavum, Sthenelum Eurythmi patrem, Alcaum Amphitruonis. Quamquam & Perse Helanque vel Elium genuisse dicatur.

Individuum sit] ne dividatur inter successores, quamvis paris gradus, sed ut universum uni acquitur.

§. XV. *Intra eos qui descendunt*] Sic quam Hephaestion grata Alexandri nixus Sidonis regnum deferret hospitibus suis, nobilibus juvenibus, negaverunt illi patrio more id fastigium recipi, nisi regia stirpe oritur. Curt. 4, 1.

§. XVI. *Ad contemptum patent*] carent veneratione atque auctoritate ob favorem matrimonii.

Minus ceri] Stat. 2 Thib. 444. Pudebunt plebisque patrumque, Nocties incertaverant, mutante que gementes Imperia, & dubius pigebat ferme tyranno.

Apud Ovidium] in epist. Phædra ad Hippolytum.

§. XVII. *Quia minis*] sive per capita, sive per stirpes succedant.

§. XVIII. I. *Quod is iudicio*] Sic Demetrios Poliorcetes apud Macedones allegat contra Callanderi filios adolescentes atatis experimenta, Justin. 16, 1.

Etatis praestitia temporaria] ut quis sit intra tutelæ sui annos, aut foemina ætate maturior sit, id brevi post cessat; quæ autem foemina nata est, semper manet foemina, & sic inferior sexu; ideo vel puer præferitur virgini aut matrone.

Heraclidianus] qui 80 post Trojam captam anno Peloponnesum occuparunt ducibus Temeno, Cresphonte, Aristodemo. Vellej. 1, 2.

Sparte filia] sed & maritus ejus Lacedemon Eurota frater uterius.

Helena liberi] Hermione cum marito Oreste.

Ad Cresam] Habet ex Euripiðis Ione v. 178. Non ponitur tamen inter reges Atticæ Xanthus maritus ejus,

ejus, neque Ion filius: sed Erechtheo succederunt Cecrops minor & Pandion filii: Xuthus autem dux Athenarum vocatur Panthaea, & Ion colonizans Ioum in Asia conditor.

§. XIX. *Hæreditatem quandam] jus hæreditarium vel dignitatem. Alioqui Tacito per invidiam imperium Ro. vocatur unius familiæ hæreditas, i hist. 16.*

Emphyteusi] quum fundus in perpetuum aut plures annos utendus fruendus traditur statuta pensione, ita ut etiam ad hæredes transeat.

Jure patronatus] Videndum tit. Inst. de adsignatione liberorum. Sic Lacedæmonii in tutela Claudiorum erant. Sueton. Tib. 6.

Jure principi] Præcipuum est legatum uni inter coheredes, quod is habeat præ ceteris & judicio familiaris cœscundæ capere possit antequam aliae partes distribuantur. Legatum per præceptionem. §. 2. Inst. de legat. Sueton. Galba cap. 5.

Sine bonis] Repudiata successione in privato instrumento ac prædiis, quæ possedit decessor, ut patrimonium suum, non ut rem populi, simulque in debitis, quibus ille res privatas oneravit.

Ut etiam sine bonis & eorum onere possit adiri] Periculose hoc dicitur, si trahatur, quo à politici aulicis sollet, quasi Princeps decessoris nomina expungere non tenetur: præsternit si ex historia meminerimus, hac ipsa præscriptione quosdam principes usos ad fraudandos creditores publicos. Quod nihil aliud est, quam fidem tollere, præcipuum generis humani vinculum, & ipsos Principes quo tempore maxime pecunia indigent, pauperare atque nudos destituere. Nam quis muriū dare velit, qui se sit recipere suum non posse, si moriatur Princeps ante solutionem? Ego & omni jure obligari Principem puto & Regem, ut ferat onus, quod decessor contraxit, & pessimè facere consiliarios, qui aliud

suggerunt Principi.

Creditors illi vel subjecti vel exteriori sunt: si exteri, famam vereri debet; si subiecti, non debet suorum injurya crescere. Tum decessor & rex præsens moraliter sunt una persona. Unde vox illa, *Regem Gallie non mori.* Quemadmodum & populus idem intelligitur qui ante centum annos fuit, ut eleganter disputat auctor cap. 9. num. 8. Ergo quantum in ipso est, quod recte faceret defunctus, idem sibi quoque faciendum putet.

Populum voluisse, quam optimo jure regnum deferri, admitto: sed ea phrasis haudquam excludit onera regni, quasi subtrahere se illis possit successor, & tantum voluptibus & pompa regnum sentire. Veteres sic loquebantur in omnibus magistratibus & sacerdotiis deferendis. Feclus: *Ut qui optima lege fuerint, adjici solet, cum quidam magistratus crearentur.* Cic. 2. Agric. *Tum ii Decenniis codem jure sint quo qui optima lege.* Philipp. 5. Demus igitur imperium Cæsari. *Sit pro pretore, eo jure que qui optima.* Formula virginis vetustalis capienda, Gell. 1, 12. *Uti que optima lege sunt, ita te, amata capio.* Sic cum Appius Claudius censor creatus, ut qui optimo jure fuerat autem censura primum quinquennium, postea lege Aemilia intra annum & semestre coarctata est) pertenderet, se oportere quinquennalem censuram gerere: hanc enim optimo jure censuram esse, non illam anni & sex mensium, ostendit Sempronius Triarius plebis ita accipiendo hanc formulam, ut ratio recip. & aliae leges patientur. Liv. 9, 24. Videndum locus. Nimurum auctoritatem, maiestatem, facultatem pro imperio, & loco agendi tantum quantum qui maxime legitimam habuit, tribuit hæc formula, non munieribus oneribus officii, non legibus solvit.

Certe refert populi fidem publicam esse salvam. Eam autem sustinet persona

persona qua imperat. Refert populi ingentem numerum hominum bonorum, multas familias, non redigi ad egestatem, statum aut iterum (quod quid aliud est quam civiliter mori) quia caput populi Principem vel Regem sui patrimonii visceribus adjuverunt. Facilius onus hoc fert princeps de largo erogaturus, & ipsam populum ad hoc adjutorem habitus, quam privati, ab omnibus relieti, & de mediocri patrimonio, quod optime collocatum putabant, perdituri. Pudor est populi Principem habuisse conturbatorem. Mala commendatio novi principatus est, famam & existimationem defuncti non tueri.

Optimo iure] Vide ad Liv. 9, 39.

Non ob hoc] ut tanquam hæres id demum haberet successor, quod superest, soluto ære alieno l. 11. D. de jure sicut.

Ut certi quid] ne periclitaretur regnum vacua vel dubia possessione, utque successor esset venerabilior communicata cum eo per consanguinitatem decessoris maiestate; & quia credibile est in spem regni educatos necessarii ad id artibus diligentius instrui.

Ob acceptum] à suis & illorum majoribus transmissum ipsum regnum, l. n. 9. Hoc pertinet etiam ad eos, quilibet non sunt.

§. XX. *Allodium*] Allodium primum cujusque liberi hominis patrimonium, oppositum Feudo, quod beneficio alterius obtinetur: unde in alio esse & ex beneficio obtineri pro diversis statuantur in Capitularibus Caroli M.

Hominium] quod & homagium, ius surandum fidelitatis.

§. XXI. *Langobardica*] quia Langobardorum, Germanica gentis, in Italia regnantium inventum creditur ius feudorum, l. 3, 23.

§. XXII. 1. *Delatam lege*] quia futurus regni hæres, si, qui præcedit & regnat, prior mortuus fuisset, cui

moriatur ante regnante, nec ad regnum pervenerit, ius tamen in regno succedendi transfert in heredem suum, quas revera possedisset. Qui semel proximus fuit, et si non regnabit, ius posteri, quamdiu superstant, excludunt alios propiores.

Ex spe] qua destinabatur successor, qui obiit, si locutus vacuus esset factus ante mortem ejus.

Jus quoddam vernum] ut mortuorum liberis & nepotibus ius sit ex eo, quod illis deberetur, si vivi essent.

Stipulatione conditionalata] §. 4. Instit. de Oblig.

Sexus primus] ut primo mares, deinde foemina.

Deinde etatis] ut primo majores, post minores annis.

Si prævaleat] si ille, qui mortuus est, siquidem superfes forer, debet succedere ante illos, qui vivunt.

Ob sexum & etatem] ubi paris gradus sunt mas & foemina, mars præfertur: si foemina proprior, aut foemina propior liberi, preferuntur mari remotori.

Majoratum iura] 2, 4, 10.

2. *Ex ordine qui in*] ex consensu in comitiis.

Spernere legem in ius] futuram successionem per interpretationem legis accipi quasi extitisset, & effectum habere.

§. XXIII. *Juris Francici*] Ex lege Salica. De terra Salica nulla portio hereditatis mulieri veniat: sed ad virilem sexum tota terræ hereditas perveniat.

§. XXIV. *Ut quis sibi quoque*] ut semper etate proximus defuncto succedat. Hoc placuit in Demetrio Nicatore. Justin. 34, 3. in Mithridate Partho, idem 41, 5. in regno Numidia Massætulorum, Livius 29, 29.

Fideicommisso quod familia] non uni persona nisi fruendum, exterum non alienandum, sed à primo fideicommissario ad secundum, à secun-

do

do ad tertium, & deinceps aliquem e familia eadem transferendum l. 54.
D. ad l. Faleid.

§. XXV. *Patrimonialia*] 2, 6, 3. in qua plenius ius habet testator, ut privatus in patrimonio.

Usque ad alimena] qualis quam minatur Chremes filio, Heanton, 5, 2, 15. ut si nihil, nisi vestitus, vestitus, testum quo se receptet.

Sine ea exceptione] ne alimenter quidem relatis: ut Augustum filiam Julianam tractasse voluit Ti. eredit. c. 50.

Ob culpan] quod patris cotubinam filiam vitiasset, Genes. 35, 29, & 49, 4.

Adomia] quod vivo patre regnum adfectasset, 1 Reg. 1, 5.

Ab intestato] ita ut de regno testandi arbitrium regi non permiserit.

Nulla imitacione] quia in ea non succedunt, tanquam heredes defuncti regis, sed quasi singulos populus olim designasset & creasset.

§. XXVI. *Ius proprium*] non dependet a statu parentis.

Suo tempore] ubi nati fuerint.

De transmissione] quod non possit videri transire, quae cessavit & abrupta est in abdicante ultimo posse fore.

Supradiximus] 2, 3, 19.

§. XXVII. 1. Negar vel regem nunc regentem, vel populum de successione per transmissionem incerta, inter duos judicare possit iudicio jurisdictionis. An hoc non est Regem vel Principem cogere, ut bellii civili semina relinquat, & vivuvidens que crescere finat, cum possit in radice extingui? Quid si sic arguementemur, Cujus officium est consulere populo & pacem ei praestare, non modo in praelitis, sed etiam in longitudinem, quam humanitas provideri potest, ejus est cognoscere de successione, praeferim inter cognatos, ut nunc est, subiectos suos. Atqui, ergo. Ille excipit jurisdictionem non esse, nisi apud superiorum,

non modo personae, sed vel maxima causa respectu.

Quod si sic obliquetur: de quo cunque jure ambigitur in regno, quod vivum & regnante regem habet, de eo potest cognoscere ac debet rex regnans. Causa successionis, de qua quaeritur, est ius, de quo ambigitur in regno, quod vivum & regnante regem habet. Neque enim dici potest, hoc ius deum nasci post mortem regnantis, ob ea que ipse tradidit num. 22. Exitio enim ex quo illi pars familia sunt facti, & ambigere coepiunt, ex quo uterque spem & potiores partes sibi tribuit, eti post mortem regnantis exercitium istius juris demum existat. Sic Darius Hyrcanus, ut vuln Herodetus, inter Artabazanem & Xerxem filios agnovit, & hanc iurisdictionem, & illi, & omnis Persarum populus ratam habuerunt. Sic Darius Natus inter Artaxerxes & Cyrus minorum: Cyrus, cui judicium patris injuria videbatur, qui propter improbo bello fratrem aggreditus est, dignos conatabus eventus habuit, Rationem, quare successio eius causa non sit sub jurisdictione Regis nunc regnantis, edit anticipatum, & periculosisima sententia.

tate

tate Romana data diplomata, ut vetera & obsoleta delebat. Sueton. Cal. 38. Quid vero Lycurgus tam ineptus fuit, ut Regis Lacedemoniorum, ante liberos & potestatis incircumscripsa, ipse Regia familiæ & Regis tutor interim regnans legibus obligavit. Cur vero qui seculi sunt, tam stulti, tam male Politici, & ignorantes juris sui fuerunt, ut illi tam dura molestaque Lycurgi disciplina parerent? Poterant enim dicere cum Politicis novis Lycurgum nulla lege obligare successorem potuisse. Valer hic quoque quod dictum est, Regem & successorem vel decessorem ejus esse quod una persona. Itaque quis se lege obligarit Rex, quæ quidem justa sit & servari possit, eadem successore tanquam sua, donec impleatur, teneri puto. Sed hoc sequitur ex illa magnifica doctrina, quam supra accepimus, sua quoque lege neminem obligari. Immo ad impia & vetita divino & humano jure nulla lege obligatur successor: ad justa & utilia omnibus modis obligatur, & quidem magis, si decessoris placitum & promissum intercessit: ad justa ob passionem, etiæ gravia & damnoſa pacienti, quæ tamen necessaria utilitasque praesens imperavit, ita, ut nisi valde sensim ac molliter, minimaque cum querela eorum, quorum interest, recedere debeat.

Succesio, inquit, non est sub jure imperii. Concedo in illis regnis, in quibus iure succeditur, quādiū lex ipsa sufficit ad destinandum successorem. At ubi ambiguitur inter duos, eandem legem utroque ad se trahente, quis erit ejus interpres? nisi arma volet, haud dubie vel tutor legis, qui est vivens rex, vel auctor qui est populus, quidquid enim designetur Grotius, etiæ ad postremum admittat, quasi consilium dans, non ullum jus tribuens. Populum dicit omnem à se jurisdictionem in Regem & regiam familiam transtulisse,

nec illas ejus durante illa reliquias habere. Quasi vero quod omnibus privatis concessum est, ut cum jure introducto uti non licet, reges suis detur ad merum jus naturæ, ut etiam communia quis invadere possit, ut cessantibus judiciis, ipse sibi iudex vindicetur esse, id soli populo non licet. Sic illudunt novis imperii summi interpres per vocabulum populi. Quidquid reges faciant, licet, quia sunt pro populo, representant populum, creditur id facere populus: tum populus potest omnia. Ubi aliquid populo agendum in Principem, tum pupillas, infans, omnis juris expers populus est. Tum populo nihil vilius, & magis recte pieque faciunt, qui de arbitris convenient, quam populum, puta per ordines & comitia, faciunt arbitrum. Quasi quidquam magis rectum pliumque sit, quam non invitis imperare. Dein rectum illud pliumque ab eo, qui vires & passionem habet, quomodo exspectabo.

Judicio jurisdictionis] quod habeat vim definitivam & imperantem, ut cum prætor jus dicit inter partes.

Non munda ratione] Intellige superiorem, non tantum eo, quod illi subjœcta sit persona litigans, sed & in primis, quod ad forum ejus causa pertinet.

2. Qui jus vindicant] certant & singuli contra alios sibi successionem debenti contendunt.

Idem cum eo] 2, 9, 3.

Populus cognovit] Herodotus scribit ipsum Darium inter liberos cognovisse, quod repeteret in Græcam expeditionem vellet, nec licet regi Persarum in expeditionem ire, nisi successore declarato, lib. 7. Justin. Araphernem patrum domi auditæ causa Xerxem præposuisse, lib. 2.

§. XXVIII. Ante primam] priusquam fendum conferetur in patrem.

Simulatque regnum] statim, ex quo regnum in familia fixum est, omnibus ejus familia partibus jam exstet.

stentibus spes succedendi loco vacuo facta data est.

Ex post facto] ex eo quod alii subsuscuntur.

Nisi quod ex privilegio] si non existat nisi filia, tamdiu spes successio- nis incensa est, quamdiu ei frater digni potest, quippe qui praferatur.

Cyrum & Articam] Cyrum minorem & illum qui postea Artaxerxes Mnemon dictus Darii secundi ha- res.

§. XXXIX. *Sparta aliter*] Herod. lib. 7. initio.

Ludovius] Sforza cognomento, Pa. Jovins 2. hist. p. 39.

Artabazarem] Sic vocatur Herodo- tos 7, qui Justino Ariamenos, 2.

Inter Artaxerxem] Hic Artaxer- xem vocat, quem pr. num. vocavit Articam, quasi duæ essent historias diversæ, cum sit eadem, & ille, qui prius appellabatur Artica, mutato nomine diceretur Artaxerxes.

§. XXX. *P. Neps ex filio*] ut inter Archagathum Archagathum F. Agathoclis N. & Agathodem ejusdem Siciliæ tyrannifilium, Justin. 23, 2. inter Antiochum Eupatora & Demetrium Sotera, 34, 2.

Morui pro viris] defuncti, qui spem habuerunt successionis, & suc- cessissent, si illi qui præcedebat eos, superstites fuissent, considerantur, quasi revera successerint, & illorum liberi alios excludunt.

Concurrent ad partes] nepos ex priori filio partem sui patris, si viveret, accipiet.

Sabitus in] representatio vel suc- cessionis in stirpes.

2. *Præxiæ*] qua vox videri posset favere, filio minori contra majoris fratris nepotem: nam filius unicus propior quam nepos.

Dictionum] Alciat. 8. Parerg. 15.

Fularem] qua apud omnes recepta est.

Artificidem] quam docti per in- terpretationem fecerunt.

Mors civilis] cum civitas & liber- tas admittit.

Quem lex iu] Nepos v. g. repræ- sentans patrem.

Juris effectu] et si natura diffe- rent.

In statis privilegium] majoratus non transferitur ad filium, ut pa- trio præferatur, quia pater ejus præ- latus est.

Cor. Vicerius vita Henr. VII. 1. p. 463. Reuberi.

Robertus] Caroli II. filius.

Martelli] Caroli Martelli.

3. *Ad Heraclidas*] Hæc verba re- pugnant superioribus num. 29. Nam quod ait Sparta factum, ut nato ante regnum præferatur natus jam regi, id in successione linearis agnatica locum non habet, in qua transmittitur etiam spes successionis adjuta lege, sup. n. 22, & 23. Neque excusat auctorem, quod addit, regno ad Heraclidas delato, nam quod relatum est num. 29, dicit apud Herodotum Heraclides Demaratus, tanquam ob- tinens etiam inter Heraclidas. Cleo- nymus autem repudiatus est, non ob legem successionis, sed propter mores & violentum ingenium: quare ille, quod injuriam sibi factam pus- taret, impulsi Pyrrhum ad bellum Spartanis inferendum. Plutarch. Pyrrh.

§. XXXI. *Et fratria majoris*] si rex moriens sine liberis relinquit ex pro- ximo fratre etiam mortuo filium & fratrem tertium.

In gradum mortini] nepotem ex fi- lio, qui ante possit super regnum obiit, præferri patruo, ubi non fratri ma- joris filius præfertur fratri minori.

Nempe aviciæ] non noviæ et quæ- sitis.

Hegiætus] privilegium.

§. XXXII. *Gradum naturalem*] or- dinem nascendi.

§. XXXIII. *Gradum solam*] non etiam sexum.

§. XXXV. *Filium*] suum pa- trium.

A D
C A P U T V I I I .

S. I. I. *Difinitio à jure naturali*] quia sèpè duo hæc JCC. confundunt. Dixerat autem proximi superioris capitulis initio, acquisitionem derivativam, quæ lege fieret, aut Nature aut Gentium aut civili Lege fieri.

Sed quod sequitur introitum] quod vidit sanguinique recta ratio, ex quo intellexit utilius esse, non omnium indivisa omnia manere, sed possessiones cujusque rerum fieri proprias: & quidem, priusquam illa leges scriptæ extiterunt 1, 1, 10.

Italie ac vicini] quippe cum Graeca colonia essent.

2. Aliud lex nulla] non exceptit quasdam res ab occupatione privatuum, quod publicæ essent factæ. 2, 3, 5.

S. I. I. *Qui in flagno*] Intellexit Iacutus, qui publicis in vediagibus fruendi locabantur. Festus in Lacus Lucrinus. Serv. ad 2 Georg. v. 161.

S. I. I. *Naturalem libertatem*] evaserunt è custodia & in silvam se receperunt.

Non video amissa] nam & solo animo dominium retinetur.

Pro derelictis habere] de recipie-
dis eis desperare, ideoque curam &
voluntatem retinendi eas dimitte-
re.

Traegerū pugna] signa & symbola,
unde nascantur.

Corporalis] ipsum ut corpus in no-
stra potestate sit.

Contra Thebatium] 1. 5. §. I. D. de
acq. rer. dom.

Proverbiū in eos] in eos qui laerum persequendo, id notum faciunt alii, qui deinde nos occupant & prave-
nit. Ovid. de arte.... Petronius c. 91.

S. I. V. *Sint in nostra*] non ab alio posita vel tensa fuerint.

S. V. *Si nulla lex*] ubi non quid secus lege civili constitutum est.

Naturalia non simpliciter] Non imperata à natura, sed sic compara-
ta, ut arbitriu servandi & mutan-
di hominibus relatum sit.

Vindicabat] fisco adserebat.

Ante occupationem] has res donare Principibus: nam ubi les non est, quæ impedit, privatorum non sunt, nisi occupata, & lex sine jussu populi vel Principi sine alio admini-
culo satis valida est ad privatum fa-
ciendum, quod haec tamen nullius fue-
rat.

S. VI. *Corporis ad corpus*] rei, quæ adhuc libera aut saltem à nobis libera fuit, applicatio ad alias res nostras.

Manibus] prehendendo.

Pedibus] intrando aut circum-
eundo.

S. VII. *Indicium fieri*] ab eo qui inventit.

Oraculum consuli] cuius cum esse velit.

Dei beneficium] Sic Justinus ap-
pellat aurum, quod è terra fulgere proscissa emicuit, 4, 3.

Satis jam diximus] nempe, quia potest lex hotum dominium ante occu-
pationem transtulisse.

S. VIII. *Postliminio fundus*] quasi non fuisset inundatus, ut postliminio singitur, qui captus absit, si rever-
tatur, captus non fuisse. 3, 9.

Utilitate quadam] ut metu amittenda possessionis incitarent ho-
mines ad ripas minendi.

S. IX. I. *Quid plerunque est*] quod ordinatio contingit.

Nec imperio tantum sed & dominio] 2, 3, 4.

Per vices] Videtur ferri posse hoc sensu, ut certus numerus cultorum, quod hoc anno possederat, sequenti relinquere, & alio transire cogatur. Cæsar 6. Gall. 22. & 4, 1.

2. Depressum solam] humile, nullis montibus tumens.

Per astrum vices] alternos accessus & recessus.

3. *Natūrā, pūta virgūlīs*] Plinius 8. ep. 20. Macrobius i Saturn. 7.

Limitati] per centurias & jugera divisi, qui quoniam statutos habebant terminos, incrementum ex alluvione aut insula locum in eis non habebat l. 16. D. de acquir. rer. dom.

§. X. 1. *Summa pars agri*] superficies obvniatur & contegatur arenis.

Censitorum vice] L. Ergo 30. §. Alluvio 3., de acq. rer. dom. Censitores, qui tributa agraria de colonis exigebant, & jure pignoris vendebant prædia, si census non præstaretur, eoque ablatos aliis agros alii addicebant.

2. *Facto nostro*] velut contractu vel delicto.

Conjecturam adferunt] ut in usucapione & successione ab intestato.

Quæ astimatio] quod intra quod tempus quamque sufficienibus signis præsumi debeat, sicut in universum facile statui non potest.

Siccare] derivare inde aquam inundatione immisam, Just. 31, 5.

Qui jus pignoris] quibus illi agri pro debito obligati essent.

§. XI. *Unde veniani, neficiari*] nam alluvio est incrementum latens §. 20. Insti.

Alioquin enim] sc. si vis fluminis partem de prædio meo detraxerit, & vicini prædio adplerit vel addebet, tum enim constat, unde venient.

§. XII. 1. *Populus ut alii*] 2, 3, 16.

Agrum mensura comprehensum] Hoc nec dixerunt veteres, nec verum est. Sed & mensura comprehensus pri-vatus nullus est, verum universitatis, 2, 3, 16.

Credenda esse arcifinia] Ager arcifinus est, qui desinit in solitudinem. Is potest esse tam privati quam populi: sed hodie omnibus occupari, principibusque ac civitatibus tam intensis ad territorium suum vindicandum, longe facilius invenietur hic ager penes privatos rusticos in vallis

camps easam statuentes; quam in fine territorii.

2. *Littera mancipacionum*] Pachtbriefen.

Libris censualibus] Lands-rekeningen.

§. XIII. *De relicta*] si ripam alterius lateris promoveat amnis, & in illud inclinans suffosso ibi adiectoque sibi spatio terrarum, contraria ripam in parte nudaverit, ibi que aridam auxerit.

Jus populi habente] magistratu vel principe.

Qua talēm] non præcise limitatum, ubi nunc incipit fluuen, sed quatenus cum agruum pertinere flu-men patitur.

§. XIV. *Insule*] n. 9.

Alluvionis] num. 11.

Uero nomine] insulane an alluvionis.

Cum emineat] ubi pars secca & superans aquam brevi velut vallis mersa interciditur ab adjacentे fundo.

Addita occupatione id] si per interfluentem licet, aquam plaustrum one-ratum posse adigi, & id occupetur à possidente.

Pedes gladium] quod stans pedibus nixus in suo possessor ense protento potest attingere.

Discretum] non vacuum, neque occupationi patens, sed publicum ubi vallis illa ita cava est, ut plerumque navigia transmittat.

§. XV. 1. *Summonius*] puta crea-tionem magistratus oppidanorum vel vi-cani, jus patronatus ecclesiæ, jus capi-talium supplicii.

Agrorum universitatem] dominium majus sive jus regium in universos fundos, ita tamen, ut dominium inferius quisque in suam partem pri-vatus obtineat.

A principi seccatus] Principis catæ & sumptu aqua inde molibus expulsa aut fossis deducta.

De civilibus] criminalibus seilicet principi vel reipublicæ reservatis.

Ferunt] ipsi exigunt.

¶ 2. *Causa adversus fiscum*] hi non possunt illa incrementa sibi vindicare, neque impedire, quominus ea fiscus auferat.

¶ 3. *XVI. Eam sequantur commoda*] I. 10. D. de reg. j.

Eius beneficio] partem eam nanciscar & habeam pro mea, quam adiicit.

Alienum] populi nimirum vel principis.

¶ XVII. *Viam publicam*] si meum inter agrum & fluvium interjaceat via publica, tamen meum fieri, quod alluvio adiicit.

Ager privatius] nisi domino agri vite istius munienda & reficienda munus incumbat.

¶ XVIII. *Ventrem sequatur*] sit eius, cuius est armentum, vel pecus pariens, si sit alterius, quod gignit. I. 5. §. 2. D. de R. V.

Ut supra] 2, 5, 29.

¶ XIX. 1. *Ex aliena materia*] §. 25. Instit. de R. D.

Sabiniani] Masfutii Sabinij C. Se-
tatores. I. 2. §. 47. de Orig. j. ubi & de Proculi schola.

Si reverit] si dissoluto opere, quod factum est, constet pristina substantia paribus.

Improbatus Connarus] Vide Vinn. ad §. 25. Instit. de R. D.

¶ De accessione] §. 26. Si quis alienum purpuratum vestimento suo intexuerit aut emblemata addiderit poculo.

2. *Confatis materiali*] §. 27. Si qui vina sua considerint, aut massas auti vel argenti confaverint.

Prope] non omnino.

¶ XX. *Natura penas non determinat*] sed mos aut lex humana.

Nec ob delitum] 2, 1, 9.

¶ XXI. *Accessione ob prevalen-
tiam*] in quibus mea res, quia longe
præstat, alienam trahit. I. 23. §. 4.
de R. V.

L. si rem] 23.

*Aliam esse scripture, aliam pœnu-
re*] Hoc contra sententiam Pauli
I. 23. §. 3. D. de R. V.

¶ S. XII. *Ut solo cedant*] §. 31.
Instit. de R. D.

Partem dantaxat] non sc. ipsum totum.

Partes sunt solum] I. 49. D. de R.
V. Solum partem esse xodium existi-
mo.

¶ XXIII. *Bona fidei possessor*] qui rem alienam imprudens & sine
dolo malo tenet. §. 35. Instit. de R. D.

¶ XXIV. *Supradiximus*] 2, 6, 1.
Factis mislibus] 3, 6, 22. §. 45.
Instit. de R. D.

A D

C A P U T I X.

¶ I. *Suprademonstratum*] 2, 6, 2.
Sublati subjecto] corpore,
homine, persona.

Vel expressam] testamento vel
scripto vel nuncupato.

Lex humana] ut que faciebat eos
caducos aut fisco adjudicabat.

Non sunt hec] Servi dominio heri,
populi principis imperio, sine ullo
herede morientium, soluti non sunt
in numero retum vacuarum & occupan-
ti concessarum, nisi ultra se trā-
dant in alterius potestatem.

¶ II. *Si familia*] h. l. 2, 24. p. 434.
Αντερ οδόν τοις πατέρων την
χρήσιν της φύσεως ταύτην πάντας
τοις δικλίνει & παραπλέγει. αἱ δὲ πρώ-
τες δια τὴν ἀδελφίαν τοις μητέραις
τοῖς δὲ τῷ διαδοχῶν τοῖς ταῖς
διδόντες πατέρων.

¶ III. 1. *Id est esse posse*] spe &
probatione. Liv. 28, 28. Tac. 3, 6.
Quod ex distanib[us]] quod multa
corpora uno vocabulo complectuntur.
I. 22. §. 5. D. de R. V. 1, 30. princ.
de Usurpationibus. Aristot. 1. Pol. 3.
οὐαὶ τὸ εἰπεῖν σωματικές ταῦ-
τας τοῖς τοῖς νοσοῖς, εἴτε ἐν σωματι-
καῖς εἴτε ἐν δινομοῖσιν.

Vita civilis consociatio] alia enim
domestica.
Perfecta] 1, 1, 14.

Cujus prima produc^{ti}o] ex quo ante omnia existit.

2. Neminem nostram eandem] Sic & Pythagoras apud Ovidium 15. met. 214. Nostra quoque ipsorum semper requeque sine alla corpora vertuntur, nec quod sumus sumur. Cras erimus, fuit illa dies qua semina tantum spesque hominum prima materna habitavimus alio. Artifices naturae manus admovit &c.

Demateria sola] non etiam deforma, que tamen dat esse rei.

In idem flamen] Ovid. d. l. v. 180. ut unda impellitur unda, Urgeturque ea- dem veniens urgete priorem.

E^γιν οὐ μέτοι habitum qui corpus continet. E^γιν Galeno definitur πύρην αὐτήν καὶ αὐλογεῖ τὰ μέ-ρη.

Phile] de mundo.

Spiritus] d. l. 30. D. de usurp.

Et Epicharmus apud Diogenem Laer- tium] 357. Plutarch. de sera num. vind.

Idem hoc tempore] Auctor ad 1 Pe- trii 3, 20.

Vespasiano] a. V. C. 8:2.

Tertianos] tertia legioni.

Marco Antonio] Triumviro R. C. per P. Ventidium Bassum legatum ejus a. V. C. 714.

Sub Corbulone] Neronis legato a. V. C. 816.

3. Tacitum] 2 ann. 55.

Externa illa accessio] quod multi peregrini in civitatem confluxissent, visque supererent illi duxo^ν dores.

In Macedonas] prælio maxime ad Charonean.

In suis] Miltiadem, Themisto- clem, Ariadidem, Socratem, Phocionem.

§. IV. Simul partibus] ipso solo aut urbibus eversis, incolis deletis; aut disturbata societate civili, vita & libertate plororumque salva. Stra- bo lib. 9, 434. τίν' δ' ἔχειν dis- turbōς ἀκροστον. Η γω σεπονοδέρτον η εἰδόπον καὶ τῆς χώρας τοῖς οἰ- μαρόψης η τῆς οἴνημάτος τῆς ιδηνοῦ

μηνίτη οὐλο^ν μηδὲ ουτιμηλο^ν dia- πορο^ν τοῖς την.

Ad modum privatorum] quod quis- que pro se possedit, non jurisdictionem, imperium, territorium.

§. V. Ita distractabantur] ut Cam- panii, Liv. 26, 34.

§. VI. Mycenai] paullo post bel- lum Persicum, Pausan. 2, 113. & 17, 448.

Olynthii] Justin. 8, 3.

Thebani] Justin. 11, 3 & 4.

Bruttii] Cell. 10, 3.

Corpus militum civitatis] hoc non de veris veteribusque Campanis in- telligendum, sed quos illis ejectis ibi posuerunt Romani aratori- bus.

In provinciæ] nam provincia pro- prie populus erat extra Italiam vi & armis R. dominus, ita, ut amissio omni jure sui annuos magistratus le- gesque & iura Roma acciperet.

§. VII. Populus Carthaginensis] jussus est à Ro. migrare in locum 10000. pass. à mari remotum, & ibi novam urbem condere, factum tamen non est, sed illi cum urbe perire, quam relinquere illam malue- runt.

§. VIII. I. Caput istius] ut populo suu nomine & separati propriaque juris.

Alterius] cuius hic sit accessio sine nomine.

A Dorico] Apul. in Flor. Ao- lium modum simplicem, Asium va- riūm, Lydium querulum, Phrygium religiosum, Dorium bellicosum di- cit. Addendus Ionius, floridus & mollis.

2. Qua regitur] descripta per legatos, tribunos, centuriones, signi- fieros, optiones, decuriones, cohortes, centuriatas, signa, contubernia.

Qua milites] per castra, per opera, per acies, orbicularē quadratam, phalangem, cornua.

Conscriptio] quod qui in eam coie- runt, habent eadem foro, leges eas- dem & consuetudines, communē terri-

territorium, commoda & onera consociata.

Relatio] quod consortio & communitate fruatur, & publica jura participat ex arbitrio & administratione vel unius vel paucorum vel multorum vel omnium.

3. *Ex facto]* ex oboato casu l. 35. D. de hæred. inf.

§. IX. *Uniantur duo populi]* jungantur in unum corpus. Ut sub Aenea Trojani & Latinis.

Sabinorum] Quirium, vel à Quibz cum T. Tatio prosectorum, Rege Romulo.

Albanorum] regnante Tullo Hostilio.

§. X. *Nam si quoque]* nam sic quoque.

§. XI. r. Mirum est hoc loco summum virum, quem in principia questione non male sentierit, in tot fabreras se conjectisse, rotque monstra & chimaras confinxisse, ut aliquid novum diceret, & Germanis potius ludibrium deberet, quam Gallis & Papa parum placere.

Cuius nunc sit] nempe illorum, qui possident Papæ, Francorum, Hispanorum, Anglorum, Belgarum, Italiae dynastiarum, Turcarum, Hungarorum, Sarmatarum. Nomen & pauca imperii feuda in Italia, partes ad Renum & Danubium Germani obtinuere.

Populum Romanum] Populum Ro. eundem esse dico, situ & loco, non genere, non animis, non moribus, non potentia, funus & caderet sui.

Eundem eff. dico] juxta tradita sect. 8. hujus capit. 8.

Imperium penes eum manifeste] nempe in illa, quæ ex veteri copia retinere potuit. *Imperium penes eum manifeste]* Quidnam? aut in quid? quidni fui quidem potens sit, sed serviat sacrificulo, in ipsa autem Italia tot dominos videat, ne quid de provinciis dicam. Si nihil aliud, certe deficit habere imperium, quum id de-

tulit Carolo Magno, atque ex eo tempore Francorum, & qui alii Germaniæ, sive imperio sive regno dicere libeat, his successere, imperio adjunctus fuit.

Idem faciendo jus habuit] Si milites sisissent. Petinde hoc est, ac si dicam, quæ olim iure facere potuit Francorum populus, quum electionem regum haberet (quod ipse scribit cap. 7. num. 20.) idem nunc cum faciendi jus habere. Neque enim unquam id abdicavit, sed auctæ artibus & factiōne principum & sua patientia amiserit. *Jus habuit* non nisi imaginarium. ipsum enim jus & omnia habebat miles.

Alio nondum existente] Lepidum hoc: sed unde quælo existebat ille, qui si existiterat, populo non supererat jus faciendi? nam si jus erat populi, nemo existere poterat, nisi quem populus fecisset. Si aliunde existente imperatore, deerat jus populo faciendi, deerat & non existente, sed erat ejus à quo iste existebat.

Electio imperatoris ad populum pertinebat] Nempe ut ad Menedemum filium amissus. *Filium habeo Chremes,* & quid dixi holere me! immo habui. Populus ille ad quem olim pertinebat electio imperatorum in libera republica,

qui dabant alim
Imperium, fasces, legiones, omnia,
sub Cæsaribus,

nunc se
Continet, atque duas tantum res
anxius optat,

Panem & Circenses.
ut canit Juvenalis Satyr. x.

Et aliquis à populo per se] Nunquam, ne semel quidem. Julius & Octavius tyrrannidi suæ speciem addiderant leges ad populum lata, sed quam jam armis & multo sanguine civili occuparant, vix ut restaret quisquam, qui Rem publice vidisser, hoc est, vere Romanus. Hæc si electio est, onnes tyrranni sunt electi. Nihi

hil enim negatur arma tenenti. Phædrus fab. 8..

*Ut mos est vulgi, paſsim & cer-
tatiſ ruunt*

*Feliciter, ſucclamant iſi princi-
pes,*

*Illos oculantur, qua ſunt op-
preſi, manum,*

*Tacite gementes tritem fortune
vices.*

*Aue per ſenatum] Quid improvi-
de poſuerat hic, in notis incautius
reddidit.*

Non Hadriani miles & Plotina gratia & ſicta adoptio Trajani iſum fecit. Honeſta oratio erat in literis ad ſenatum, *veniam petentis quid de imperio ſuo iudicium ſenatu non dediffit*, ſalutatus ſcilicet prepoſte a militibus imperator, *quid eſſe reſp. ſine imperatore non poſſet*, ut eft apud Spartanum. Sed haꝝ iſipſe litera oſtendunt, januiffe, antequam a ſenatu eligeretur: hoc eſt, non electum eſſe. Olim cum post duos exercitus cum ducibus Scipionibus in Hispania prope interne-
cione caſos, reliquias collegiſſet, provinciam ſervafet, bina hostium caſtra cum ingenti illorum ſtrage ce-
piffe: L. Marcius à milite dux diſtus, & in literis quas de rebus ab ſe geſtit ad ſenatum dabat, modicum titu-
lum proprætoris nomini ſuo addi-
diſſet, *Res geſtae*, inquit Livius, ma-
gnifice ſenati viſe, titulus honoris
(quod imperio, non populi juſſe, non ex
auctoritate Patrum dato, PROPRÆ-
TOR SENATUI ſcripferat,) magnum
partem hominum offendebat. Rem mal-
exempli eſſe, Imperatores legi ab exer-
citibus, & ſolemne auspicitorum comi-
tiorum in caſtra & provincias procul à
legibus magiſtratibusque ad militarem
temeritatem tranſferri &c. Reſcribi de-
ſumento & veſtimentis exercituſ plau-
ciuit, eam utramque rem curae fore ſe-
natū, adscribi autem PROPRÆTORI
L. Marcio non placuit, ne id iſum quod
consultationi reliquerant, pro preju-
dicio firret, Liv. 26, 2. Quin etiam
ſtatiſ alium imperatorem, cui ille

tam bene meritus pareſet, adoleſcen-
tem 24 annorum, Publium Scipio-
nem, alterius qui occubuerat in Hi-
ſpania, filium miſerunt, ut eſt apud
Liv. dicto loco. Tum elec̄io impe-
ratorum ad populum & ſenatum per-
tinebat, non quā ejusmodi venie-
petitiones ſcriberentur.

Non Pertinacis. nam Latuſ pra-
fectus praetorio & Elec̄us cubicula-
rius, occiſo Commodo nocte in-
tempeſta raptum eſt lecto in caſtra du-
xerunt, ubi imperator à militibus
appellatus eſt: nocte in Palatiū.
Poſterā demum luce in curiam venit,
ſane abſtinenſ pœlatō igne, quaꝝ
pompa Auguſtorum erat: fed (ut
Tacitus de Tiberio ſcribit i annal. 7)
ſignum praetoriis cohortibus, ut Imper-
ator dederat: excubia, arma, cetera
aula: miles in forū, miles in curiam
comitabatur. Ibi ſuſcipere ſe etiam im-
perium à ſenatu dixit, inquit Julius
Capitolinus, ſed continenter addit,
quod jam ſponte inieſt.

Non Juliani, palam enim ſub pra-
conio emit, cum milites in muro
caſtrorum vocaliſſimo hominē poſi-
to venale proponuiffent imperium,
tradiſturosque ei, qui pluriſum pec-
unia polliceretur, pronunciaverint,
Julianus viriſim dedit tricena millia
feſtertiū, hoc eſt, 750 coronatos,
ataque ita acceptus eſt.

Non Severi. nam tripliſi bello ad-
verſus Julianum, adverſus Pefcen-
nium Nigrum, adverſus Clodium
Albinum peperit. Cumque occiſo
Juliano ſenatus centum ad eum ſe-
natores miſiſſerat ad gratulandum, ro-
gandumque excepti eos Interamne
armatus circumſtantibus armatis, &
quidem excuſos, ne quid ferri habe-
rent, ut narrat Sparitanus, adeo pa-
rum eis fidebae. Enumerat deinde
Spartianus poſitiſ nominibus ſupra
XL de ſenatu illuſtres viros, ab eo
den ſine cauſe diſtione interfectos,
quod eos aut Pefcenno aut Albino
fauiſſe luſciparemerit.

Non Opilius Macrini. nam & hie
impe-

imperium arripuit, humili loco natu-
ris, & animi atque oris inverecundi,
ut scribit Capitolinus. Deinde
interest, inquit, scire cuiusmodi ora-
tio fuerit, qua se exculavit, ut &
imprudentia hominis noscatur & fa-
cilegium. In ea modestissimæ simu-
lationis est illud: *Deturant (mili-
ties) ad me imperium, enī ego, P.
C. interim tutelam recepi: teneboregi-
men, si & vobis placuerit, quod placuit
militibus. Sed ut sciēnt nihil ipsi li-
berum relinqui, subjungit. Quibus
& stipendium dedi & omnia imperato-
ris more jussi.*

Maximus sane Pupienus & Carlius
Balbinus (sic enim corridentur
epud auctorem) nec fuit unus Ma-
ximinus Balbinus, sed duo, & ho-
rum alter Maximus, non Maximini-
nus à senatu electi sunt contra sa-
vissimum Maximum. Sed, inquit
Capitolinus, morenibus militibus
quod eum imperatorem, quem ipse dele-
gerant, perdidérant, eos habebant quos
senatus legerat. Itaque optimos viros
post paucos imperii menses, seditione
orta, indigneissime occidere.

Aureliano, qui titulum dant optimu-
mum, fingunt à Valeriano cum ado-
ptatum Bysanii inscio & impruden-
te senatu: quod vix credibile est: quum post Valerianum Galienus fi-
lius ejus, deinde Claudius, tum
Quintillus ante Aurelianum tenue-
rint imperium. Verum est à militibus
in Pannonia apud Sirmium dicatum
Augustum: quo nuncio Roman per-
lato, miser Quintillus, quem sena-
tus legerat post XVII. diem imperii,
cum ne pratorianus quidem miles ei
accedere vellat, vel ab iis interemptus
est, vel ipse se occidit.

Ante Aurelianum sex menses va-
cuum fuisse imperium & electionem
senatus iterumque fuisse delata-
tam non sine errore memoria posuit
auctor. Ante Tacitum dicere voluit.
Sic enim Vopiscus. *De imperatore de-
ligendo exercitus retulit ad senatum, ic-
cūa quā nullus de his faciendum p-*

*tabant, qui tam bonum principem (Au-
relianum) occiderant. Verum senatus
hanc eandem electionem in exerci-
tum refudit, sciens, non libenter jam
milites accipere imperatores eos,
quos senatus elegerit. Denique id
tertio factum est, ut per sex menses
imperatorem Romanus orbis non
habuerit. Sed sexto mense post acce-
ptum hunc imperatorem penituit
milites, quanquam Principis optimi:
itaque eum ex insidiis occide-
runt.*

Cur vero allicit Flavianum, de
quo Vopiscus: *Hic frater Taciti ger-
manus fuit, qui post fratrem arripuit im-
perium, non senatus auctoritate, sed suo
motu.*

Cur Probus, de quo statim idem
Vopiscus: *occisus est (Florianus)
Tharsi à militibus, qui Probus au-
diuerant regnare, quem omnis exerci-
tus legerat: Tantis autem Probus
fuit in re militari, ut illum senatus
optaret, milites eligerent.*

Pro senatus iure ait existare ege-
ram epistolam Albini. Non est epि-
stola, sed concio ad exercitum, ex
qua nihil aliud colligas, quam quod
dicitur, melius fore, si senatus po-
puli Romani solum illud vetus haberet
imperium, nec in unius potestate res
tanta conficeret. Hocce est senatus
iusti dare faciendo imperatoris, quo
ille per CCLX annos caruerat.
Clauditur autem ita sermo: *Senatus
imperet, provincias dividat. Senatus
nos consules faciat: & quid dico sena-
tus & vos ipse & patres vestri: critis
enim ipsi senatores. Praclare vero se-
natores! scire licet, à quo senatus ille
imperium expēctet. Quis non intel-
ligat artem viri? si solebant defen-
dores senatus nomen præferre, do-
nec suum approbabissent. Sic Galba
confutatur imperator, legatum se
senatus ac populi Romani professus
est. Sueton. cap. 10. at ut occisum
Neronem cunctosque in sua verba ju-
ras cognovit, deposita legati suscep-
pit Caesaris appellationem, ibidem*

cap. II. Sic superior exercitus ad Rhenum, cum Galbam respiceret, ne reverentiam imperii exsuere videtur in S. P. Q. R. oblitterata jam nomina sacramenta advocabar, Tacitus histor. 55. At mox : *specieſ ſenatus populi Romani nominibus etiſ Vittelio accedit : ſcires illum priore biduo non penes Remp. fuiffe, ut ait ibidem cap. 57. Nihil verecandius Albinus.*

Pro codem ſenatus jure egregiam vult eſſe epiftolam ſenatus pro Gordianis, at nihil ne in hac quidem, quod ius ullum ſenatus afferat. Ita loquuntur: *Diſ ſaventibꝫ Gordianum proconsulem virum ſanctissimum & gra- viſſimum ſenatorem, principem merita- mus, Auguſtum appellavimus.* Nempe ut appellaverant omnes à legionibus obtrufos. Nam in ipſa relatione di- xerat consul: *Patres conſcripti, Gordiani duo, pater & filius, magno Afro- rum conſilio imperatores ſunt nominati.* Jam igitur appellati erant, cum ſe- natus corum partibus ſe applicuit.

Majorum, cuius honesta ad ſe- natum verba proferuntur, ex magi- stro militum Auguſtūn, creavit Leo Thrax, Imperator Conſtantinopolitanus, & ad occidentale imperium regendum dimisit. Calvius ad A. C. 457. Illud certum eſt, comitia imperii Cæſarum nunquam penes populum Romanum, nunquam penes ſenatum fuisse, tanquam ius ſta- bile ac proprium, & ut hodie penes Germanorum optimates Principis ſui, penes Polonorum & Cimbro- rum ordines Regis eligendi juxta eſt. Nata eſt haec potestas inter arma, & à militibus declata: hos qui propitiis habuerint, aut occupabant eam ipſi, aut liberis adoptati relinquebant, aut cum collegis ad ſcitis communica- bant. Primi duo adhibuerunt etiam populum, ſed per milites iam impe- rio potiti, & hi populo eidem reli- querunt consulrem prætorumque per ſuffragia creandorum imaginem. Ti- berius & hoc populo detraxit, comi- tia ad ſenatum referens, nec popu-

lus ademptum ius queſtus eſt, niſi inani rumore, ut eſt apud Tacitum. Ex hoc tempore voluerunt quidem de imperio ſuo & ſenatus consultum interponi, ſed poſtquam à milite accep- tam in manu jam habeant potesta- tem. Soli Maximus & Balbinus non ordinario & quaſto jure, ſed per tu- multum metu gravifimo Maximini à ſenatu facti ſunt. Tacitus ultro poſtulan te milite: quem tamen horum mox poenituit, ut brevitas imperii illorum & tristis eventus ſatis dé- clarat. Itaque ſi hoſternus populus nihil habet amplius, quam tunc ha- buit in creatione Imperatoris, nihil habet.

Perſenatum] Vix ſemel & iterum, & ſemper eventu parum felici

Ex jure legionum] Profecto Imperatores jure ſuo faciebat miles, quo inſtruuerant eos, qui per coſdem impe- riū invadebant: quis enim au- deret offendere tor caligas, tot Millia clavorum?

Non ex jure legionum, ſed ex appro- batione populi] Falſum. Immo ex fide & conſenſu legionum: ha faciebant, ſuſtinebant, deſtituebant, deſtru- bant, ubi libuiffet. Principem, ſi non jure, at quaſi jure: populum Ro- manum jubebant plorare aut adulari. Poſt Julium & Auguſtūn ne ſimula- tio quidem interrogandi populi in- terpoſita eſt. Miles ſive in terti- mu hominem, ut Othonem, Vitel- lium, Heliogabalum, Maximinum incidiſſent, dum illi fide & concordes eſſent inter ſe, erat & conſtabat Au- gustus, ut qui lege optima ſive ſan- ctum meritumque virum arripiuif- ſent, mutato animo & penitentia illorum peribat: non illi nocebat de- testatio populi, non hunc juvabat ap- probatio.

Convellit deinde diligenter, quod nemo erat objecturus. Quotquot in orbe Romano eſſent, cives factos, ergo non ſolos iuribꝫ incolentes habuiffe appro- bationem. Similes habent labra la- Eticas. Qualis ſententia, talis ob-

jeçio. Miles, ut dixi, rem habebat in manu, & risisset, aut etiam male mulctasset utrosque tam urbanos quam municeps, si illi tam inepit ferram duxissent, tam stultam item suam fecissent. Speciem retinuit urbs usque ad Galbam: tum, ut bene Tacitus, exultatum imperii arcuum, Principes posse alibi quam Romæ fieri, nempe ubi maxima vis erat militum. Et hi, non de illo scilicet fonte imperii, hauriebant, & conspectissimos honoratosque apud senatum faciebant, sed Afros, Pannionos, Syros, Thraces, quicunque plauiscent, urbi imponebant.

Approbatione populi] non voluntaria, sed iussa, imperata, necessaria, nec populi, sed senatus. Populus nihil faciebat aliud, quam ut imaginem Principis missam in urbem adoraret.

2. **Antonini constitutione**] l. 17. D. de Statu hominum.

Colonia] oppida ex Urbe Romana conscriptis colonis divisisque inter eos sedibus & fundis per triumviro d. c. propagata.

Municipia] oppida, quorum cives universi jus civitatis Romanae accepterant. Gell. 16. Noct. 13.

Provincia togata] quæ itidem civitate donata: ut Gallia Togata, quæ & Narbonensis.

Habendi imperii modum an causam mutare] De causa concedo, ea enim erat militis, & tanto tristior omnis imperii conditio, quod certam de successione legem accipere non poterat, sed à vago & mutabili legione (h.e. nec generis optimi & consilii feri nullius hominum) arbitrio pendebat. At modum habendi imperii fecerunt sibi qui que qualem voluerunt. Boni detulerunt aliquid senatu, indulgenter habuerunt populum, clementer provincias: mali in omnes, sed præterum in optimos, hoc est, senatum, impune gressabantur, quādū largitionibus continere poterant studia caligatorum & gra-

tiam. Unde præceptum Severi ad Bassianum Caracallam: *Fili, cole missam, & contine ceteros.*

Mutare sua patuerunt] Si voluisse, quis impediret, præter militem? Sed neque expediebat ipsis, & fons imperii erat, non Romæ, sed ubi validissimus exercitum,

A parte sua] felicet, si miles est pars populi, sed tunc caput erat.

Byzantinos Quirites] Immo quia Byzantium Nova Roma appellatur.

Constantinopolis factam, ratam habuit] Haec tenus ut imaginem electi imperatoris Romam missam adoraret, & fauissim acclamationibus, id est, adulatio prosequeretur. Plebis citum quidem nusquam ullum factum accipimus: ubi legit illud solenne carmen & *Corsul populum jure regavit, populaque jure subiit, quem senatus populiisque Constantinopolitanus imperatorem creavit, is ut jure optimo imperator est.* Hoc enim est ratum habere. An ratum habet, qui ne respicitur quidem, nedum rogetur, sed mutus filens, aut nisi cum vernili adulatio ne loquens patitur, accipitque, quicunque imponitur. Immo ipsa Roma & Constantinopolis, & totum Imperium, domum, beneficium, pila indicatrix erat militis. Inconsulte & satis invito populo Romano sedem transiulsi Constantinus, & umbram honoris, quæ restabat Romæ cum ea divisi. Jus tamen eligendi Imperatoris, nec habuerat Roma, nec acquisivit Constantinopolis. Itaque nec Romanis, nec Constantinopolitanis rogatis Constantini filii, ubi erant, sumpererunt imperium: deinde Julianus in Gallia, Jovianus in Perside, Valentianus in Cilicia, & sic ceteri.

Ratam populus] non suffragio aut comitiis, sed, ut dictum, missam imaginem adorando.

Jus omne Constantinopolitanorum] pendebat à voluntate populi Romani] Falsissimum. Immo quum post Honorum

notum Theodosii magni filium, sine lit. Adversus hunc sibi quoque imliberis defunctum maneret divitium minorem Stephanus Papa A. C. imperium, & alius in occidente, aliis in oriente residerec impator, is qui Roman agebat, non erat certus justusque princeps, priusquam a Constantinopolitano confirmaretur. Sie Theodosius junior Romae factum Joannem non agnoscit, breviique potentia exiit, dato Valentiniiano juniore successore. Post Theodosium Constantinopoli regnum obtinuit Marcius, assumptus a Pulchera sorore Theodosii, deinde Leo Thrax, & ceteri inconsulto populo Romano. Valentiniiano Romae Avitus Majorinus vel Majoranus, Severus, Anthemi, Olybrius, Glycarius, Julius Nepos, Romulus Augustulus successerunt, qui omnes missive Constantiopolis, aut per militem injussu populi Romani regnarunt. Post hos Odoacer Herulorum rex urbem & Italiam occupavit, eversus a Theodoricu Gortho, cui Zeno Constantinopolitanus imperator, ut eum a se averteret, Italiam invadendam monstravit. Gothorum regnum per Belisarius & Narsetem subruit Justinianus, & recuperata est Roma, iam appendix imperii, non caput; nam Romani stipendiarii erant Constantinopolitanici Caesaris, cui quotannis virium solidum aureum pendebant. Stipendiarius ipse Papa, cui pro confirmatione pecunia Constantinopolim mittenda erat, quam Constantinus Pogonatus demum Heraclii pronepos ei remisit circa annum Christi 680. Anastasius in vita Agathonis Papæ LXXXI. Ex eo regebatur urbs & Italia per praefectos Augustorum Orientis, qui Exarchi vocabantur, & Ravennae residebant, & inde petebant jura, ille, quem tunc quoque imperatorem fuisse populum vult Grotius. Mox majorem Italiam partem rapuerunt Longobardi, quorum rex Aistulphus A. C. 752. ultimum Exarchorum Eutychum Italia expulit. 753. imploravit e Gallia Pipinum, cui pridem hereditaria Majori dominus (qui honos secundus a rege erat) & quem patris avique, tum suis rebus gelis factioso, postquam ultimum Merovii posteriorum justum Regem totondisset atque in monasterium condidisset, & sibi diadema impo-
nisset, Papa auctoritatem prae-
rat, & laudando factum apud captas superstitione & opinione sanctitatis Romanæ mentes faciliorem occupationem reddiderat. Pipinus vieti Longobardis, de alieno liberalis, partem regni eorum transcribit Pa-
pa; dein cum pacem Aistulphus non servaret, reversus & iterum victor, proponendum quicquid sub postremis fuerat Exarchis, Stephano donat: & hoc est origo illius, quod Patrimoniū Petri appellatur. Ipse cum filiis ab eo creatur Patricius, quod ius non erat Papa, non populi Romani, sed Constantinopolitan Imperatoris, si-
ve Patricium accipias, ut in vetere populo Romano, quales alegerunt Julius, Sueton. cap. 41. Augustus, ut ipse scribit in monumento Aenyanro: Claudius, Sueton. Othon cap. 1. Vespasianus teste Tacito in Vita Agricola cap. 9. sive ut postea Constantinus Patricios dixit, quasi patres imperatoris, qui consilium ejus participant, quorum mentio apud Justinianum in tit. Quibus modis pat. potest. solvit. Eadem causa veniendo in Italiam fuit Carolo Magno Pipini filio A. C. 770. quam regnum Longobardorum finitum est. Is donationem patris confirmavit: & sic non populus Romanus, sed Papa posse dicit, quod tunc dicebatur Patrimonium Petri. Reverentia tamen erat erga Francos; nam & praefectus urbi a Carolo statutus commemoratur, & Leo textus cum pontificiam sedem occupasset, claves & vexillum urbis in subjectionis signum Carolo misit. Anno 799 idem Leo per se-
ditio-

ditionem male multatus , oculo etiam excusso confugit ad Carolum , eumque convenit Paderbornz , & Romam tractum supplicio affectis trecentis , qui Papæ refliterant , clericis in Galliam relegatis , Augustum dixit . Secuta est paulo post Caroli cum Irene transactio , quam hujus successor Niccephorus ratam habuit , & ita transiit imperii Romani quod supererat , ad Carolum . Ubi nullæ partes fuere populi Romani : nulla propria indignatio adversus Irenem ob sexum ; sed Papa pressus à Longobardis (quorum antea ope justum in se Exarchorum & Constantinopolitanorum imperium immittuerat) cum ab Orientis Augusto , cui reverra suberat , spes auxili decolasset , ad potentiores confogit , & eum patronum adoptavit . An hoc potuerit facere per ea , quæ tradit auctor de jure partis à corpore recedendi lib. 2. cap. 6. num. 5. an fidei quam imperio Constantinopolitano debebat , satisficerit , multa & gravia tolerando priusquam ad hoc ultimum remedium decurreret . Immo an ipse Constantinopolitanos satis docuerit de periculo suo , & obtestatus sit , ni auxilio venirent , aliud præsidium sibi querendum esse , alia disputatio est . Carolo certe jus hoc modo quæsum & in posteris ejus aliquamdiu continuatum , ab illis interposito tamen Contado Franco è Germania , transiit ad Saxones : inde rursum ad Francos Germanos per Conradum II. & Henricos , (quorum ejus nominis quarto primum extortus Hildebrandus , qui se Gregorium septimum dixit , jus quod adhuc in pontifice creando imperatores , in constitutis Episcopis , agendis synodis habuerant , & ad se suos soeos traxit) ab his , interveniente rursum Lothario Saxonem ad Suevos Conradum III. Fridericum Barbarus , Henricum VI. Philippum : & Orthone Saxone iterum medio ad Austriacos . Quorum principum jus Papæ quidem variis artibus ac tumultibus imminuerunt , & quasi ad nihilum redegerunt . Iape etiam amulos illis excitarunt : sed hæc omnia facti sunt , non juris . neque in his populus Romanus per se quidquam auctor est , aut potuit . Coronaatio Romana non major jus dat Romanis improbandi electionem Germanorum septemvirorum , quam Francofurtenibus aut Aquisgranenibus , quæ ibi fit siebatque coronaatio . In ea Papa minister est , perinde ut Archiepiscopi in Gallia , in Anglia , Hispania , cum coronant Regem . Est igitur proflus imaginaria & commenticia res , mirificus ille populus Romanus , ut Cadmæ fratres in Martis campo , natus eodem die ac sublatus : qui jus habuerit creando Casares vel Augustos , ex cuius approbatione rata forent electiones , quas legiones fecissent : à cujus voluntate pendebat electio facta Constantinopoli : qui in Irene concessionem necio quæ tacitam vel expressam revocavit : qui dignatus fit scilicet eum quoque Regem sumere sibi , quem Germani fecissent : qui Geymanicæ electionis arbitrium probanda vel improbanda aut habuerit unquam aut retinuerit : qui primum civem habuerit Episcopum , nempe ut in fabula Aslopis rana hydrum vel ciconiam : qui per illum primum civem testetur , quod nunquam cogitavit aut somniavit . Inanis est labor temperare , quod nullum temperamentum admittit : & ut ait Plautus , *hercle miserum est ingratis esse homini , quod facias labore* . Neque Germani jus ullum concedunt Papæ in electione Romani Imperatoris : nec Papæ contentus est eo jure , quod liberaliter ei confort auctor : quasi scilicet populus Romanus retentum jus per illum testetur . Nullam huic largitori gratiam referet Papa pro isto ministerio in populi jure pronunciando , quo fungatur tanquam syndicus populi Romani .

mani. Immo ille vult totum imperium Romanum, ut nunc vocatur, esse feudum Romanæ sedis, & se solum esse Monarcham, & habere unumque gladium, & omnes reges esse suos vasallos, & posse ab Imperatore ad se appellari, & quos dixerit duces etiam vivo vigenteque Imperatore, eos altiori loco sedere debere, quam quos fecerit Imperator, & paris vanitatis cetera.

Primi civis] Hic Papam, dum ei blanditur, graviter offendit. Est autem ille Leo tertius circa an. D. 800.

3. Quasi agnatica] 2, 7, 23.

Eo titulo sub se habet Vendit et has manias historie ignariss. Germani gratiam facimus hujus tituli Grotio, nec Papæ quidem aut populo Romano quidquam debemus: utinam ab utroque pro maximis beneficiis essemus aliquoties ingratissime perfidissimeque tractati? Primum fatus tituli est, quod succedimus Carolo Magno in his partibus, ex quo posteri ejus inconsulto populo Romano, inconsulto Papa, ipsi per se, inter se ita comparaverunt, ut penes alium regnum Galliarum, penes alium Germaniam & Italiam regnum cum nomine Imperii Romani essent. Sic si desisteret, fatus tituli præberet Otho. Ut enim extincti Caroli stirpe, Italia à tumultuariis regibus Hugone, Lothario, Berengario ditripietur, Papa Octavianus, qui se Joannem XII. dixerat, per legatos Othonem prium oravit, venire & Italianum tyrannide liberaret. Venit A. C. 962, liberat, confirmat Pipini & Caroli donationes, coronatur. Sequenti anno cum idem Papa hostes Othonis contra interdictum ejus reciperet, Constantinopoli adversus eum auxilia arcesseret, Hungaros ad Germaniam infestandam sollicitaret, ex urbe Casari fayentes pelleret, alios interficeret, reddit Otho, fugiente cum suis Papa. Romani jurejurando adiguntur, nunquam in se ipso Papam electutos. Synodus episcopo-

rum Italiae habetur, in qua Papa immatum scelerum accusatus, & solenni citatione fide publica adesse iussus, cum ob conscientiam scelerum comparete non auderet, exiit us dignitate, & sufficit ei Leo VIII. digressio Othonem, perjuri Romani domino recipiunt Joannem, & Leone profugo, Joanne mox, cum in adulterio deprehensus esset, ab illis, quos tangit Atridas iste dolor (honestum sane & maxime Pontificium mortis genus) occiso, eligunt Benedictum. Adebat mox Imperator, urbem obsidet, & quanquam superos & inferos moverent indigenæ (nam scena tragica in muris novus Papa ditas & furias ejaculatus est in obsecrantes) caput, Leonem restituit, Benedictum rursus convocata synodo pontificalibus exutum Hamburgum relegat, ubi hodieque ejus sepulcrum est. Leone mortuo, tandem Romani jurisjurandi memores legatos ad Othonem in Germaniam mitunt de novo Pontifice creando, qui per episcopos missos creat Joannem XIII. A. C. 965. Poenitit mox non fuisse perjuros, prehensum hominem in vincula condunt, & ad undecimum mensem Caput detinent. Reperit expeditionem trans Alpes cum valido firmoque exercitu Otho: urbem occupat: de rejecto Pontifice questionem habet: urbanos convocat ad causam dicendam & autores edendos: binos consules publicatis bonis in exilium mittit: prætorem crinibus toto die suspensem, deinde virginis credit, asino avertum per vias traducit, tandem de robore precipitat cum XII. senatoribus. Vacas ibi fert leges de monetis & professo quendis latronibus, & aliis rebus. Agnovit deinde & hunc Angulum Constantinopolitanus collocata filio Imperatoris Othonis II. non minus strenuo, Theophania Nicophori Phocæ filia, cum dote, quicquid haecenus in Italia possideret.

Similia acta Fridericorum & Henricorum

xicorum tristiora novit. Et hi sunt tituli imperatorum nostrorum, justi satis, modo vires animique essent: non illa approbatio commenticia & è luto facti illius populi Romani, qui idem jus hodieque habeat, quod olim habuerit. Verba Friderici apud Matthæum Parisiensem. *Liberan imperii nostri coronam tantum beneficio divino adscribimus. Electionis primaria vocem M. Agostino Archiepiscopo, deinde quod superest, caroris, secundum ordinem principibus. Recognoscimus regalem unionem Coloniensi, supremam vero, genæ imperialis est, seruam Pontifici. Quidquid propter hac est, ex abundanti est, à malo est. Unctionem dicit, postquam jam creatus esset, non creationem aut electionem.*

Quo jure Episcopus? Episcopum Romanum vacante imperio habere investitures feudorum imperii Romani, fabula Gallica est, qua illi jus ducatus Mediolanensis sibi arrogant, quia Ludovici XII. avus Ludovicus Caroli VI. regis frater, duxa uxore ducis Mediolanensis Viscontii filia Valentina caverat successionem in ducatu saceri, deficiente genere ejus vitili, quas nuptiales tabulas confirmasse volunt Bonifacium IX. quum exauctioratione Venceslai imperium vacaret. Sed quis Papæ hoc jus dedidit. Deinde hanc investituram promissa habuisse demonstrarunt Philippus Valentinius frater, qui sine liberis decedens Alphonsum Arragonum regem reliquit heredem: & Fridericus imperator, qui Franciscum Sforiam eodem ducatu investivit: & Maximilianus, qui filium hujus Ludovicum, ut scribit ipse Belarius commentatorum de rebus Gallicis lib. 5. num. 12. ad an. Chr. 1493.

A D

C A P U T X.

§. L. I. *Quæ exinde nascatur obli-*

gatio] aliorum rem no-

stram tenentium, quod ob rem nos-
tram alii qui eam possident, nobis
debeant.

Quoniam nobis esse potest? non sci-
licer in poenam.

2. *In verum communium statu* prius-
quam privata dominia exiterunt.

Hec quasi societas iustas taciti pa-
tri cuiusdam intercessit.

Poscenti domino non nisi poscenti,
ita ut si non posceret, quod ignoraret
suam rem te penes esse, id scienti ti-
bi eam retinere licet.

3. *Ex testamento* L. Minuci Ba-
sili, quod subiecunt quidam, &
secum scriperunt hæredes Craßum
& Hottenstium, ut illi lucro invitati
contra veros hæredes hoc falso testamentum potentia sua tuerentur.
quod & fecerunt.

4. *Tanquam ex contractu universalis*
pacis, in quo tacite omnes homi-
nes consenserunt evidenter.

Singulares contractus ut quod quis
de re aliena non domino, tanquam
domino, promisit aut cum eo con-
traxit, id servare non tenetur vero
domino invento, quo si suum reci-
piat.

Hec est bona fides hoc conveniens
est bona fidei & sinceritati contra-
ctuum.

Quæ ex omnibus personis quæ tum
demum constat, quum omnium per-
sonarum ad quas ea res pertinet, ra-
tio habetur, nec cuiquam detrahitur,
quod suum est.

Ut non disfrabatur ut si intelligatur,
alium, quam cuius ad hoc unque
putatum est, id justus repete, ci-
potius tribuanus.

Dominio aequo etiam simul cum in-
troducunt privatis dominii naturam
& inter dominos quasi contractum.

Hinc potius nempe quod contra-
sum cum deponente solverit ille
sanctorum humano generi contractus
initus, domino rem restitui. Est au-
tem post condemnationem dominus
bonorum deportati fiscus.

De poenarum utilitate ut male me-
ritus

ritus de publico quo sit exemplo alii ad deterrenda maleficia , etiam egestate laborer.

§. *Condici*] peti actione.

Salvis impenfis] derracto eo quod bona fidei possessor in rem impendit.

§. II. I. *In tantum teneari*] tantum restituere debeas.

Plus habes] quam jure ad te pertinet.

Minus] quam me habere oportet.

2. *Extra legum prescripta*] de quibus vetus jus nihil sanxit.

Institutor] qui tabernis & negotiis ac mercimonis domini praepositus est.

Denuntiatio] l. 47. pr. de peculio. l. 11. §. 2. & 3. D. de Institutor. act. l. 17. §. 4. ibid.

Peculium] aliquid separatum à rationibus domini , quod eo permitte in lucrum suum occupet.

Aste in rem domini] de suo rem domini amplificaverit, neque expensam redigere manente tali denuntiatione posuit.

Replicabitur de dolo] actionem habebit adversus eam denuntiationem, tanquam dolo malo factam.

Ex aliena iactura] ut hic dominus ex iactura servi.

Defensore] qui absque mandato cum sola satisfactione pro reo in iudicio postulat, in quo differt à Procuratore , qui cum mandato, & tam pro actore quam pro reo.

Contemplatione matris] matris personam & auctoritatem fecutus.

Utilis] non ex lege ipsa, sed ex interpretatione contra juris stricti rationem ex aquitate introducta.

Quia ex lege] quia veritate donationes inter virum & uxorem erant. l. 1. hoc tit.

Pecuniales] de peculio servi.

Condicio] actio in personam,

Sine causa] non justo titulo.

Non tenentur commodatis] possunt conveniti actione de eo quod illis

commodatum est.

Ex quadri quali] quantumvis illegitima , invalida obligatione pignoris rei aliena , et si nihil aliud , occasione per debitorem data.

Emptori debitor] ab emptore, à quo dominus eam vindicavit , debitor , qui rem non suam creditori pignus det , conveniri potest , ne ex aliena re ipse quidem debitor à creditore pignore vendito liberatus sit; emptor autem pretio creditori dato & res simul caret.

Nam & si maiores] si creditor à debitore , qui bona fide alienum agrum possidet , pro usuis ejus agri fructus redigat , & forte percepit maiores , quam quæ usurarum quantitatib[us] responderent , id ad minuendam sortem possessori proficere debet.

Quantitatem] debitam.

Sed alienum] ejus qui te jussit ab suo debitore mutuum sumere.

Quia pecunia mea que] Verba legi's 32. D. de rebus cred. in quibus aut delendum s[ic] quo , aut legendum pecuniam meam . & r[ic]d eam abundat, ut in illis , de quibus i. Observ. 23. p. 186.

3. *Lati antia*] non facientis copiam convenienti sui. Cicero pro Quint. c. 19.

Cum exceptionem] cum petitoris intentionem exceptione potuisset evidere & irritam reddere.

Intermixta animi tribunal] judicium conscientia de rebus lege non definitis.

§. III. *Ultra rei rationem*] ab eo non tantum exigunt res , sed etiam poena ob rem male possessam.

§. IV. *Fructus rei*] qui ex ipsa p[ro]fe naturaliter sine industria possessoris proveniunt.

§. V. *Si modo alias*] nisi forte rem alienam si non possedisset , arctius contentiusque vixisset , ac minus sumptuum fecisset : si res illa non fuit causa , ut liberalius viveret.

§. VII. *Nisi omninetiam*] nisi res bona

bona fide possessa fuerit causa & occasio donationis.

S. IX. 1. *Nisi quatenus*] nisi cimerit ab eo unde necessario & domino emenda fuisset quodainmodo & sine impensa recuperari non posset.

Facti premisso] possesso de facto sive plena.

Ut possesso quæ apud alterum est, ematur] ne scilicet de ea dominus iudicio cerrandum haberet.

Negotiorum actionem] contrariam, que datur gestori ultiro accedenti ad negotiorum alterius.

2. *Funeraria*] quæ de impensis funeralis causa factis datur.

Meram negotiorum] rigorem juris in illa actione.

Quod dedit] quod ei abest non omne quod impendit.

In id quod] quantum mihi imputare potest.

S. X. *Restituere venditori*] cogere venditorem, ut prelio reddito illam recipiat, sed debere eam restituere domino quidquid eveniat de pretio.

S. XI. *Prater dominum*] coque nec pauperes, nec pauperum curatores jus habent ejusmodi rem *ad extorcionem* poscedi.

S. XII. *Ad quam quis obligatur*] quam & sine mercede facere debet.

Ratione rei] rem nemo restituere compellitur.

Ex prioris domini] dominus quod desit, eo dedit animo, ut fieret accipiens & suum esse defineret: itaque apud accipientem non est alienum.

Extorsio] si per vim & minas ex pressit.

S. XIII. *Quæ pendere, numero*] quæ solent mutua dati, in mutuo autem alienantur inque dominum transiunt species crediti, quæ scilicet extendi consumuntur. Tales igitur incidentes in non-dominum Medina volunt ejus fieri ut abutu posset illicis, & restituendo tantumdem, non

ipisis speciebus liberaretur.

Emptiūm quidem recipre] 1. 24
D. de rebus cred.

A D

C A P U T XI.

S. I. 1. *Ea pacta que non habent*] pacta nuda que placiti finie steruntur, quæ neque traditione neque stipulatione firmata sunt.

2. *Aliquah consuetu*] esse quædam, in quibus experiamur quid ex officio facturi sint homines nulla lege con gente.

Non quod iniuste] non quod in eo sit iniuria legibus vindicanda, sed quod promissor non præstanto, quod promisit, se demonstraverunt, inconstantem, mendacem.

Si res integra non fit] si coepitum est impleri promissum, si artha, vel symbolum datum.

Quod interef] ejus cui promissum fuerat, rem præstari.

Perim actiones] ad exigendum aut petendum.

Partim exceptiones] ad negandum.

Legum beneficio] non natura.

3. *Ubi nullacerta*] sicuti remaneat prælia simplicitas & verbis nudis & fortuitis, non conceptis & certis formulis transfigitur.

Quasi pacium commune] ob quam rationem Lycurgus leges suas *Parcere* id est *pacta*, vocavit.

Ut entediximus] 2, 6, 1.

Tu in personam] Obligatio.

Ad transferendum dominum] nam actio in personam est, qua intendimus aliquem dare, facere oportere.

Dominio viatis] quanto scilicet spes minor est re prevalent.

4. *Quæ inter eos*] potest excusari, ut non eos ad intellectum referatur, quæ dixisset, fidei hominum. Suspicio tamen Ulpiianum scripsisse, quam ea quæ inter quos placuerunt servati.

De pecunia constituta] tibi quis id egit

egit cum debitore, ut alio, sed certe, die ac loco constituerit se solutum. l. 4, & 5. D. de con. pec.

Cujus fidem fecit suus] quicum contraximus, tanquam cum viro bono & fidei quieti solito.

Necessitatem moralem] si non alia re, moribus dumtaxat & institutis aliquem obstringi.

Res integra esse defisis] ubi jam aliquid agi ex illo simplici promissio incepit.

Conditione indebiti] repetitione ejus, quod quin non debetetur, per errorum solutum est.

Qualicumque pacto] quamvis nudo & sine stipulatione.

Re adiuta integræ] nondum numerata pecunia.

Lex civilis] quæ aliquid amplius requirebat quam pacatum nudum.

Præscindendas] recindendas dicere voluit. 2. Observ. 22.

Non præstas] non juvabat eum, qui accepit, ad ultra petendum.

5. *Rebus futuris*] nam in his fit promissum.

§. II. *Assertio explicans*] dictum, quo indices, quid cum maxime facere cogites; non tamen adseveres te nullo modo aliud facere velles.

Veritas cogitationis] simplex animi & oris consensus.

In mutatione sententie] Si quis peccat mutando tale propositum, non peccat, quia ius mutandi non habet, sed quia cum utrumque & servandi & mutandi ius haberet, peccus elegit, in opere, non in actione.

§. III. *Voluntas seipson*] cum quis adfirmat fese ita & non aliter facturum.

Hec pollicitatio] infra num. 14.

Seposta lege civili] nam per hanc non obligatur.

§. IV. 1. *Ad determinationem*] ubi non dicitur tantum, aut intra verba sicutur, sed incipitur actus aliquis praestandi; nisi totum non

impleatur, ubi non effamut modo quid agere statuerimus, sed etiam initium sit agendi, data quasi arrha & pignore irrevocabilius propositi.

Via] preparatio, prerogativa, ut veteres loquebantur. 4. Observ. 1.

Immutabilis iustitia] juris naturalis immutabilis 1, 1, 10, cuius exemplar excellens, perfectum, constans arque aeternum in Deo & ipse Deus est, Deique beneficio in hominibus, quod facis sit pro captu & modulo illorum.

Suo modo] Deo excellenter & perpetuo ac sine varietate; hominibus pro captu ipsorum.

Defixisti externo] manum tuam vincetiam alieno tradidisti.

Vox mea] At ibi sol ad Phœnix tontem V. Fo temeraria, dixit, *Vox mea facta tua est*, ubi non tua auferenda de cau, non nominativo, ut accipit Grotius.

2. *Deliberati animi*] noluerunt enim putari decreta aut deliberata agere, qui rem non deduxisset in stipulationem.

3. *Animo non deliberato*] noticiam certa & demonstrata destinatione in proposito perseverandi.

§. V. 1. *Minoribus*] xxv annis.

Nec perpetuum est] quia interdum sibi sunt ante annos.

2. *Restitutionis*] in integrum, quæ redintegranda rei vel causa acrio est.

His legibus] quibus civis, quærque in ea civitate valent.

3. *Qua tales sunt*] ipsam summam potestatem in se si consideres.

Privatum agunt] tanquam privati, emendo, vendendo, locando, conducendo, stipulando, spondendo &c.

Irritum actionem factum] contractum rescindunt, si hoc ad honorem eorum & conditionem meliorem faciendam pertineat, non pro poena sit aut ignominia.

§. VI. 1. *An dolus*] an qui deceptus promisit, videatur promissurus non fuisse, nisi deceptus esset.

Quicum dolum est] an cui dolose promissum est, & ipse dolo egerit, ut Tarpeja.

Stricti juris] præcise servandum, quod dictum scriptumve est.

Bona fidei] locum habet æquitas & benigna interpretatio.

Civili vetore] ex XII. tabulis & aliis legibus.

Praetorio] ex eo quod in illis praetores anni per edicta sua emendarentur.

2. *Presumptione aliqua facti*] legis causa sit fingi aliquid factum, quod revera factum non est.

In tali presumptione sit fundata ejusmodi causam habeat.

3. *In quo fundata*] qui non dedit causam promissioni, valebit promissum.

Dolo errori] arte aliqua interposita efficerit, ut promissor erraret.

§. VII. I. *Gravem absolucionem*] qui quemvis alium constantem virum perterritre possit.

Metuentes] qui et si alii, non eitemen persona, cui factus est tolerabilis.

Actus liberales] ubi promittitur per metum, quod possit facere salvo statu & existimatione.

Onerosa] quibus gravatur res familiaris aut fama.

Irriti] ab initio nulli.

Revocabiles] per illam qui promisit, mutabiles.

In integrum] officio judicis rescindendi.

2. *Res suas iactat*] navis levanda causa in mare abjicit.

Quod inficax] quasi naturaliter obligatus non sit, sed quia metum inferens injuria damnum dedit, & pro eo satisfactionem debet.

Obediendum in iuria illatione] 2, 17, 17.

3. *Ob judicii infirmitatem*] ut in filiis familias SC. Macedoniano, in mulieribus Vellejano.

Legum ciuilium] que scilicet plenumque fundantur in presumptione facti.

§. VIII. I. *In jure*] in potestate.

2. *Erit in pendenti*] in suspensiō habebitur, proficeretur effectus.

Sit potestatio] ejus generis, ut promissor eam præstare aut accelerare possit.

Moraliter] arbitratu boni viri.

§. IX. *Effectu juris caret*] irritum est per se, &, antequam rescindatur à judge, invalidum.

Donatione facta] à prodigo.

Injustitia promissarii] qui publicum & tralatitium jus sine pactione mercedis non impetrabat. Sucton. Octavio cap. 1.

Inequalitas sit in contractu] nulla proportio inter promissum & rem promisso quasitam.

§. X. *Supra dictum*] cap. præced. num. 11. & 12.

§. XI. *In generati præpositione*] si cui dederimus mandatum generale quod ad notitiam publicam pervenire patimur.

Voluntate nostram sibi soli] vel verbis vel scripto arcando, quibus derogamus mandato generali.

Difiniti sunt actus] duæ diversæ ac discordes significations voluntatis.

§. XIII. *Exercitorian*] qua in solidum tenetur exercitor navis ex contractu magistri quem navi præposuit, quemque magister navi imposuit §. 2. Inst. Quod cum eo qui in aliena.

Insitorian] qua in contractu ejus qui præpositus est taberna aut mensæ alive negotio, datur adversus præponentem in solidum.

Non tam actiones sunt] actionum species distinctæ à conditione, qua datur in dominum: Quod iussu ejus cum servo contractum est, quam huius ad certa genera servorum accommodatio.

Exercitores in solidum] l. i. §. 20. D. de exercitoria,

§. XIV. Acc.

§. XIV. *Acceptatio*] consensus eius cui promittitur.

Hic quoque] quemadmodum in dominii translatione 2, 6, 2.

Præcedens rogatio] si quis post promissum non quidem id sibi placere declaraverit, sed rogaverit antea ut promitteretur.

De pollicitationibus] Pollicitatio est offerentis solius promissum 1, 3. D. de Pollicit.

Ut acceptari] ut ea rata sit & debantur pollicita ex nuda promissione; quemadmodum vota qua Deo sunt, & quam ludi, munera, epulum, nummi per centurias Romanas pronuntiantur.

Mere legitimus] iure civili introductus.

Animum jus supplet] cum ipsi facti non possint, jus constituit eum esse, quem ostendunt in quorum tutela vel curatione sunt.

§. XV. *Ad mutuam pertinent*] ubi pro promissio aliquid ille, cui promittitur, præstare vicissim debet.

Mere liberalibus] pro quibus nihil præstatur.

Sine inconstancia] crimen levitatis.

§. XVI. *Defuncto concessisse*] ut ab heredibus peti possit.

§. XVII. I. *Qui iustus erat voluntatis*] est cui mandaveram, ut meo nomine suis verbis promitteret.

Ut promissionem significet] qui tantum ne nuntius agit.

Ut ipse promittat] qui agit ut procurator.

Etiensis ministero] etiam non ministro, ne significet, quia jus omne retinetur sibi.

Ab ipsis] procuratoris vel ministeri.

Omnis culpa vacabat] & propter ea habet effectum juris, teneturque promissor ratam eam habere.

Ab una parte] donanis.

Legatis] quorum testamento facta donationem mortis causa perfecisse videtur testator, sed ea revocare potest, quādū vivit.

Mandata fieri] & sic abiit è potestate mandantis.

2. *Mors mandantis*] priusquam perficeretur mandatum.

Pia causa] ecclesiis, scholis, nosocomiis, pauperibus.

An in haeredem] an haeres præstare teneatur, quod mandavit defunctus.

Edixisse] in edito anno promulgasse.

§. XVIII. I. *Mihī factum de re*] ut si dixerit promissor, Promitto tibi me illi daturum.

In ipsius nomine] Promitto illi per te datum iri.

An mea privatum] ut si inter sit acceptantis, obligetur promissor; si minus, non obligetur.

Medio tempore] dum nondum ad alterum pervenit.

Eam possum remittere] promissorem obligatione solvere.

Neque nihil mea interefit] nam & ego ponor in gratiam.

2. *Personā sui juris*] nam quin non est sui juris, per se non potest mandare, sed ex auctoritate illius in cuius potestate est.

Cui promissio facta non est] Non enim dixit, Permitto tibi ut à me des, sed Promitto, illi te medio vel interimio me daturum.

Ratam habuerit aut] ratam habuerit vel repudiaverit.

Remittere promissum] promissori obligationis gratiam facere.

Ad ius aliquod accipientium] ut aliquid faciat ipse, sed ut faciendo ab alio testis & vas sit.

Jus proprium alicuius] ejus qui locutus est.

§. XIX. *De onere adjecto*] si ita promisero, ut ille cui promitto, faciat aliquid sibi grave in commodum tertii.

Fieri] oneris adjici.

§. XX. *Convalescere*] rata & effici fieri.

Qui error causam] i. num. 6.

[Quibus lex civilis] quæ improban-
tur jure civili.

Solum actum internum] destinatio-
nem animi.

Actu extero] pronuntiatione ver-
borum quibus promisit.

Actus externus] qui scilicet antea
ex errore factus est.

Actus interni] animi volentis rem
ratam esse, etiamsi per errorem fa-
ctæ sit.

§. XXI. Quæ causam expressam]
quibus non additur disertis verbis,
curiant.

§. XXII. Factum alienum promisit]
si illud præstare nequeat.

A D

C A P U T XII.

§. I. Compositi] quos matero &
mixtos appellant.

§. II. Beneficii] gratuiti, in quibus
nihil ex pacto redditur.

Permutatorii] in quibus ex pacto
vicissim agitur, datur, & accipi-
tur.

Factum usile] officium vel gratia
præfens.

Aut de re disponunt] rei usum
gratificantur aut opere sedulita-
tem, sic tamen ut actiones in-
de orientantur. Res, commodatum.
Opera vel in faciendo vel in custo-
diendo; illud mandatum, hoc de-
positum.

§. III. 1. Aut dirimunt] aut qua
inter se sunt hominibus, equalitate
quadam separant, aut dissociata con-
jungunt.

Do ut des] emptione renditione:
Do ut facias, & facio ut des, loca-
tione conductio: Facio ut facias,
mandato. Sed Do ut facias, omisit,
quia id complectitur sub locatione
conductio §. 1. Institut.

2. Nominator] quibus nominatio
Iex XII. tabb. actionem dedit. Inno-
minati quorum mentionem Decem-
viri non habuere, sed quatenus ali-

cui nominatorum similes sunt, per

legis interpretationem J Cti ex illis

actionem concesserunt.

Permutatio] nempe Do ut des.
Vaud. 1. Ques. Var. 25.

Hoc tamquam ineffe] ex iis id tan-
*tum posset, quod expressis ver-
bis conveneat.*

Prescriptis verbis] conditio in-
certi, qua datur ex contraibus,
qui non appellantur proprio nomi-
ne.

*Ponitendi libertas] facultas rece-
dendi ab eo, quod conveneat, sine
damno.*

3. Antiquior] quippe ante signa-
*tam pecuniam ubique locorum re-
ceptra.*

A'propos] recipio proprie μετρη-
πορια ut πωλω, πωλει οὐδέπομπον.

*Αντιτητανθεα] contra per-
mittare.*

*Συντητανθεα] nam & hi contra-
etus sunt.*

4. Usum rei pro re] pro pignore,
ut quum Ti. HS. millies gravium in
triennium concedit iis, qui populo in duplum prædiis cavitent,
Tacit. 6. annal. 15. Sueton. Ti. 48.
item pro usuris.

Usus rei pro usu] ut in ea, que
dicitur A'propos, sive contrarium
mutuum, cum debitor fundum tra-
dit creditori, ut pro usuris pecu-
nia sua percipiat fructus e fundo
fidiucia. I. 11. §. 1. de pignor. &
hypot. I. 33. de pignerat. act.

Fabilium] Levit. cap. 25.
Tam rebus alius] vino, oleo, frugi-
bus I. 2. §. 1. D. de reb. cred.

5. Aversio periculi] Sulceptio vel
redemptura periculi navium, Li-
vius 25, 3. Sueton. Claud. 18. Con-
ventio qua suscipimus incertum pe-
riculum alteri expectandum sub cer-
ta mercede. Grot. Rechts geleert,
3, 24, p. 81.

§. IV. Admirabilitatem] Societas
commeatus navium ab diversis do-
minis vel exercitoribus instrutatum
ad

§. v. ad mutuam defensionem. Grotius
Pechtg. 3, 22. p. 80.

§. V. Mixti actus] quos dixit com-
potiros, s. num. I.

Rei feudalis] prædii, pagi, vel vici.
I, 3, 23.

Militaria operæ] ut Vasallus cum
certo numero equitum vel peditum
militet concedent feudum, si bel-
lum eum gerere contingat.

Onus pensionis] si modicum tribu-
tum annum in titulum imperii pen-
dere jussus sit Vasallus.

Cum emphyteusi] 2, 3, 19.

Periculi aversi] nam si perierit na-
vis, pecuniam perdit creditor.

§. VI. Mandatum est] videtur si-
dejusor esse auctor & mandator,
ut sua fide mutuum sumat debitor.

Inde censri] habetur pro onero-
so.

§. VII. Aequalitatem] ut tan-
tum nanciscatur uterque contra-
hentium; neuter ab altero grave-
tur.

Jus oriatur] actio erga eum qui
cum contraximus.

§. IX. 1. Actua] rei quæ agitur.

Non celari] dissimulata censeri de-
bere.

De rebus celestibus] Neque ego nun-
te colo, si tibi non dico, quæ natura
deorum sit, Ad hæc verba Ciceronis
respicit.

Prodi] indicari à Vendente.

In jus emptoris] perfecta fuerit
emptio, de dolo actione irrita
fit.

Vendentis errorem] Venditorem
ignorantem pretium rei, quam ven-
dit, non docet.

2. Que rem non contingunt] extra
materialia sunt, nec nisi ex accidenti
eam afficiunt.

Naves in cursu esse] ut si quis in
caritate annoꝝ primus præsto fue-
rit cum frumento; sciat autem com-
plutes propediem cum eadem merce
naves adfore, is non necesse haber-
id indicare ab se se empturis, atque

ita lucrum suum minuere, id enim
extra rem est.

Ciceronis] 3. officior. 13.

3. Servitum adiutorum] quam de-
beni vicino, ne altius tollantur, ne
luminibus officiant; ut onera vicini
sustineant, & similiæ.

M. Marius] Cic. 2. de offic. 16.

Pares facit contrahentes] efficit,
ut in contractu servata videatur æ-
qualitas, etiam ubi est aliquid in-
æquale, quia volenti non fit inju-
ria.

§. X. In intellectu rerum] ut
gnarus uterque vitii sit & com-
modi rerum, de quibus contrahi-
tur.

In voluntatis usu] in causa conser-
sus.

Infirmaribus] imbecilliores co-
gere ad vendendum quam aperte
spoliare. Eodem pertinet quod le-
gibus Ro. vetitum fuit praesidiis
provinciarum in suis provinciis ne-
gotiari, mutuamve pecuniam dare,
aut foenus exercere.

§. XI. 1. Contractum miscet] pro simplice mixtum faciet vel com-
positum.

§. XII. 1. Ut etiamsi nec latet] ubi neutrī animus fuit fallendi alre-
rum, & tamen contigit ut alter
mactaretur infortunio.

2. Ut que dimidium] l. 2. C. de
refind. vendit.

Quatenus teneri manu] quæ ad ex-
emplum perfrinent, & in oculis ho-
minum incurront.

Quatenus ratione] quatenus lex
summa virtutis atque officii ea de-
prehendit.

Subjecti non sunt] qui habent sum-
mum imperium.

Auctiōnem suam] actionem vel ani-
madversiōnem judicis.

§. XIII. 1. Ex suppositione] pro natura rei, quæ suscipitur,
quodque in ea presumitur esse de-
bere.

Indemnis præstari] recipere à man-
dante

dante compensationem impensarum, quas rei mandata causa, & si quid damni fecit.

Beneficia acceptio[nis]] quia in ilius gratiam usus rei concessus est.

Domino abest] Abest enim tantum, quod etiam abfuturum fuisset, si penes dominum manifiseret, nec fuisset commodata.

Media via] quia in his utriusque versatur utilitas. l. 23, de Reg. Jur.

2. Alios fidem] alios satisfacere, si fidem adhibeant in re servanda, neque eam ipsi corrumptant, et si ab alia accidente causa interierit, alios omnino salvam præstare rem opere.

§. XIV. 1. Mensura ejus] Indicatio vel estimatio cuiusque rei hæc justa est, quam facit caritas ejus vel copia & nostra necessitas.

Pretia rerum non ex] Pricium rei debet statui, non quod unius altere vehementer appetens, aut magnas ex ea utilitates sperans, pro illa daret, sed quod ei sensus & opinio communis attribuit.

Aliquam latitudinem habent] 1, 2, 1. p. 15.

2. Laborum & expensarum] Res non tantum estimantur ex materia, sed augetur pretium pro laboribus & sumptibus, quos sustinuerunt mercatores in ea comparanda.

Rei accidentia estimabili[a] fortuita, quæ mutent estimationem venialium.

Obdamnum] si vendam rem, quæ ubi caruero, ipse damnum fecero aut lucro sperato fraudabor; aut quæ ego ipse vel quicumque compotes misifice capimur & delectamur.

Dilata] venditorii.

Anticipata] emptori.

§. XV. 1. Re statim dominum] ut ex certo die res demum fiat emptio-

ris: cujus casus exemplum apud Ca-tonem de r. r. ca. 80.

Cannibis & periculo] si fructum faciet, is erit venditoris; si deterior fieret, de prelio decedet.

Constat praesbenda] periculo judicii evictionis, si res mancipio data fuerat, vel si alius dominus rem emptam judicio suam esse vicerit & abstulerit, ut regressus emptori ad venditorem sit.

De arribone] pignore pretii numerandi.

De penitentia] de rescindendo contratu.

Relatione in acta] ut non prius fuerint rati & firmi, quam per actuum signati sint in commentariis republica.

2. Facultas moralis] jus competens 1, 1, 4.

§. XVI. Monopoli] quoties unus vel pauci ex composito ad se sedrigunt jus mercis vendundax.

Aequo duntaxat] lucro utique justo & tolerabili, non nimio & iniquo vendentibus.

Velabro] loco urbis Romanae ubi oleum erat venale, clandestinoque inter se pacto convenierant negotiatores, ut omnes eodem pretio venderent. Plaut. Captiv. 3, 1, 29.

Jus alterius] non committunt, de quo queri quis apud magistratum, aut quod magistratus vindicare possit.

§. XVII. Functionem rei] pati ut alia pro alia, & aliud pro ea, & ipsa pro alio detur. l. 2. §. 1. D. de reb. cred.

Materia] ut aurum pro argento & vicissim.

Appellatione ant formâ] ut denarii pro scâceris, Philippi pro thaleris, modo summa præsteretur quocumque genere bonæ monetae.

M. g. communis] latius patente re-

sum

rum commutabilium vel promer-
cium, quatenus illis æquatur, &
pro illis vel expenditur vel accipi-
tur.

Quæ estimatis] quantum autem
pro quaque expendi vel accipi de-
bet, nisi quid speciale inter con-
trahentes cautum fuerit, colli-
gendum ex tempore quo solvimus
& loco: nam haec duas circum-
stantia prælia rerum variare so-
lent.

Ut mensura] ut eo aliae res as-
simentur.

Minime fluctuat] ut semper i-
dem sit minimumque habeat varie-
tatis.

Nunc plus] ubi copiosæ res
sunt.

Minus] ubi raræ.

§. XVIII. *Res domino*] quod
emptum est, traditumque, si in-
tereat, non is, qui dominus fuit,
sed qui est in præsens, damnum sen-
tit.

Eo tempore] quum conduceba-
tur.

Alli eam locaverit] ita si primus
conductor contractum servare &
præstare paratus sit, quod inter i-
psum & dominum convenit.

§. XIX. *In gratiam alterius*] non
quod venalem habeat aut ea
indigat, sed ut petenti aut alieno
coacto commodet aut gratifi-
cetur.

Locator pluribus] cum complu-
ribus ita convenerit, ut singuli
omni sumptum præstent, quasi
solo in uniuscujusque negotio oc-
cupetur.

§. XX. 1. *Recepior est*] Nullo
jure sunt veritate, si modestæ sunt &
civiles, nisi forte Canonico, ex er-
tore & mala interpretatione voca-
bili nato, quasi usura non sint,
nisi immanes, mergentes, truci-
dantes. Atqui tam sunt uncia, sex-
tantes, quadrantes usura quam cen-
tesimæ.

In aliud nomen] ex commoda-
tio conductum.

Sterilis est] Nihil non sterile quod
ibi sterile esse volueris: ut con-
tra nihil non fructuosum, quod cul-
tura exercere, ut fructum ferat,
volueris. Salm. de usur. cap. 8.
p. 198.

Res pro re] ut pecunia pro pecu-
nia, oleum pro oleo, vinum pro
vino.

A re distingui] non possit consi-
derari tanquam aliquid fructificans,
fructum debens.

In abuso] quia quod mutuum su-
mo, id sumo ut consumam.

Dilectus exigi] Qui hoc obijicunt,
lidunt in vocibus, Uſus & Abuſus.
Quasi vero mutuum tantum
sumatur, ut consumatur; & non
potius, ut aliquid eo fructuosum
comparetur, ut domus, ager,
mex cum lucro vendenda, quavis
alia res utilis. Salm. de usur. c. 8.
p. 195.

2. *Uſusfructus SC.*] §. 2. Inst. de
Uſus.

Proprietario] ei qui dominus est
rei, cuius alius uſusfructum ha-
bet.

Minus enim] ut plus perit, qui
ante tempus petit §. 33. Inst. de
Action.

Αὐτοὶ οἱ ἄλλοι] pignore ita dato, ut
donec pecunia credita solvatur, eo
creditor utatur fruatur vicem uſu-
rum, i. nu. 3:

Catene] foeneratorem esse pejo-
rem fure, de re rust. pr.

Cicerone] Paradox. 6.

Plutarcho] in vita Catonis.
Respicunt] graves, immodicas,
sanguinolentas.

3. *Vestat Hebreos*] Immo fuit
hac lex civilis, quam ea ferret
res publica, constans ex hominibus
æquorum patrimoniorum per sor-
tes agri unicuique concessas. Ita-
que Hebreos alienigenis foenerari
licet, Deuter. 15. 6. quod non per-
misit Dens, si foenus per se

HH 4 in-

injustum esset. Sed & proprie lex
hac ad illos pertinet, qui propter
egestatem mutuum petunt, non qui
sui commodi & lucri causa. Vide
Salmas. de usur. cap. 20. & 21. p.
618, & de scen. trapez. pag. 203.
& 210.

Alioquin circumcidet] profelyto.

*Noravit aliquos] Non de vulgo,
sed equites Romanos, quibus hoc
fordinum putavit; nec ob foenus,
sed ob tale foenus.*

§. XXI. *Incerto spei]* Ut Justin.
38, 1. *incertum bellum timens.* I. 20. C.
mand. *incertum litis* Fricher. I. Pa-
ter. 2.

§. XXII. *Contrahentium alter]* is
qui simulat se periculum, quod nul-
lum est, subire, & pretium pro eo
paciscitur.

Aut periisse] qui fingit sese ut
funerum metuere, quod jam even-
tit; tamen evitari posse, ut spe
lucti alium illiciat in damnum cer-
tum.

§. XXIV. 1. *Confertur pecunia]* ubi ambo vel omnes contrahentes
pecuniam contribuunt.

Operæ] arris vel laboris admini-
cula.

2. *Opera confertur]* ut cum aliis
operam, aliis pecuniam præbeat,
non tamen communis fiat pecu-
nia, sed pecunia simul operæque
securus.

Sors] id quod collatum est.

Comparaturcum opera] existit aqua-
litas collationis, dum alter sociorum
laborat & exercitus est; alter pecu-
niā suā in periculum mittit, ces-
satque ex eo lucrari, quod aliqui
potuissent.

Operæ pretium] tanti aestimatur
labor operantis, quanti fors ab al-
tero contributa.

De labore ac periculo] & haec con-
ferri cum pecunia posse.

3. *Aversi periculi]* assecratio-
nis.

Plagueri] Immo aliquando, et si
nō plus ferat; potest enim ob cer-

tam spem lucri, diffidente altero, ut
cum inducat, omnium metum in se
recepisse, num. 26.

§. XXV. *In societate navalii]* am-
miralitate, i. num. 4.

Vulneratorum] sauciorum curan-
dorum.

§. XXVI. 1. *Inequalitas rerum]*
si consenserunt socii res inaequales
conferre, ubi nec dolus adhibitus
est, & si quid in altera re incom-
modi erat, simpliciter confessus est,
qui eam consultit, eas haberi pro re-
qualibus.

Constitutionem Diocletiani] I. 3. C.
pro locio.

Exactio vel coactio] diversos popu-
los vel principes inde injuriam sibi
factam dicere posse, aut jus belli
habere.

In pretio renditionis] more quo-
tidiano evenire, & yix aliter fieri
posse in tam brevi consilio aqui &
iniqui, ut pars altera paulo plus fe-
rat, & id patiendum stauisse ju-
ra, ne infamum in modum lites cre-
scant.

Nullum contra proditum] non ha-
beat actionem adversus cum, à quo
se circumventum putat, nisi dimi-
dio amplius.

2. *Natura docere]* consuetudo il-
latum gentium, quæ quasi transit
in naturam.

Quam ex Romanorum] Quia sci-
licet epistola ad Ephesios credi-
tur data Roma & missa Ephe-
sum per Tychicum, ut in fine illius
adscriptum est. Vellem autem
eo loco hic usus non esset,
quem omnes sani Theologi acci-
piunt, de natura corrupta per pec-
carum primorum parentum in o-
mnes posteros propagatum. Vice-
bamus quasi nati ad iram Dei proso-
candam.

Meditare] exercebis, agitabisque
sæpe ac diu.

Neputa p[ro]p[ter]a] in naturam reda-
cta.

In paginis] non militantibus. Sueton. Galb. 19.

Naturaliter] ex natura rerum, quam lex & mos iis imposuit.

3. Qui communem judicem] qui diversis imperiis sunt subjecti.

Votum gerentes] sperantes cupientesque ambo cum lucro emptor acquirere, venditor alienare.

Qui bene emit] Vili. Suct. Jul. 50. Martial. 8, 10.

nis, unde in libb. vett. religio judicium, religio testium, religio militum, quia judices jurati judicabant, testes jurati testimonium dicebant, milites sacramento rogabantur.

Perturbationem] affectionem commotionemque animi, que judicium impedit ac tenebras ostendit oculis mentis, ne verum cernant, ac semper compellit ad ea, quorum mox penitet.

Affectionem aut] decretum puniendi pro merito.

S. II. Contractibus diximus] Cap. 11. num. 5.

*De Cydippe] quæ legerat in malo, quod Acontius amator in sinum ejus miserat, inscripta vel incisa hæc verba: *Juro me Acontio myrtum.**

S. III. 1. Ex animi tui sententia] Formula jurisjurandi proprii. Bifilon. lib. 8. de for. p. 711.

2. Quomodo putat] quemadmodum accepte ea ille, cui juratur.

Diferentis] dictantis vel ad gentis iusjurandum.

Quies flagitiis] qui meminissent se patrassæ, de quo jurejurando falsum temporis ibant sese purgatum.

Liquidum jurare] Terent. Andr. 4, 3, 13. l. 18. D. de jurejurando.

Appulejanam] Appulejam dicendum. L. Appuleji tribuni plebis. Flor. 3, 15.

Ob rogationis vitium] quia per fastionem & tunuulum rogata erat Epistola. Flor. 3, 15.

3. Αναγεννησθε] verbis translatis ab humanarum affectionum more.

4. Alter quam verba] quam prædixerat scilicet aucturum esse. Agit autem alter, quia verbis licet simpliciter pronuntiatas tacita suberat conditio quæ non extitit.

Fallere] sinere falli & facere, ut spes expectationesque hominum impro-

improbæ sint irritæ: quemadmodum fallere dicitur, in quo se nostra frustratur opinio; si quid fecus evenit, aut quis aliter facit, quam nos opinionis errore nobis fiximus & perlausimus.

Spen frustrantis] aliud demonstrans atque exhibentis, quam homines animis præceperant.

In comminationibus] ut Deus (si ita licet loqui) dicatur fallere, id est, non irrogare poenam, quam fuerat infinitus.

§. *Conditiones tacitæ*] excludit omnem cogitationem contrariam & expressiones verbis non apertis non expressas.

Non personis, sed populo] Non singulis, qui tunc vivebant, sed corpori, quod idem est superstite subole, etiæ singuli isti omnes sint mortui, i. cap. 9. n. 3.

§. IV. 1. *Sin eo*] si id factum fuisset ignorasset aut non credidisset.

2. *Sociale an ditionis*] juris æqui an quo in ditionem Hebraorum venirent.

3. *Gratia illis fieret*] excidii vel interrecionis.

Ad tributariam conditionem] ita si societatem fiscipi, ut Hebraorum vectigales vel stipendarii essent.

§. V. *Ultra receptum loquendi*] Verba jurisperandi stricte accipienda, ut non dilates aut amplius accipias interpretando, sed hoc tantum, quod vulgo sic diciatur.

Benjaminitis] Judic. 21. 7.

Quæ indulgentia] per quam indulgentiam non erant sine aliqua pena lascivia in Levitate uxorem exercita, ex pena erat invidia & infamia raptus.

§. VI. *Ab injusta actione*] quam ob jusjurandum debet.

Misericordiam ei] remittat poenam temerarii jurisperandi.

Cicero simile] 3. de Offic. 25.

Dionysius Halicarnassensis] 10. 68.
In conjuratione Decemvirorum

Exemplum inutile. nam quod decemviri jurarunt inter se, erat, ne quis e collegio alteri adversaretur, utque per omnem vitam retinerent imperium, & nemine admisso pari potestate forent &c. lib. 10, 68. Id irritum fuit, non quod ipsos poenituerit, sed quod secessione plebis & exercituum coacti fasces depositerint. lib. 11. 61.

Interim scelus est fides] interdum promissum sine scelere servari non potest.

Mirum est se fides] indigna est fidei nomine.

§. VII. 1. *Profectum in boni*] incrementa virtutum, vel ut ipsi, quantum possumus, studeamus augeri moribus & virtutibus: idque ne faciamus, nullo jurejurando nos possumus obligare.

Hujus formula] Jos. Scaliger Elencho Trihæfci cap. 9. p. 260. Sed rectius Salmasius de scenore Trapez. p. 220.

Donum Deo dicatum] Si quo te juveno, id dico vel Deo dicatum sit, ut si tu eo utaris, sacrilegium commitas & puniaris, quia rem Dei arripiueris.

2. *Votum addita*] quod ita precibus iratis vovebatur Deo, ut consecraretur in poenam alicuius, ne iste illo frueretur.

§. IX. *Pro tempore aut ex suppositione*] ut nunc est, aut nisi mutatione aliqua interveniat.

Ex suppositione juravit] si quid factum, si quod, de quo dubitatur, ita sit, vel fieri contingat.

§. X. I. 1. *Solem*] Ovid. 7. met. 96. Atque patrem socii cernentem cuncta futuri Eventaque suos & tantæ pericula jurat. Virgil. 12. Aeneid. 176. Esto nunc sol testis & haec misbi terra precanti. Idem 6. Aeneid. 351. Maria aspera juvo. Tacitus 1. annal. 73. Violatum perjuris nomen Augus.

In cavite, in liberis] Virg. 9. A.
neid. 300. *Per caput hoc juro, per*
quod pater ante solebat. Plinius lib. 2.
ep. 20. *qui sibi per salutem filii peje-*
rasset.

Per seipsum] Homerius Ia. a. 234.
Virgilii 12. Aeneid. 206.

2. *Kapēdres]* Helychius. *Kapēd-*
res, ēmōs tēs βασιλέως. oī dē tēs
ἀρχες. Kapēdri, βασιλέως.

Beschylum] Agamem. 1070. *Kapē-*
dro xēl Kapēdāra dī aīdēr ða-
reōs. Barbara vocem Facile intelligio,
Suppl. 124.

§. XII. *Deus versus, si pejeratum]*
Eadem causa est, quamobrem Deus
Hūs dēsēntia tēpe punierit etiam
in falsorum deorum violatoribus:
ut Cambyses Justin. 1, 9. Xerxe, 2, 12.
Gallis 24, 8. Pyrrho & Romano præ-
sidio 29, 18.

§. XIII. 2. *Ut verba animo con-*
gruant] non aliud promptum in ore,
aliud clausum in pectore habeat, qui
jurat.

Factum congruat] ut præstet adfir-
merique rebus quod juravit.

§. XIV. 1. *Et ad hominem]* Veluti,
juro me cessurum tibi hac possessio-
ne.

Non respiciant] Veluti, Juro me
cessurum.

Quod ei posuit] ut species erroris
aut metus.

Jus nullum aut tale] aut omnino
nullum aut ejusmodi quod com-
pellatur apud judicem vindicare ne-
queat, sed remittere necesse habeat
2, 11, 7.

§. XV. 1. *Inter hostes publicos]* eos
quibus jus est bellandi.

Non sit ex perduellium] hostis ar-
morum jus habens, quicum iura
gentium servanda sint.

2. *A nobis infra]* 3, 3, 1.

Votinomine] affirmationis religio-
se aut pollicitationis Deo factæ.

3. *Momentanen solutione]* fati-
fecisse videri, si sic solvat, ut sta-
tim missis à magistrato armatis ca-
piatur prædo, & cogatur, quod ci-

numeratum est, restituere.

A Senatu Romano indicatum est]
Gell. 7, 18.

§. XVI. 1. *Si jurata promissio]* si
quod juraveris, habeat reciprocam
fidem, quam fecellerit alter, cui fi-
dem volumus non servare, quia no-
bis infidelis fuerit.

Non sit diversi generis] si alia re,
loco & tempore juratum non serva-
verit alter: tunc enim non valet
compensatio.

2. *Jus gentium aliquid]* ut ina-
 quale ex consensu partium ducat pro
æquali 2, 12, 26.

Itidem supra] 2, 2, 6.

§. XVII. *Bonorum onera]* justa &
legitimata, ad quæ ex jure constituto
obligamur.

Quod stricte jus] ad iustitiam stop-
statorum quam expletricem alibi vo-
cat.

§. XIX. *An & irritum]* ipso
jure nullum.

Si sola fides] si quis solummodo
juraverit se non facturum.

Ut simili contineat] si quis jurave-
rit se cedere ac renuntiare potestati
facundi.

Quando actus ex loco] ubi partes
contrahentes non necesse habent
se submittere & obsequi legibus ac
iuri civili loci in quo contrahitur.

§. X. 2. *Irritum reddendo]* de-
clarando, si juret inferior, id ina-
ne fore, quod ille circa suam au-
toritatem jus obligandi se non ha-
beat.

Ampliorem enim] quam sub con-
ditione superioris consentientis.

Ex utroque] ex eo quod supe-
rior, & ex eo quod inferior gelle-
runt.

Olim à principibus] Sic Ti. equiti
Rōm. jurisjurandi gratiam fecit,
ut uxorem in stupro generi com-
pertam dimitteret, quam se nun-
quam repudiaturum ante juraverat.
Suet. 35.

Ecclesiæ præsidibus] Quam bo-
no exemplo est Eugenius IV, qui

Ladislaus Pannonicus regem jurejurando, quo pacem cum Amurath the II. Turcarum Imp. firmaverat, solvit, ipsiusque regem cum multis milibus Christianorum & nuntio suo Juliano Cardinale perdidit, a. C. 1444.

3. In poenam] quia jurejurando promissum accepit, quod non debebat.

Ob uitatem publ.] quod reipublicæ interesset non fieri quod juratum est.

Qua talis est] dum nocet, & ut injuriam ejus effugiat.

Pœnæ nomine] ei non praestetur promissum in poenam facinoris.

Compensari non] Finge item mihi esse cum adversario apud judicem. Ea pendente per intervenientem causam eidem jurato pronisi me aliquid ei præstirum, si quid ipse vicissim mihi præster. Hoc ego potitus non possum abnuere promissum, quod alter non defixat à lite mecum antea contraria. Quia cum lis ambigua sit, in promisso jas ei certum cursum est, quod ego privatus illi auferre nequo.

4. Potest lex humana] Potest magistratus vel rex, juris administrator interdicti, quo aliquid vetetur, gratiam facere, si quis id, quod vetitum est, facturum se juraverit.

Citra legem humanam] si tale interdictum non exitisset, neque id superior remisisset.

S. XXI. i. Ad assertorium] quod adfirmsat defenditque rem factam.

Promissorium] quod securitatem facit promissori, quo sanctitur promissum.

2. Πλακῶ] quum vox repetita nunc personam vel rem, nunc personæ vel rei mores aut naturam significat.

Implementum] effectum.

Nę̄ ῥη̄ A'γλω] i. cœma & indubitata.

3. Nę̄ ῥη̄ ε̄] eos præmittere & non præstare; securi facere ac dicunt.

4. Non fuisse ῥη̄ ε̄] dissonum facto.

Ut verba pro iuramento] ut quod dixeris vel promiseris, perinde sanctum habeas, ac si iurandum interponueris.

5. ῥη̄ ε̄] i., 3, 3.

Ut nec jurato] Hoc ambiguum. Vult autem non, ut non credant sibi quamvis jurato, sed ut credant sibi quamvis non jurato.

Ciceron cratione pro L. Cornelio Balbo] c. 5.

Quidam] Xenocrates. Valer. Max. 2, 10, ext. 2.

Religione videri] fidem magis colab eo meru deorum quam insita ingenio bonitate.

S. XXII. Datis dexteris] Sic legiones invicem sibi dextras mitabant fidei & concordia insigne. Tacit. i. hist. 54, 2, 8. Et extant numimi antiqui cum jundis dextris, quibus adscribitur fides prætorianorum. Antw. 7, 24. Amormatus Augg. Caritas mutua Augg. Fides mutua Augg. 57, 7, 8. Concordia exercituum 7, 23. Concordia Augg. 59, 12.

A D

C A P U T X I V.

S. I. i. [Ν actus suis] quatenus promissum, contractum, juratum possint servare vel non servare.

In subditos] quatenus ex promisso, contractu, jurato subjectis suis obligentur, num. 6.

In successores] quatenus ex his ipsis teneantur successores, num. 10.

A quibus discedere lex] quæ leges permitrant non servari, aut quibus leges & quæcenes in integrum lex restituit.

2. Leges

2. *Leges ab ipsa communitate*] Falsum puto : nam communitas quas leges posuit singulis , posuit & sibi : quarum oneribus quam patreat , etiam beneficiis frui debet.

Communitas seipso superior non est] Cavillatio mera. Tenetur enim legibus ab se factis , & quādū constant , eas agnoscit superiores. Unde in libera republica legum imperia dicit Livius lib. 2. cap. 1. Adde locum lib. 10, 13.

Locum non habebit] Durum tamē regis conditionem duriorem esse quam minimi privatōrum ; praeferunt in iis rebus , in quibus frans , dolus , error multo nocentior & damnosior est , quam in rebus privatōrum.

Ex jure civili] Jus quidem civile introduxit eam , sed ex aequitate naturali. Sic argumentatur : Qui potest restituī , debet habere superiorem. Rex non habet superiorem. E. Limitanda major : Qui potest restituī à judice civili. Instat ; Atqui restitutio juris est civilis. Immo origine juris naturalis , civilis modo & solennibus.

§. II. 1. *Non ut proprium*] verum ex lege ut ususfructuarii 1, 3, 11.

Egitur supra & ostendimus] 2, 6, 4.

2. *Actus partis*] privati contrahentis.

Adversus fænere malum] Mollier excusat , quod rex Hispaniae Philippus II. debitores suis dedecit ; & novas cum iis tabulas fecit a. C. 1596. Demetrius lib. 18. p. 754.

§. III. *Antecedenter*] priusquam juret.

Ut privatus] 2, 13, 20. An voluit , ut privatus?

Consequenter] post factum.

Exceptionem habeant] nempe in re licita.

Ob aliquod rūsum] Rūsum facti pos-

sit , talis ac sit persona , cui iuratur , ut jus ei noui quaeratur , ut puta latronis pirate. cap. 13. num. 15.

§. IV. *Sine causa*] temere.

§. V. *In regnum pacis*] nempe cum exterritis regibus.

§. VI. 1. *Destrallio Falcidie*] quadrantis bonorum , qui lege Falcidia concessus est heredi , si legatis exhausta sit hereditas.

In panam creditoris] velut praescripti aut aqua & igni interdictum est.

Conditionem indebiti] ut quod bis nominibus praefiteris aut solveris , repetere nequias.

Hellenistis] iis qui Hebraica græce reddebat & tractabant.

2. *Quod si tates sint actus*] Si convenerit quidpiam regi cum civi suo , non ut regi , sed ut patrifamilias , qui negotium suum regit.

Civiles leges in eo] ut eorum nomine rex vel ejus procurator possint conveniri coram judicibus ab ipso constitutis.

Declaratur jus] Vult subjectis esse jus convenienti principis per libellum supplicem , & querendi sibi non servari , quod res promiserit : sed si contemnat id ille , non esse jus subjectis vi & armis cogendi cum servare quod promisit.

Id jus] nempe cogendi.

§. VII. *In panam*] si quis commiserit , quare merito privetur illo jure.

§. VIII. *Quod venit ex lege civili*] quasi posterius privato auferri à rege possit , non prius.

Supremoenti domino] Et tamen eo quoque utuntur , qui naves peregrinas & necessitatē publicam in suis portibus attinent aut comprehendunt. Sed hoc potest excusari transitu ad primavām communionem rerum , quam indulget necessitas.

§. IX. Ex

§. IX. *Ex legibus nemini*] si quam legem non seruet aut abroget rex, non potest eo nomine à privato in jus vocari.

Et contractibus ius nascitur] actio privatiss ad convenientium regem etiam apud judices ab ipso statutoris.

Cum vicino rege] quo quod convenit, ut utriusque subjecti praesent in alterius territorio aut in mari, omnibus & singulis exequendum est.

Cum in publicano] cui portiorum aut aliud vestigial locatur.

Observanda] nempe in vestigalibus pendens.

§. X. *Quod in patrimonio*] 1, 3, 12.

Ex prescripto] lege regni.

§. XI. 1. *Sed à populo*] qui eam familiariter & omnes ex ea orituros semel legit tanquam alium ex alio sceptrum excepturos, & unicuique jus proprium dedit, perinde ac si omnes vivi ac praesentes fuissent: ita ut nemo à proximo, cui successit, jus suum referat, sed omnes à prima lectione.

Heredicatum vulgarium] 2, 7, 19.

2. *Per interpositam civitatem*] nam pro defuncti principis, ut capitisi sui, debitis obligatur civitas, ut corpus eius: quod cum transferit ad successorem, & hunc praeceperit, oportet hunc onera corporis non ab se aliena putare.

Maioren sui partem] 2, 5, 17.

§. XII. 1. *Magistri societas*] qui præter sociis exercendi vestigalibus publici, velut scriptarum aut portiorum decumaruim. Cicer. 2. in Verr. 71. & 74 lib. 13. epist. 5. & 65.

Ad naturam negotiorum] non striae accipienda, ut sit in impenis à negotiorum gestore factis.

Negotiorum gestorum] actionis contraria, quam quis se ultro negotiis aut litibus alienis obtulit, ne-

gotiorum gestor habet, & caprastatur indemnus duntaxat in eo, quod communi hominum iudicio utiliter gessit.

Valere transactionem] remissionem debiti.

In re dubia] etiam si ambiguous sit, possit illud debitum omne obtineri, an eo carendum sit, sive ob actionis, sive ob debentis inservitatem.

2. *Motu aut innodice*] ut contractus principis, tanquam populi, obliget successorem, si non enim imperium gravetur: contrario casu non obliget.

3. *Apud Plinium*] lib. 10. post epist.

Ad magnitudinem] avide accipiente quæ ille prodige donaret.

4. *In extensione ad illum casum*] interpretatione productus & applicatus ad hunc eventum.

Non tam revocari] non necesse esse. ut solenniter rescindatur, sed sufficit testari & significare principem se eo non teneri.

6. *Regis restringis*] qua non pleno iure tenentur, sed certis legibus.

Populum legitime referunt] Ordines vel Statuta.

Supra] 2, 6.

§. XIII. *Precari clausula*] ut tamdiu valeant, quandovis non fuerit alter constitutum.

Nisi quod subditos attinet] quando subjectis concessa sunt, ob crimine rebellionis aut seditionem simileve delictum, aut si ea reipublicæ detrimento esse cooperint: & tum tamen pro iure qualiter, quod auctoratur aliquid par illis restituendum.

Vinculum legis demum sine] in quibus simpliciter conceditur, quod aliqui civitati vel corpori collegiave aut familiariz vel persona profuturum est, nulla mentione pacti cum illis initi, præter legem omnes obligantem.

A D

C A P U T X V .

§. I. *Jure imperii majoris*] ab ipso principe vel populo.

Aue minoris] à legatis utrorumque vel praefectis summa rei.

§. III. I. *Livius libro IX.*] c. 9. *Per fidiales*] sacerdotes dea Fidei, qui ante omnia fidem publicam in foederibus & belli causis examinatis, rebus repetundis & bellis dicendis curabant, Liv. 4, 30.

Patre patrato] primo fidzialium, qui omnium nomine loquebatur in rebus repetendis ac bello indicendo, Liv. I. 32.

Aliquid promittunt] & pollicentur se operam datus atque effeturos, ut ille populus vel princeps, pro quo promittunt, id datum habeat.

Antiquos eos] qui imperatores fuerant liberae recipublicæ ante Cæstas.

2. *Pro Romanis aduersus*] Non hoc purgat Romanos, sed quia magis imperium erat penes Camillum. Alioquin ea major pars eum circumstabat, antequam dictator diceretur, quam tamen nihil jure agere se posse censuit.

Dictatorem Camillum] M. Furius, qui ab exilio revocatus dictatorque dictus cum exercitu intervenit, Gallis autem, quod ob discelsum stipulati erant, pensantibus, & id pactum pro nullo habuit, Liv. 5. 46. & 49. Flor. I. 15, & 22.

Bifarium cum populo] Gellius 13, 15. non possunt eodem tempore diversis locis vel a diversis magistratibus haberri comitia. Livius 7, 16. Ne quis populum se vocaret, capite sanxerunt.

3. *Qui jus populi non*] qui à populo non acceperunt potestatem ipsum obligandi.

Supra diximus] 2, 11, 22.

Cui contractus] quod non est nudum promissum, vel actus beneficis merus, sed actus cum obligatione, qui dicitur contractus 2, 12, 1.

Multa strictiorem] ut aliquid amplius debent sponsores, nempe uti se sistant aut dedantur iis quibus spoderunt, uti dices in foedere Samnitico & Numantino.

Promissiones repudiat] declarat irritas §. 2. Inst. de inutil. stipul.

Rem ratam haberi] quam facit procurator alterius in rem agens §. 1. Inst. de Satisf. I. 2. D. rem ratam haberi.

§. IV. *Pares bello*] dum neutra pars superior aut inferior est altera: quandiu nondum est inclinatus status belli.

Ex formula juris antiqui] prout olim conventum erat, aut res sece habebar ante bellum: ut restituatur in statum quo fuerant, antequam turba incident.

Ex paris urbisque] ut habeantur eo modo, qui dum pacisuntur, optimus visus est, Justin. 8, 4.

§. V. I. *Exedropis*] Quod Scythæ plerique marecum eum vagandi & invadendi aliena retinuerint, quam alii gentibus jam placuisse vita cultior.

2. *Amica interrogatio*] quæ sit & accipitur sine offensa eius, qui interrogatur.

Solonis legi] Longe aliter de verbis Solonis, quæ extant I. ult. D. de Collegiis & corporibus, Salmasius ad jus Attic. & Romanum. Legit enim ἡ γεπνητῶν κατενοῦ ἡ εμπειρία.

In Romano jure] I. 5. §. 2. D. Capt. & post. rev.

Pg 2-

Postliminium] ut liber sit ac sui juris, perinde ac si captivus ex hostium custodia evassisset.

Vox hostis] Cicero 2. offic. 12.

3. *Sub iure naturali*] non ulterius porrigitur, neque adjiciunt aliquid juri naturali 2, 2, 12.

§. VI. 1. *Sauvagines*] compositiones.

Sauvagines ētē ior] compositiones pari & aqua lege.

Has magis proprie] inæquales.

Περιγραφη] Justinus *legem præendi dicere* 2, 3. *legem pacis statuere* 9, 5.

2. *Aut pacis*] ut cessent hostilia.

Societatis] ut præsentur auxilia mutua.

Ad securitatem] ut tuto liceat al-
tri secuti versari.

Ne rebus] Tale Romanorum & Massiliennim, Justin. 43, 5.

Et Carthaginem] quod paulo post ejectos reges factum est, Polyb. 3, 22.

Scribe] qui in portu annotabat, quas naves, quas merces advehement.

Praconis] qui proclamabat venales merces: quod praconium vocat Ca-
to de r. 1.

3. *Ad tuendos fines*] Guavantie, ut Atheniensium & Corcyrae-
rum.

§. VII. 1. *Nec restipuletur*] nec ca-
veat eadem reddi sibi, si quo casu oppugnetur.

Aut majora] ut præster aliquid pro majoribus viribus potentior, quod alter non præster.

Tæ res éripe] in quibus altera pars plus aquo deprimitur.

2. *Deditio conditionata*] sub dedi-
tione & iuribus quibusdam reserva-
tis.

Translationem imperii] ab eo, qui se dedit, ad eum cui deditur 2, 5,
31.

3. *De solvendo stipendio*] ut quod pro hac expeditione militi debetur,

dependatur. Liv. 5, 27. lib. 8, 36.
lib. 9, 42. lib. 10, 5.

Marius dirūndis] Liv. 34, 17.

Ut locis quibusdani] Liv. 8, 11.
lib. 27, 5. lib. 37, 45.

Obfides, elephanti, naves] Liv. 30,
37. lib. 38, 38.

Majestate comites] Liv. 38, 11.
Gic. pro Balb. 16.

Alii] 1, 3, 2.

Hestes & amici] Liv. 38, 11.

§. IX. 1. *Non nocendi*] de non invadendis finibus, & ut sit utriusque populi civibus in alterius terris securitas.

Populi septem] 1, 2, 2.

2. *Commercialium*] ut liceat navi-
gare. & merces hinc inde transpor-
tare.

3. *Peculiaris viæ*] quod iussi erant tot vulgaribus aliorum cibis abstinere, ut immunidatis.

Monstranda via] ut sit nemini non Judæo promiscuum aliquod aut trahitum officium facere, li-
cer id non magis gravet, quam si digito monstres viam prætereun-
ti.

Συγχένδη] uti familiaribus, una cibum capere, jungi & conglutinati, coite & confuelere.

5. *Fædera & beneficia*] quæ non modo securitatem, sed etiam mu-
tua officia & honores præstant in-
cuntibus.

Jus bellum] ut liceat eos nihil læ-
dentes bello læcessere.

6. *Affonæis*] 1, 4, 7.

Permissa sola sui] ut sabbato lice-
ret tantummodo hostem aggrediri
tepellere, non ultra aggredi, quamvis occasio & spes victoria præsens appareat.

8. *A Jacobo arti*] quales erant X tribus revulsa à domo Davidica per Jeroboam, qui & idololatria illis auctor fuerat, ne si quoniam Hierosolymam proficerentur ad templum visendum redirent ad reverentiam regum, à quibus desicerant.

9. *Anib*

9. *Animi intentionis, consilii, propositi.*

Vitiat animus] quæ per se sunt innoxia, sed culpantur, quia parum proposito suscipiuntur.

§. X. 1. *Intra Iudaicum erat sacramentum] penes solos Israëlitas foedus & Ecclesia.*

Cœpit expungi] impleri & q. solvi, quia pecunia soluta expungitur vel deletur nomen debitoris in tabulis expensi.

Reninem excludens] omnium missus, ut omnes vocat.

3. *Qui in idolis convivabant] accedebant ad epulas, de hostiis falsorum deorum instructas: quoties enim sacrificarent, parvum quiddam exitis (proficias dicebant) adolebant in altaribus: de reliqua hostia vel victimâ epulabantur vocatis amicis, & si quod insuper superesset, in macellum mitabant.*

§. XI. 1. *Infirmis] quibus scandalo & offensioni sit nostra cum præye superstitionis cultoribus converratio.*

2. *Præfana opes] si ab societate nostra cum infidelibus & aversis à religione nostra istorum in universum potentia contra omnes, qui nobiscum sunt religione conjuncti, eti in prælens causa diffirant.*

Jus quodvis] causa quæ non sit maximi momenti, licet justa, tantum valere apud quemquam debet, ut eam defendat ac tuatur cum detimento notabilis omnis Christiani nominis.

§. XII. *Romanus imperator] Fredericus III. a. C. 1461. Videntia Bœcleri disputatio de Passagiis.*

Non dissimili mala] dissensione ob religiones.

§. XIII. 1. *Ad injusta bella] etiam si quis societatem armorum promiserit, si socium videat bellum palam injustum aggredi, non te-*

neri ex promissæ talem secum juvare.

Extraneo] non foederato.

3. *Creditores personales] chirographarios l. un. Cod. Etiam ob chirographariam pec. pig. ten. qui solo chirographo sibi de pecunia credita caverunt, nam inter hos pecunia debitoris, si quæ libera est, in concursu creditorum dividitur. Alii sunt hypothecarii l. r. §. 3. D. de separati. 1. 8. C. qui bon. ed. pot. quibus pignore vel hypotheca prouidum est. Ex utriusque, quibus ob favorabilem crediti causam ante alios exigundi jus vel privilegium concessum est, privilegiorum l. 10. Prin. D. de Pactis.*

Quæ individua est] Neque enim potest quisquam esse simili duobus locis.

4. *Quod quasi dominii] Flor. 1, 16. Erat cum uirisque sacerdos, sed hoc Campani sanctius & prima omnium suorum deditione fecerant. Adde 2, 12,*

15.

§. XIV. *Præsumitur nova obligatio] quæ plerumque habet aliquid onerosi.*

§. XV. *Singula conditionis] ut si unum illorum migret vel non servet pars altera, alteram solvat.*

§. XVI. 1. *Personarum facientium] Foedera non faciunt nisi summae protestates aut earum mandato ministri. Sponsiones ministri sine protestate ac mandato.*

Ad id quod interest] estimationem commodi, quod ex effectu habuisset is, cui sponsio facta est & pro ea satisfactionem.

Corpus dedendum] sponsoris.

Melius ngebant] & ipsi Sannites Liv. 9, 11.

Candina & Numantina] Flor. 1, 16, & 2, 18.

Nullam in partem] Sallustius Jugebat. 39. Senatus ita, ut par fuerit, decernit, suo atque populi injussu nullum potuisse fadue fieri.

2. *Quanti ipsi s' esset*] quid vellent concedere Samnitibus, ut exercitum ab illis obsecrum & clausum recuperarent incolunem.

Namontinia] nam cum his quoque juxta turpe foedus iustum est.

Public'e violationem] populum vel principem à perfidia crimen non excusari, si, quo ne servet suo nomine promissum, s'eviat in ministrum promittendi, aut dederat, ut in eum seviatur.

Unius] sponsoris.

3. *Quod Hannibal fecit*] Polybius lib. 7, 2.

P're se tulerunt] mentiti sunt, se habere quam non habebant.

Quod intererat] quod pro ratione rei, qua agebatur astimari poterat, velle sibi præstari Samnites, si paucum ratum non esset.

Expresſiſſent] diferte & clare in formula pæcti posuissent.

Capite luereut] Liv. 9, 5.

Sit in obligatione] quam poena scilicet.

Certum loco incerti] Ante poenam non definitam incerta erat astimatio eius, quod interest, & poterat in quantumvis extendi. At postquam ea definita est, cessat astimatio incerti, & subit in ejus locum id, de quo convenerat certum.

Vitam valide posse] 2, 21, 11, 3, 2, 6.

4. *Nos qui aliter sentimus*] qui putamus hominem vita sua dominum non esse, ut possit eam obligare, aut caput suum pignori opponere.

§. XVII. 1. *Ex notitia & silencio*] eo quod actum à legato suo vel praefecto rescriverit, nec contradixerit.

2. *Supra diximus*] 2, 43.

3. *Nude abmutivos*] quibus tantummodo aliquid negatur fieri debeat, non ponitur, quid fieri debeat.

A D

C A P U T XVI.

S. I. 1. *In fide*] scilicet data. Ubi quid promiseris vel receperis.

Intervi actus per se] 2, 4, 3.

Sibi affingendo] dicendo se non hoc quod poscirat, sed aliud cogitasse & intellectum voluisse.

In moralibus] in præficiis, in prudentiis & artibus; in his materiis, quae agendo explicantur.

Prescriptione] *Illegit excepit* five Exceptione qua demonstrat adversario contra se se actionem non esse.

2. *Collectio mentis*] indagatio & explanatio sententiae dictorum.

Aut seorsim] ut extra significatio[nem] verborum aliande arcessantur.

Conjunction] ut conjectura petantur ex verbis.

S. II. *Quæ eß ex origine*] multis enim verbis longe aliam significacionem imposuit usus, quam ea primi[tus] ex origine acceperant.

S. III. *Ad finitivum statum*] constitutionem ex definitione, quum in controversia est, quo nomine factum appelletur Cic. 1. de invent. 8. Ad Herennium 1, 12. *Finitionem* vocat Quintili. 7. Inst. 3.

Sunt publica] vulgo & indecis nota.

Sexdecim millibus] quatuor legionibus, singulas 4000 ped. 300 equ. Polyb. 1. cap. 16. Vegetius 2, 2, Roman legiones habent, in quibus singulis sena millia, interdum amplius, militare conseruerunt. cap. 6. *Legio plena*, qua habet pedies sex millia centum, equites 1000.

S. IV. 1. *E'z ἀμφιβολίz*] ex ambiguo, ad Herenn. 1, 12. *Ambiguum vel amphibolian*, Quintili. 7, 9.

Sire μονούσπες] five sufficiat unius persona voluntas, ut cum legislator legem, testator testamentum mutat; five

sive plures & minimum duos constitire oportet.

Ez dixi quias ex arbitriatu legisbus, ad Heren. I, II. Antinomian, Quintil. 7, 7.

2. Ex scripto & sententia] I. ad Heren. II. ex scripto & voluntate, Quintil. 7, 6.

§. V. Ex materia] cum aliquid in nostrum communum interpretamur ideo, quia verba in tali materia accipi soleant.

Naturalibus] qui constant, dum sol est supra hemisphaerium nostrum.

Civilius] qui sunt 24 horarum I. 8. D. de Feris & dilat. Gell. 3, 2.

Donare pro transfigere] item finire remittendo de jure suo ante sententiam judicis. Sueton. Calig. 40.

Platænæs] Thucydid. initio lib. 2.

Non & fabulas] quibus adstringebat pallia.

Alexander] Diod. Sic. 17, 84. Polycenus Str. 4, 20. Alexand. 257.

§. VII. In dubio] Ubi non exploratum est aliquem voluntatem mutasse, creditur idem velle quod aliquid se voluisse significavit.

§. VIII. Ratio legis cum mente] Ratio est causa quæ legislatorem motivat legem ponere; Mens, sententia seu id quod ex verbis recte acceptis colligitur.

Præter rationem voluntas] non ratio, sed libido, sed forentus animi motus facit decerpere, consentire, promittere.

Cognitio] nam cognitio in genere est vel agnatio vel cognitio in specie: adoptio est vel arrogatio vel adoptio.

Masculinis] I. I. de v. S. Verbum hoc, si quis, tam masculos quam foeminas complectitur.

Mors in jure] Sic deportati pro mortuis habentur I. 4. §. 2. D. de bon. libert. I. I. §. 8. de bon. poss. cont. tabb.

§. X. E qualitatem] in quibus

par & aequalis utriusque partis sit conditio, atque ambabus consulti-tur.

Ob iussionem] ad fines suos defendendos quam ad acquirendum aut ulciscendum.

§. XI. A Etiam bona fidei &c] §. 28. Instit. de Action. I. 3, 11, 6.

Formans quandam] continere aliiquid & secum trahere vulgo existimatur, adeo ut isto actu nominate alterum quoque factum intelligatur. Hoc ideo monet, quia in stricti juris actiones tantummodo venit illud quod nominatum convenientum est, & quod ipsi contractui inest ex definitione juris: at in bona fidei judiciis multa veniant, quæ nominatim non placuerunt, sed quæ praestari eorum bonumque ducit officium judicis.

§. XII. I. Verba hec, Unde quis] In interdicto recuperanda possessio-nis, quod Unde vi appellatur §. 6. Instit. de Interd.

Qui vi vectus] cui vi & manu praeculsum est aditus ad predium suum, non tantum de illo qui tractus inde aut exiurbatus est.

2. Significationem artis] non populi tantum usu sumuntur.

Pacti iniustitas] ut pactum vanum sit & effectu careat.

3. Sermo figuratus] tralatus, disce-dens à proprietate verborum.

Ocupatura] ut in agris arcifiniis, 2, 3, 16.

§. XIII. I. Utriusque populi socii] Polybius 3, 27. Itw. ἀπόλειαν ὁ πολέμος της ἐκστίφω τοῖς ἐκτίφω συμμάχοις.

Livius lib. XXI.] 19.

De Polyb. Hist. l. III.] 29.

Aut ob nulla querquam] aut nul-lius in posterum populi erga se me-rita facere tanti debere vel Ro. vel Poenos, et ob illa feedus ei sociale darent; aut si dedissent, pericula eorum desistere & indefensos pro-dere.

§. XIV. Positum fuisse] Livius 30, 37. Bellum neve in Africa neve

extra Africani injussu pop. Rom. gererent.

Macedonico cum Romanis] Livius 33, 30. *Bellum extra Macedonianam ne injussu senatus gereret.* lib. 42, 25. *fædus cum Philippo idem, cum ipso eo post mortem patris renovatum,* in quo diserte prohiberi eum extra fines arma efficer, prohiberi socios pop. Romani laceſſere bello.

Arctiorem hic] nempe ut intelligatur tantum, quod infertur.

§. XV. Liberam fore Carthaginem] bello Punico tertio imminente, si facerent imperata, datis CCC. obſidibus, & armis traditis. Quod cum fecissent, jusserunt eos ceteris rebus salvis cedere sedibus & 10000 passuum à mari aliam urbem condere.

Pridem amiserant] pace post bellum Punicum secundum facta.

Ob attributum] vocem adjectivam, Liberam.

§. XVI. I. Pactis personalibus] quæ intra personam stant, & cum ea fi niuntur.

Realibus] quæ ad rem pertinent, & quamvis mutata persona, manent stabilia.

Res permanentes] 2, 9, 3.

Si libere civitatis] Sic Etrusci Venetibus, cum hi bello adversus Romanos regem creaserent, negarunt auxilia, quando sub rege essent. Liv. 5, 1.

2. Non ut personale] non ut ad eum solum pertineat, sed ut appearat, quicumque sine ipsius sine alieno nomine actum sit.

3. In utrumque] ut & personale & reale interpretari possit.

Eπιμεχταί] 2, 11, 6.

Præsumitur ratio habita] bene ex stimasse utrumque contrahentium de altero, & credidisse inter se, neutrum temere aut injuste agere.

4. Societas morte finiri] §. 5. Institut. de societ.

Fides elegerint] respectum habue tini præcile ad Medorum gentem &

bonos mores. Verbum juris. 1. 57^a D. mandati. l. 3. D. de probat.

Personam tantum obſtringere, & ipſa promiſſis] Ergo concedit jusjurandi vim personam non exire? & si successor nolit flare jurato à deſſore, tantummodo eum promiſſum non servare; non etiam perjurium contrahere? Videtur potius negliganda Major. Quod non exit personam, non obligat ſuccēſorem. Nam in aſtitibꝫ regis princeps & ſuccēſor una ſunt perſona: uterque repreſentat populum, qui heri & hodie unus. Deinde jusjurandi viſ non exit perſonam, quoties quis pro ſtantum & ſuo nomine, non etiam alieno & pro alio jurat. Rex autem jurat pro populo, cuius pars est ſuccēſor.

§. XIX. Pervenerint, an neutrī] Cujus controverſia tollendꝫ cauſa verterebat interdum hieram facere, ut loquitur Seneca ep. 83. hoc eſt coronam, quam uterque meruisse videbatur, alicui Deo ſacrare & in templo ſuſpendere, Ovid. 13. met. 381.

Qui omnes aut quen nemo] priori modo unus tantum primus eſt, posteriori plures eſſe poſſunt.

§. XX. I. Vel extendens] ut plus accipiatur, quam verbis expreſſum fit.

Coarctans] ut minus.

Ita & in obligatione] ut obligatio latius patet, omnia ad eſſe oportet; ut anguſtior, ſufficit minimum abſeffe.

Extra verba premittentia] de eo negotio, quod in formula paſti expreſſum non eſt, ſed eodem trahere volumus.

Ut völuntas tamen] i. num. 7.

2. Consideratam in ſua generalitate] ut etiam complectatur caſus non expreſſos.

Katax curioſiorum] Quintil. Institut. 7, 8.

Ex scripto ducimus] colligimus, elicimus.

Quae in fraudem] cum salvis verbis legis aut pacti sententia eluditur; quoties quod lex aut pactio fieri non sinit, diserte autem fieri non vetuit, id sit.

3. Qui postumus] qui certum habebat se uxorem gravidam relinquere, cum moreretur.

Sententia dispositionis] testamenti aut cuiuscumque ultimæ voluntatis.

Si it postumus natus non esset] si abortum passa sit aut ante partum cum foetu obierit uxor vidua.

4. Quae impudentia] incertam, ambiguum, obcuram redderent.

Alio consilio, eodem periculo] alia via & modo, eodem iusto meu.

In immensam attitudinem] de tecto excelso vel turri in humile folum, de jugo aut cacumine montis faxei in vallem, de plano in profundam foveam.

Ne adoptionem] quia una utriusque ratio est, ne à filia invita hæreditas abeat.

§. XXI. Sub speciali sua forma] non ut iustum facias modo, sed iustum rem definitam facias, quo alia eveniat; illam vero aliam vel non omnino vel difficultius eventuram appareat, si sic fecisses, ut ille iusserat.

Dissolvi imperantis officium] auctoritatem imperii subverti.

§. XXII. Ex defectu originario] quod credibile est ab initio hanc voluntatem pacientis non fuisse.

Ex casu emergentis] aut fuisse quidem, sed non, si tale quid contingere, quod intervenit.

§. XXIII. Contentum in promissione] res promissa.

Non consideratur nade] non promissa est omni modo, sed ob impellentem rationem, sine qua promissum non esset. Ut cum apud Sueton. colligitur Ti. necessitate magis quam judicio adscitum successorem ab Augusto quia præfatus sit in testamento: *Quoniam similia for-*

tuna C. & L. filios mihi eripnit, Ti. haeres esto. c. 25.

§. XXIV. Obversari animo] atque ita qui sensus extra materiam est, animo ejus obversatus non videatur.

Non semper eadem] iisdem verbis de negotiis diversis.

§. XXV. I. Non secundum existentiam] non quæ jam nunc sint & respiciantur, sed ex quibus existere possit quod respicitur.

2. Habeant tacitam conditionem] intelligentur non aliter impleti debere, quam si

Legatos à suscepto] Ut Titus à patre misitus ad gratulandum Galbæ, qui occidus interim erat Othonè succes- fore. Tacit. 2. hist. 1.

§. XXVI. I. Ex naturali ratione] quod homo sanus & suæ spontis id ira esse vel eo casu voluisse non potuit.

Correctionem] exceptionem à legge, quod cum possit aliquo modo sub eam trahi, revera tamen definitum non est, quia universalia tantum, non etiam singularia persequitur.

Temere] ex nulla vel levi ratione.

Dominum se facere] pro arbitrio mutare atque interpolare, quod non est nostri, sed alieni arbitrii.

2. Si quo casu sequi] talis sit casus, ut adhærendo verbis fiat res veritatis.

Cum obligationis] cum ad ea nemo possit obligari.

Si dominus] is, ad quem iure pertinet, quamvis eam, qui depositus, aliquamdiu possederit.

Ut alibi notavimus] 2. 10. 1.

§. XXVII. I. Verba sequi] proprietati verborum in interpretando inhaerere.

Sive absolute] vel cuivis homini pro capitu nostræ fragilitatis, vel ei, qui promisit.

D. quotidianis & anniversariis] perpetuis & solennibus.

Judicare promissor] Neque hoc dicit Cicero : intelligit enim, quæ revera omnium sanctorum iudicio sunt inutilia, non unius promissoris.

Quodlibet nocumentum] qualemcumque damnum, quod inde sentiat promissor.

Morsus somitus] gravis quo vita periclitatur.

In rem presentem] in foro & iudicio præsto fore.

Tunc fidem fallam] iudicabor fidem fefeller & levitatis infamiam subiisse.

Cum omnia eadem] quoties nihil ex transverso interveniens faciem rerum ac temporum variaverit.

Advocationem] me alicui advocatum fore.

Præjudicium] aliquid statui, quo causa patris mei pendens in lite fiat dexterior.

§. XXVIII. Casum ex insendum] tali casu non voluisse fieri, quod quis voluit fieri.

Alio loco posita] non coniuncta & proxima illis, quibuscum pugnant.

§. XXIX. r. Cum ex casu: colliso] casu colliduntur & eventu, Quintil. 7, 7.

Cedat ei] minus obligans urgens que creditur quam.

Sanctio permissione] quod imperatur, necessarium ; quod permittitur, voluntarium est. Cic. 2. de Invent. 49.

Vetans obligat ad quodvis] quod vetatur omnino, quamvis non definito tempore, habet tamen certum tempus, omne videlicet ; quod autem jubetur infinite, tempus habet nullum, sed quovis fieri potest.

Scriptor ad Herennium Libro II.] cap. 10.

§. XXX. Monimentum contractus] unde notitia haberi possit de contractu ; non ut ex ea demum contratus auctoritate acipiat.

§. XXXII. Accipiens hic sit] qui

enim offert, facit optionem vel electionem ejus, utrum duorum aut quid è pluribus velit.

Per affirmationem] si accipiens non totum dicat, quod vult, sed tantum, Accipio, vel Maxime, vel Ita sit.

AD

CAPUT XVII.

§. I. Supradiximus] 2, 1, 2.
Homines communiter] vulgo omnes.

Qualitat̄] Personæ quam gerunt.

§. II. r. Forte à demendo] Scaliger à dardv. A demitione Varro l. 4. de L. L. & Isidorus 5 Orig. 27. Quid si à deputo de pmpx.

Illud suam] 1, 1, 5.

Non quidem ad perdendum] ut eam ipse sibi auferre possit, 2, 15, 16.

Actiones proprie] quas jure suo tractat, & in quibus cum non oportet impediti.

Superior tractatio] 2, 6, 1.

Exactam quandam] non tantum ut dolum aut culpam caveat, l. 23. de R. J.

Cives singuli] Hinc Ti. bonum & salutarem principem servire debere & universis civibus sapere & plerumque singulis c. 29.

2. Ab effigiatrice] 1, 1, 7 & 8.

§. III. Magistratus collatio] jus eligendi & ordinandi praefuturos oppido, pago, provincia, æario, aut cuicumque parti publicæ administrationis.

Refarcire tenebatur] Novell. 128. cap. 16. quæ Julianus Antecel. 124. capit. 556. p. 193. Quod si talis administrator parum idoneus videatur, jubemus aliam in loco ejus subrogari cum decreto episcopi & habitatorum ejusdem civitatis ; scientibus nominatibus, quod si aliquod per eum civitati adlatum sit detrimento,

mentum, de propriis facultatibus hoc resarcire cogantur. Ita leg. nam & praecessit: quod reliquatus fuerit pater (is ipse quem & administratorem appellat) civitatis, ab eo exigatur periculo eorum, qui denominatores ejus fuerint.

Verum jus petendi] ambiendi cum opere suis sive suinibus jure civibus. inde actio apud Quintil. avum decl. 252. Parasitus raptor candidat.e.

Capacitas legati] posse ex testamento aliquid capere.

§. IV. Qui proprio rei fructus] non debent singulari cura industriaque possessoris, qualis à domino expectari nequeat.

§. V. Spes lucri] quo verisimiliter fuisset potitus, nisi rem meam alter posseisset, aut ea me frui prohibueret.

Illud ipsum] non quanti lucrum solidum foret, id si perceperisset; sed arbitrio boni viri, prout prior aut longinquior à sperato eventu absui; prout plus aut minus periculi restabat ad eventum consequendum, si non intercepta spes fuisset ab eo qui damnum dedidit.

Secundum propinquitatem] prout facilior ac prior ad id fuerit via.

§. VI. Confusione requisitum] qui, cum sine consensu ac nutu ejusdam mihi dare non posset adverbarius, perenti ut licet, indulxit.

Quo receptum] l. 1. §. 2. D. de recepta.

§. VIII. Ex jure proprio] ratione personae, munieris, potestatis.

§. IX. Ex caritatis norma] ut vir bonus aut homo Christianus.

§. X. In agentibus vel negligentibus] qui damnum dant faciendo vel omitendo.

Secundarii] num. 7, 8.

Primarii] num. 6 & 8.

Sine eorum actu vel neglectu] et si nihil illi faciendo vel omittendo peccavissent.

Non tenbuntur, quod tamen] sed ita, si consci non fuerint illius eventus, quamvis rem adjuverint faciendo vel non faciendo.

§. XI. Qui imperio aut] qui pri-mario aut secundario in causa fuerunt.

In solidum] ad omne damnum sarcindum.

§. XII. Ex toto enim noluisse] omnino nec in parte neque in toto damnum dare non voluisse intellegitur, qui sic se defendit, ut dicat se inscio arque imprudente datum esse.

§. XIII. Illa spes alimentorum] prout magis aut minus defituti sunt qui alebantur, & prout laetus sunt arctius contentiusque, qui occisus est, eos fovere potuisse per ratibas.

Qui fugere noluit] sed aggredientem expectavit & necavit interea, dum ipse se defendit.

§. XIV. Minus poterit lucrari] cor-pus habet non tam sufficiens operis, eoque merere mercedes nequit quantitas solebat.

Coniectio in carcere] si quis injurya detinens aliquem in vinculis prohibuit operas præbendo rem facere.

§. XV. Quantus minoris ipsi] quanto ob pudorem amissum nunc longius absit à spe honesti matrimoni.

§. XVI. Incremento naturali] cum fructibus, quos res per se sine manu & industria hominis erat factura.

Cum sequente damage] quanto de-terior est cum reddit quantoque min-nus utilitatis & commodi præbere potest.

Non sumnam] quanti est cum pluri-mi.

Non insiniam] quanti, cum mini-mi.

Judicio injasto] si judex litem suam fecerit pr. Inst. de Oblig. exq. del.

Accusatione injusta] ut calumniatores §. 1. Inst. de poena temere litig. Ut rorumque meminit Horat. 2 Sat. 1. *Cervus iratus leges minitatur Curnam; Grande malum Taurus, si quis se judice certet.*

§. XVII. *Tenetur eum*] 2, 13, 7.

§. XVIII. *Qui causam dedit*] negando scilicet quod jure ab eo petebatur.

Involuntarium ex voluntario] coactio, quarti quis meruit recusando, quod omnino illi faciendum erat, non putatur invito inhibita, sed ipsum cogi voluisse existimatur.

§. XIX. *Pro iustis habeantur quoad efficiens*] qua bello quamvis iniuste illata acquista sunt, pro iure acquisitis procedant.

Talis belli metus] ut quod belli quamvis iniuste illati terrore ac formidine expressum est, tamen, si jus armorum habuerit, qui expressis, iure teneat, idque ab eo post intervallum repeti nequeat.

Quium multa] aduersus quem quod vi, armis, terrore, dolo bono geritur, iure fieri existimatur.

§. XX. 1. *Per codicilos*] Acte van Octroy.

Cautioem non exegissent] prædes ac fidejussiones dare de non lædendis sociis jussissent.

In bona raptorum ius reddi] querentibus officio iudicium permittere ex bonis raptorum, quæ essent in patria, quatenus possent, resarcire sua damna.

Quod & factum] 3, 4, 1.

2. *Adversus naves*] exercitoria & insitioria actione, 2, 11, 13.

Supremi auditorii judicibus] Hugo genraet.

§. XXI. *Ut mancipium aut animal*] Videndi tit. de noxalibus aetionibus: & si quadrupes pauperiem fecerit.

Dividi solet] ut dimidium ejus

sustineat dominus navis lædantis, dimidium corruptæ.

§. XXII. *Vitis etas ab effeta*] ipsa culpa sine iniuria à damno per culpam vel injuriam dato.

A D

CAPUT XVIII.

§. II. 1. *Provinciales*] à dioecesis, satrapis, nomis, ut in Ægypto dicebantur.

Municipales] ab oppidis.

Jure civili reguntur] pro privatis habentur.

Jus legationis externo] securitatem inter inimicitias publicas praestari legato alienigenæ nec nostra ditionis; non ejus populi qui nostro imperio est obnoxius.

Dissidet] separata est à nostro regno vel territorio.

2. *Qui ex parte*] ut qui de alieno regno feuda possident.

Regnique exsufi] Videtur hoc nimis crudum, neque admittendum, nisi tantum temporis intervallum intercesserit, ut illi regnum pro derelicto habere possint credi.

Persi à se vidi cadsuceatores] Liv. 44, 45 & 46. Sed retinuisse putas cadsuceatores Persi, non quod regno exsufum jus halere mittere non putaret, sed quod ingenti fiducia exsufandi bonum regno pacem ei dare nollet, & quod sine accepta mittere di via occurserant. Livius 32, 11. Idem lib. 6, 37, 45. Ideo nihil illis malis, sed per eos responsum Persi non dedit.

3. *Flavianos accusa*] Ut & L. Oppirium Vellejus, quod Fulvii Flacci filium, quem pater legatum de conditionibus miserat, interficerat, lib. 2, 7.

Hystium mere ageret] usurparet ius, quod solis concessum est, qui pares potestate atque imperio bello contendunt.

§. IV. 1. Pri-

§. IV. I. Privilegia ex jure communis] eaen-
tenda, quatenus recepto juri non derogant.

Ex mero jure civili] editio aliquo aut constitutione reipublica ad solius illius statum pertinen-
te.

Reges aut gentes] in delictis legatorum sumendos esse arbitros & sequestros, qui extra causas sint.

Prudentiae, non juris] quod si quis fecerit, prudenter egisse iudicabitur; nemini tamen id facere, si recte facere velit, necessum est.

2. Ex certis rationibus] non ex morali turpitudine vel necessitate.

3. Jus tamen gentium valuit] Maluerunt tamen eis parere ob commune jus legatorum, quam afficerem suppicio, quod eo jure indignos ipsi se reddidissent.

Jus gentium extendi ad eos] hos quoque jure gentium inviolabiles esse.

Ex agno bono, quam] bono magis exemplo quam concessio jure. Tacit. 1 annal. 38.

4. Aliquid extra jus] amplius quam omnibus concessionem est tralatatio jure.

Securitas legatorum] omnium si-
ve recte agentium sive peccan-
tium, res est magis ad exemplum pertinens quam poena peccan-
tium.

Alii reddere] Tacit. 1 annal. 6.
eam esse conditionem imperandi, ut non
dilettatio constet, quam si uni redatur.

Ad agitatem & aequum & utili-
le est, ut haec singularia non atten-
dantur, quia si non omnibus libe-
raverimus legatum, ex illis singula-
ribus per interpretationem poterit
teneri de omnibus.

5. Territorio subjicit] 2, 5, 1 & 32.

Pro personis missentium] repre-
sentant dominorum dignitates, & prout

illi ampliores sunt, majoribus ho-
noribus adsciriuntur.

Constituerentur quasi extra territo-
rium] haberentur & consideraren-
tur, quasi non habitarent nobiscum,
neque in finibus territorii nostri es-
senter. Plinius 5, 25. Palmyra urbis no-
bilis situ, velut terris exempta à re-
rum natura, privata forte inter duo im-
peria summa, Romanorum Parthorum
que, & prima in discordia semper u-
trumque cura.

Qui idem deliquerat] obsidibus fugae occasionem dederat, Livius
25, 7.

6. Ita comparata humana iura] que vel gentes vel civitates sibi
statuerunt, ut ab iis sit regres-
sus ad jus primævæ communita-
tis.

Apex necessitatis] inexcusabilis &
inevitabilis necessitas.

In sumione pena] sed in se conser-
vando, 2, 2, 6.

Interrogari] examinari more reo-
rum, Sallust. Catil. 31, & testium,
Suet. Octav. 56.

Literarum] quas à Juniiis, Vitelliis,
Aquiliis nobilibus adolescentibus
conspiratis ad Tarquinium acce-
pant. Liv. 2, 4.

7. Violatores iuri] quia ad quos
missi fuerant de pace legati, ad-
versus eos sine auctoritate publi-
ca sumptis armis pugnauerant, Liv.
5, 36.

Cicer. Offic. III.] 23.

§. V. I. Tacita pactio] de securi-
tate illius, qui missus est.

A Romanis Vejentibus] Immo à
Vejenti senatu legatis Romanis. Liv.
4, 58.

Quod Larces Tolomnius] qui le-
gatos Romanos ad se missos inter-
fecerat.

Si quod concilium] publicum ali-
quem conventum.

Ebis] Issacos ab insula Issa Illyrico
objacente.

Vinciri] custodia dari, Justin.
2, 15.

§. VI. *Apud hostes*] inter quos bellum declaratum est.

Apud inimicos] inter quos sine bello similitas est.

§. VII. *Cum hoc quoque tacite*] quoties admittitur legatus, perinde est ac si fides ipsi quoque datur, fore ut salvus sit atque incoluis.

Etiamsi ei qui misit] violando nempe legatum ejus, qui nostrum ante violavit.

§. VIII. i. *Vasa legatorum*] supplex, sarcina.

Suigenesis sanctimoniam] non tantam, quantam legati, aliquam tamen.

Facialium carmine] verbis solennibus.

Vasa & comites meos] facias sarcinas & comites meos, sarcinas & comites nuntii publici, & propterea eodem jure immunitatis & securitatis gaudentes, quo me, ut arripi detinerique nullo praetextu queant.

Quatenus legato videtur] quatenus ea sancta & jus suum participania velit, adeo ut vasa possit obligare aut alienare, comites ad paenam trahere.

Quæ modo de legato] ut querela deferatur ad mittementem.

§. IX. *Per judiciorum ordinem*] ordinarios judices.

Manu regia] vi superioris dominii.

Res sali] immobiles, prædia, fundos, domos, villas.

Ea quæ adversus] dentur repressilia.

§. X. i. *Qui in creditum iissent*] quibus mutuum factum est, nulla daretur actio creditori l. 2. D. de reb. cred. & *Res in creditum abire* l. 5. de tributor, aq. l. 3. ad SC. Macedon.

2. *Ferendum si quis*] non puniendum lege, cum satis sit punitus amissio pudore.

De pretio habuisse fidem] de pe-

cunia accipienda pro re vendita credidisset emptoris promissione.

A D C A P U T X I X.

§. I. i. *H*umum porrigitur] Erat hæc superstitio veterum, non præterire cadaver in via stratum, nisi gleba terra injecta vel lapide. Horat. i. od. 28. Petronius cap. 74. tralatitia humanitate lapida.

3. *Dionysis*] Liberalibus five Bacchanalibus, quibus aebantur tragediae, immo & invente putantur: unde scenici histrioñes διονυσιαὶ τεχνῆται, Ἀelianus 2, 3.

Ductores] Amphiaraum, Tydea, Hippomedonta, Capanea, Parthenopœum, generum Polynicen.

4. *Humanitatem*] Justinus 11, 12. idque eum non amoris, sed humanitatis causa fecisse.

In mores hominemque] Ad mores communis omnium hominum sensu receptos.

Ultra humanarum irarum] ad quas credibile non est quemquam hominem iratum procedere.

§. II. i. *Condita*] circumlata unguentis, Kirchm. defuner. i. 8.

2. *Quale fuerat*] Vulg. unde erat. LXX òòs lòò.

Mancipi] Lucret. 3, 1027. *Vitæque mancipio nulli datur omnibus usu.*

Nascentes excipere] ex more, quo recens natos humi deponere solebant, donec ab agnoscientibus eos patribus tollerentur. Unde Statius Epithal. Stella : tellure cadentem Excepti gremio. Sueton. Octav. 5. Ner. 6.

3. *Ob reviviscendi promissum*] quod spem faceret promitteretque Democritus, fore, ut mortui aliquando in vitam redirent.

4. *Com-*

4. *Communi honore*] qui omnibus habetur mortuis.

Ei conferre] beneficium dare.

5. *Natura humanae arcana*] illud secretum, quam vilibus elementis confit, quod tam speciosum in vivo corpore appetet.

6. *Homini, id est, personae*] defuncto exhiberi, non propter ipsum, sed propter reverentiam communis naturæ, ob causam humani generis communem.

§. III. 2. *Sidonum*] aliquem de Poenis aut sociis; non Romanum, hostem.

3. *Alioqui rei funebri*] Levit. 21, 1, & II. qui mos etiam transit ad Romanos. Tacit. I. annal. 62.

Initiata] consecrata, dedicata, & jam usibus sacris imbuta.

4. *Defende*] arce, prohibe, ut *sollitum pecori defendere*.

§. IV. 1. *Adulterium cæde*] Agamemnonem patruellem & Mycenarum vel Argivorum regem occiderat, quum uxorem ejus Clytemnestram pellexisset ad adulterium.

3. *In Leonidem*] Thermopylas summacum gloria mortui cadaver capitale absito in crucem sustulit Xerxes, Herod. lib. 7.

Creatum] qui Argivos viatos & cæsor in obsidione Thebarum sepultura prohibebat.

§. V. 1. *Sic*] nempe minando cadavera fore infепtula, si que sibi manus attulisset.

Cleomenis corpus] At non id id eo factum, quod in se sevisset, verum ex odio quod rex Spartanus exsul & se non dimitti videntis conspirationem contra Philopatora fecerat, & seditionem cœptaverat.

2. *Platonici contra Stoicos*] Seneca 3. de ira 15.

Morbi] Corn. Nepos in Attici vita. Plinius I. epistol. 12. Seneca epist. 77.

Calani] Gymnosophistæ, qui praesente Alexandro & exercitu ejus,

ut ostenderet contemptum doloris & mortis vivis ultro in rogo se cremandum præstítit. Alianus Var. 2, 41. 5, 6.

4. *Εὐλόγοι ἐξαγωγαί* (ἀλέγησι) laudabilem excessum vel eductiōnem.

Præsumptam Dei] si quis intellegat certis & non fallentibus indiciis Deum velle, ut vita renuntiet.

Resipuisse] vera poenitentia peccatorum veniam à Deo obtinuisse.

5. *Tēs dōtēis καὶ δυριστῶν*] impios & profanos.

A D

C A P U T XX.

§. I. I. *Supracum de causis*] 2, 1, 2.

Facta] injurias illatas.

Injungi opera] ut damnatis ad remum, in metallum, in antliam, Suet. Ti. 51. ad fossam faciendam, Nero. 31.

Morbum contagiosum] ut lepram, Levit. 13.

Corpus multilum] Deuter. 23, 1.

Impuritates] Levit. 15.

Funeribus] muneribus & officiis civilibus faciisse.

2. *Aliibi*] 1, 2, 5.

Censuam] damnationem vel executionem supplicii. Atticus.

§. II. I. *Qui plus peccavit, gravius*] Non hoc differunt *diaventili* & *σωματική* justitia, quod altera tribuat paris diversis; altera plus minusve: neque ubi modo plus, modo minus tribuitur, ibi statim respectus est personalium. Sic enim contractus quoque pertinerent ad *diaventili*, quippe preiōsiorem mercem præbenti plus redditur pretii, viliorem minus. Sed hæc est differentia, quod plus minusve aliis atque aliis tribuiatur per justitiam *diaventili* æstimatis

matis personis, per συμβατηλιον estimatis inter se rebus, nullo personarum discriminē.

Poena quasi à toto] statuunt enim à justitia præscribi & regi vel negotiorum privatæ persona cum privata, idque facere rīus συμβατηλιον; vel reipublica cum singulis, idque esse διανομητης, quæ fuit sententia Thomæ Aquin. Horne. Ethic. 3, 11, 23.

Quoties inter terminos] ubi obser-vatur proportio Geometrica.

In principio opere] 1, 17, 11, ubi contra nos id satis commode dici probavimus.

Æqualitas interculpan] Medium rei sive proportio Arithmetica.

2. *Qua dicenda] num. 7.*

Ratione ejus aptitudinis] Nodum in scirpo quarti hanc enim ipsam rationem aptitudinis Aristoteles & ejus sectatores explicant per æqualitatem Geometricam.

Occasinem ei det] Dat enim præmia, honores, pecuniam: ex quibus datis jus proprio dictum & ad res & ad actus proficietur.

Decepit eos] Immo decepit au-tor se: non enim considerant nocentem, tanquam cui aliquid debeat & reddatur, sed tanquam qui aliquid debeat & reddat. In-de ulti vel vindex sumere, exige-re, expetere poenas; noxiu-dare, luere, pendere, solvere dicun-tur. Noxiu-premam reipublica debet ac legibus: hac facultas, hoc suum proprie reipublicæ & legum est: itaque jus in eum habent, qui peccavit, et si non civer. 1, 5, 32. Concessit autem superius tuum & Facultatem hoc modo consideratam pertinere ad justi-tiam συμβατηλιον sive rīus εστιν διορθωτικον, 1, 1, 5, & 8. Adde ipsum ad Acta Apost. 7, 60.

3. *Venditionis naturalia] de sub-flentia illius contractus.*

Tacito] 12. annal. 53.

4. *Quæ legibus sunt vetita] Hi sunt qui contractus involuntarii dicuntur Aristotelii συμβατηλιον αύρα, λαδεξία, βίαια, Interpres Heinianus lib. 5. cap. 5. Ethicorum.*

§. III. 1. *Juris subjectum] pos-sessor, persona capax, dominus, exactor, 1, 5, 17.*

Qui superior est] qui potestatem habet in eum, qui peccavit.

Quavis alto inferiorum] Agnoscit hoc Cainus Genet. 4, 15) εσεν τέλος οἰδησσων με δοκούσιν με. Omnis igitur qui invenerit me, occidet me.

2. *Paniri non debeat] Hinc in-dignatio M. Lælii ad Ciceronem epistol. 14. Scis Appium censem-bis ostenta facere ει de signis & ta-bulis, de agri modo, de ore alieno acerime agere? Persuasum est ei Censuram lomentum & nitrum es-se. Errare mihi videtur. Nam for-des eluevit cult, venas sibi omnes & vixeva aperit. Et Velleji de censu-ra Pauli & Planci 2, 95. cum alteri via censoris, alteri vita deesset. Paulus vix posset impire censuram; Plancus timere deberet, ne quidquam objiceret adolescent. posset aut obji-cientes audire, quid non agnosceret se-nex.*

Si consulerimus] interrogaveri-mus conscientiam nostram.

§. IV. 1. *Oὐ γένεται Non enim pro-pter peccatum sumitur poena.*

Oὐ γένεται non ideo, quod pec-catum est, exigitur supplicium (fa-cetum enim fieri infestum nequit) sed propter exemplum vel tempus futu-rum.

Ne peccetur] ut alii exemplo poenæ à simili peccato abstere-an-tur.

Non enim irascitur, sed] Judex damnans & puniens non ira ob-sequitur, sed prudenter: neque id potissimum agit, ut ulciscatur, sed

ut

ut consulat in reliquum, ne aur qui deliquerit, iterum; aut alius simile quid delinquit.

2. Ut puniat] puniendo justitiam demonstret, etiamsi ad neminem exemplum pertineat.

Inconficiens] qua non incurunt in oculos, sed in animis sentiuntur patientium.

3. Aliquid sibi debet habere. Non debere in malo] non id tantum spectare, ut malum habeat noxius, sed potissimum ut propter eum punitur minus sit malorum.

§. V. I. Γλυκὺ ρῆμα] Dulce & non aspernum quasi ægroti animo & inflammati medicinam adhibere satisfactionem.

Ei naturæ] facultati animi τῷ θυμῷ.

Parti rationali] τῷ λογικῷ ρῆμα οὐρανῷ.

Id est dictatum naturæ] I, 1, 10.

Imaginarium] ut Vitellii, qui se pavisse oculos spectata inimici morte jaæbat. Tacit. 3 hist. cap. 39.

Dixit super vacuis] ut Caligula, qui super imminentes aureorum acer-
vos patentissimo diffusos loco nudis pedibus spatiabatur & toto corpo-
re aliquamdiu volutabatur. Sueton. cap. 42.

2. Nisi ordine] quia præcedit con-
tumelia, sequitur ultio.

Qui sapientiam Platonicam] Quod ait de se & Catone Cicero: nos phi-
losophiam quibuscum otii esse ac
desidia videtur, in forum atque in
republicam & in ipsam aciem de-
duximus, 15. familiar. 4. Similiter
idem de Demetrio Phalereo 3 de le-
gib. 6.

3. Qua dolor est] ita ut nihil aliud in eo queratur, & spectetur quam dolor.

Indoëti] Stoicorum sermo, qui doctum dicebant solum sapientem, seu qui secundum virtutem viveret.

Idem. Arrian. diss. 3, 19. H. 7. 4.

τῷ διαφορέτῳ ιδίῳ τῷ φιλοσόφῳ.
Seneca 7 benef. 17. Duo sunt bene-
ficia; unum, quod dare nisi sapiens
sapienti non potest; hoc est absolute
et raram beneficium: alterum vulgare,
plebejum, cuius inter nos imperitis com-
mercium est.

Dulcique Hymetto] propter mel
celebratum, quod ibi faciebant apes.

Senex] Socrates.

Accusatori] Anyio aut Melito.

§. VI. I. Georgia] pag. 357.

Emendationem] ut corrigatur &
melior fiat, qui peccavit.

Exemplum] ut alii peccare ca-
veant.

Τιμωζεῖς] satisfactionem. ut in-
juria dematur & in posterum secui-
tas praestetur læsō.

Plutarchus] de sera numinis vin-
dicta, p. 548.

§. VII. I. Pœna, quæ philosophia]
Latinis Admonitio.

Deliberata ac frequens] quæ fit ἐπειγούσσως, ex proposito & desti-
natio, ac sæpius repetitur.

Proelicitatum] propensionem &
facilitatem ad eam iterandam.

Illecebria] blanda illa Siren; illa
suavitas quæ in peccatum trahit at-
que illicit.

2. Immune est facinus] pro quo non penditur vegetal, quod licet facere sine munere atque onere ci-
vili: vel pro qua nemo munis est si-
ve munificus.

Communem illam generis] quæ o-
mnibus melioribus dabit castigandi
fontes facultatem.

Vitandarum] ne lites injuriarum
angerentur.

Ad proximos affectus] necessitu-
dines vel necessarios. Sic Claudius in recognitione equitum, juvenem
probri plenum, sed quem pater sibi
probatisimum affirmabat, sine igno-
rancia dimisit, habere dicens censo-
rem suum. Suet. 16.

3. Pertingere] pertinere voluit di-
cere, id est, extendi, porrigi.

Reductum] quo quid alicui non directe adeat, sed per applicationem aut interpretationem: ut quum bonum alicui dicatur, quod non nocet, etiamsi nec magnopere prospicit, i. 10.

Ut pereant, interesse] Sic Nero-ni conjurationem quidam imputabant, tanquam alter illi, nisi morte, succurrere non possent. Sueton. Ner. 36.

§. VIII. 1. *De auctoritate laſa*] personarum publicarum.

De libertate] privati cuiusvis.

Vires nocendi ei alimantur] de-bilitando aut vinculis coercendo num. 9.

2. *Abductum à legibus*] id quod dicitur recta ratio nondum adstric-ta legibus: praterquam in paucis casibus, ubi ex contingentibus mutatur res, ut si parentes, si mentis homo commora injuriā intule-rit; si ipse causam dederit miseren-do prior.

Nos opinio] qualiscumque persua-sio, sed ingenita sententia & judi-cium animi.

Gratias] in qua amicitarum & officiorum alterius memoria, alte-rius remunerandi voluntas contine-tur cap. 53.

Defendendo] arcendo, prohiben-do.

A' μόνη νόμοι] A' νόμοι απαρίθμητοι τοις περιτεχνές χαρακτήρι, quo ver-su Homericō (exarū cum alibi tum Ia. v. 369.) Claudius sape pro teſtaria utebatur. Sueton. cap. 42.

3. *Neque pro bono neque pro recto*] Apud Sallustium est, neque recte neque pro bono, cap. 22. Cæsar 5. Gall. 7. nihil hanc se absente pro falso facturum.

Abultione] putare gentium per-missa.

Proverbiis] dictis per allegori-am & sententiis vulgi usu rece-psis.

Basilicam] qua pro prosecuta vel synagoga utebantur.

Quantas basilicas] quot Christianorum tempora vel Ecclesiæ.

4. *Affectu corrompimus*] nimio il-larum amore facile ultra fines terminosque justa vindicationis provchi-mur.

In unum locum convenerunt] in ci-vitatem coierunt.

Potesum vi colere] potius visum legibus quam armis discepere, Ju-stin. 43, 4.

Injuriae compensatio] Privata vin-dicta.

Vindicari pudet] ne scilicet tur-pi judicio conficitur, ut de fra-tribus loquitur Cicero 9. famili-25.

5. *Ubi judicia sunt nulla*] 1, 3, 2.

Cæsar privatus adhuc] Videtur legationem liberam habuisse, urfo-lebant illustres viri & juvenes Ro-mani peregrinantes: itaque, quod fecit, tanquam legatus Po. Ro. fe-cit.

Nomadum more] sine moribus, sine lege, sine justo imperio. Sallust. Jug. 18.

Singularem certaminum] Vide Ex-traist pour l'antiquité des duels, dans les Mémoires de Mons. de Be-thune, to. 4. p. 323.

6. *Lex Hebreæ*] numer. 33, 6.

Talionem pro mortuo] ob occisum propinquum cuivis de homicida poenam sumere licuisse; de auctore vul-noris, qui fauciatus esset, ipsi ne-mini.

Qui communem judicem] qui di-versatum sunt civitatum, aut aliis atque alii magistratibus parent.

§. IX. 1. *An debilitando*] pro quibus dixit num. 8. vires nocendi adimendo.

Latini Exempla] Terent. Eun. 5, 6. Ut ergo exempla in te edent. Plautus Most. 5, 1, 71. Faciam ego exempla in te. Justin. 18, 7. Statuam in te exerce-plum, Liv. 29, 27.

2. *Magistratum defensari*] jus quod-dam imperandi alii habere, quo-pertinet, quod apud Horatium pueri luden.

Judentes, Rex eris, ajunt, si recte facies. l. i. ep. i.

Non unius anni consulem] 4. Od. 9. Sic Stoici solum sapientem dicebant esse regem. Horat. i. Sat. 3. dives, qui sapient est Et futur bonum & solus formosus & est rex. Seneca Thyest v. 341. & seqq.

Quatenus ejus] ne quis privata auctoritate publicam induat personam, & mercetur in se dici Plautinum Stic. 2, 2, 28. Sine suffragio populi adilitatem hic quidem gerit.

3. *Quisquis occiderit, purus est]* insons. Ovidius lib. 15, 108. nonstrunque potentia letum Corpora misera nec salve pietate fatemur. Isocrates Panathen. 634. τὸν δὲ πόλεων ἀστέρας τὸν αὐγανότατον μὴ καὶ δικαιότατον οὐδὲ πολιτευόμενος τὸν αἰρέωντα τὸν τον σπλαγχνόν.

Mannū executor, lictor.

Fūffū magistratus.

Suffragio judex.

4. *De se nimium presumeyet]* plus justo sibi tribueret in peritia vel iure judicandi.

Communitatibus civitatibus vel societatis juris communicandi causa initis.

5. *Judicium zeli]* Tale iudicium in Saxonibus & Westphalis fuit instituiss. Carolus M. Chronicus Colon. vetus pag. C X I V . Aeneas Sily. in Statu Europa. cap. 29. p. 74. in Germanicis M. Freheri to. secundo. Revius in Daventria ad ann. 773. p. 13. & ad ann. 1394. pag. 89. & ad ann. 1463. pag. 114. Deem-schepen dicebantur.

6. *Ephoris licet civis]* Hochaber ex Iosephacis Panathenaico pag. 614. Sed de Illo ita loquitur Iosephates, qui tantum non servorum loco erant, non de civibus. Adde Cragium lib. 2. cap. 4. p. 78.

§. X. i. Ut alibi diximus] 2, 2, 10.

Natura humana] vitam recidivam & eternam post mortem.

Sola natura] minus permittant & plus praesertim quam natura legibus concessum aut praeceptum est.

Alierius Qualitatis] persona locice.

Pharmacæ sensui] medicamentum vel antidotum amarum aut male olens.

2. *Animum dolentis]* satisfacit cupiditat ulciscendi.

Odina affiorari] ali.

Imperfectiori tempori] quod fuit sub lege Mois ante Christum.

3. *Tertullianus]* adv. Marc. 4, 16. p. 925.

Vicem injuriaæ] iuste redditam injuriam pro injuria.

A Creatore] Deo Patre in V. T.

Christus adjicerit] Vult Christum non statuisse aliquid novum & adversum illi sententiae, sed addisse & supplesse, quod minus erat expressum, & tamen ei consentiens.

Renuntiandum] explorandum, quadrundum. De Cor. 4. His igitur exemplis renuntiatum est, posse etiam non scriptam traditionem in observatione defendi.

An discipline patientia] an etiam in V. T. Deus pater præcipiat, injuriæ ferendam potius quam vindicandam, ut Christus nihil inconveniens priori permissioni introduxisse videatur.

Vindictæ expeditricem] que vindictam non sumit ipsa, sed expeditat, donec à Deo sumatur.

In quantum erga non capie, ut idem] Quam certum & plenum est non posse videri eundem.

Intantum aperitur] tam certum & plenum sit nobis.

Ad secundan injuriam] ut per talionem nova injuria inferatur: que & Seneca sententia est, quum contumeliam ab ultione non sit differre nisi ordine.

*Ad primam coercendam] ut deter-
reret ab injuria inferenda.*

*Repræsentatione talionis] si statim
sequatur præfens & juxta gravis poe-
na, quam si promittatur futura ul-
tio.*

*4. Voluntatem de intellectu] sen-
tentiam, de qua poterat ambigi &
disputari.*

*Comptem fecit] confirmavit, va-
lere jussit.*

Prophetia] Zacharia.

*Intulit, non aduersario] introduxit
non contrario sed subServiente ac se-
cundante præcepto.*

*Si in ipsam rationem consideremus] Vulgo considerem. Si præstarem pa-
tientiam injuria ob hanc rationem,
ob quam præcipitur, nempe quod
confidere debo Deum eam ultu-
rum, vana foret spes mea, nisi &
Deus una cum patientia præcepit il-
lam rationem, hoc est, nisi ostendit
se omnino ultorem fore: quod
& fecit in parte, quum concessit ju-
dici oculum pro oculo, dentem pro
dente exigere.*

*Si non est creatoris] ea scilicet ra-
tio.*

*Qui judicem] Lege, cum judicem
præstat.*

*In vacuum] sine ratione, frustra.
Exterum paßim] Alioquin effrenis
graffaretur iniurias, & non unum
tantummodo, sed utrumque oculum
effoderet, nec dentem unum, sed
omnes excuteret.*

*5. Postulationem talionis] apud ju-
dicem vel magistratum.*

*Et propositum] mentem, senten-
tiam, verbis latius patentem.*

*Ob sensum mali nostrī] nemini do-
lorem demus aut dari velimus ob
id tantummodo: quia ille nobis de-
dit.*

*Procuruemus] comparemus, dari cu-
remus, importemus.*

*Legum vindictam] quod reipublica
& legum causa facere débet, id fa-
cere animi causa vel q̄ suam volu-
patrem,*

*6. In futurum carvet] ne iterum
vel ab alio vel ab eodem similis inju-
ria fiat.*

*7. Excavatione] sic in futurum pro-
videre, ut cī, qui laeserit, quantum
fieri potest, parcamus.*

*Simili p̄ restitu] qua tantummo-
do exigit quod nobis abest alterius
injuria; nec quid amplius poenæ no-
mine poscit §. 22, 23, 24, 25. In-
fit. de Action.*

*Sufficit illio] Satis supplicii est
illis.*

8. Aliibi probavimus] 1, 2, 8.

*§. XI. I. Peccata contra primā etā] Adamo datam, ab eo propagata in
universum genus humanum.*

*Seruiores, quas] Moës enim tan-
tum poenas, quas mortalis exigere
iudex potest, sanxit: Christus & ge-
bennam minatur.*

*Gravi quodam magno] vera poe-
nitentia, quæ adjunctam habet de-
precationem, animum sece emen-
dandi, & fidem remissionis per
Christum.*

*§. XII. I. Alii hoc accusant] in sup-
pliciis per magistratum exactis.*

*Eriani opera] bona opera, per qua
agnoscatur serium emendationis
propositum.*

*E πειθαρίον ὅτε] quando ne-
queunt aliter, ut vel hoc modo libe-
rari ex iis vinculis malitiae inven-
iant fugam.*

*2. Ut exercitium divinæ] per quem
Deus ultionem, quam sibi referavy-
vit, exercet.*

*Qua reges sunt] etiam potestatem
suam perque usum gladii.*

*3. Ad damnationem in opus] quum
ingentibus aggeribus Ægypti urbes
adversus Nil violentiam munierit,
omnes, qui capital fecissent, in id
opus misit, nemine occiso per car-
nicem.*

*In alia supplicia] in multas, exi-
lia, penales operas.*

*§. XIII. I. Citra poenam ipse
sif] ut Casaraxis milites apud Sucton.
cap. 68.*

Cujus exemplo necessario] quod non verendum est, ne quis imitetur, si non puniatur.

Uno fine sublatu] ex tribus num. C. propositis.

2. Lex secura est] legislator respxit.

Aetate reprobis] coercitis ut super sint quidem, sed gravissimi desinant.

§. XIV. *Quam non tutum*] grave ac periculorum conscientia atque anima hominis Christum professi.

Navigaturi] privatis impendiis atque exercitoribus.

§. XV. *Quibus id liber*] Ut olim moris fuit, quum judicia publica dicta sunt, quod cuivis è populo executio illorum daretur. §. I. Instit. de publ. jud.

Ceribomines] Fiscales sive Advocati fisci. Et primum instituit Adria nus Aug. Spartan. cap. 20.

Nec in fine] ne moribundum qui dem accipere Eucharistian sive corpus & sanguinem Domini mysticum.

§. XVII. I. *Quorundam hominum permittunt*] puta privatis & nulla potestate publica præditis.

Jus verum] innocentiam. an excusat eos apud Deum reddant.

Utrumvis legem] aliquando qui ex lege interfici, Deo inculpatum haberi, aliquando tantum forensibus judiciis solvi.

Si dolori lex indulget] si vindicta causa comparata est, si succurrat imbecilliti atque infirmitati animi humani, qui in tali casu vindicta ardorem ægite exercet.

Adulterum occidit] l. 24. D. ad l. Jul. de adult. & patri, qui adulteram filia l. 22. §. 2. ibidem.

2. *Ut jam privatus non sit*] fictione juris pro ministro publico habeatur.

Publican devotionem] i. sacramentum militare adversus latrunculos & milites desertores. nam milites proprie devovere se pro imperatore atque imperio censerentur.

queis fortis acuit devotio mentes, ut Claudianus canit. Lucanus 3, 311. *Accipe devotas externa in pralia dextras.* Sueton. Jul. 67. Justin. 14, 9.

3. *Jus occidendi exsules*] Quintil. decl. 305. *Exsulē intra fines deprehensum liceat occidere.*

Diffr. ab istarum] Exsulē occidere non licet, nisi proprio de ipsis persona iudicio exsul declaratus & huic pena subjectus sit: istos ex perpetua & semel in omnes promulgata constitutione principis, modo co[n]sister desertores & latrones esse.

§. XVIII. *Aetate vitiosi*] Poenæ objectum vel subjecta materia.

Aetate mere interni] cogitationes de sulcipiendis sceleribus, 2, 4, 3.

Leges Romane: Cogitationis] l. 18. D. de poenis. Rittershul. 7 Sacra lect. 12.

Quatenus in exteros influant] quatenus præcedunt exteros vel cum eis conjunguntur, astimentur, non quasi sua natura poenam judici debent, sed quasi qui modiscent, graviores que aut leviores reddant exteros & eoque poenam illatum vel augeant vel minuant.

§. XIX. I. *Inevitabiles nature*] infirmitates communes, quas nemo debet alienas à se putare.

2. *Libertatem quam*] et si fiant sponte, si singulos casus repicias, tamen si universum genus consideres, agnoscas facile quamdam necessitatem, per quam suos quisque manus patimur.

Paucos utiliter] ut serviant exemplo poena ad alios deterrendos.

Huc & numeri] certis personis certisque temporibus.

Corporis concretionem] temperamentum præcipuorum quatuor humorum, sanguinis, bilis, pituitæ, melancholia: unde Medicorum dicunt: *Mores animi sequuntur temperamentum corporis.*

§. XX. I. *Quae nec direcle*] quibus neint

nemo lèditur; aut quæ puniri nemini interest.

Quarum coactionem] Necesse est enim, ut sponte fiat, & en *negotiorum*, quod virtutis nomen obtineat.

2. Cur non debeat] intellige, puniri.

Si necessaria] si ad eam legibus & mezu adiungitur.

Cetera iudicium] non coactus in fo-ro sententia judicis.

Nisi tatum est] liberum ab ani-madversione magistratus.

Non laudari desidero] non magnum & eximium, sed infonsum appare-re.

§. XXI. *Iam non sequetur*] Potest enim quivis debitum sibi remittere ac condonare.

§. XXII. 1. *Hoc pendet ex*] utrum omnino exigenda pena sit annon, constituendum est pro consecutione certa vel dubia scioium, qui num. 6. expressi sunt, punitionis ex ipsa pena.

Alerdi astimatione] iudicio pruden-tis & boni viri.

Peccato paucis cognito] in quo plus prodest ignorantia vitii quam cognitio virtutis, Juslin. 2. 2.

Conquiri necesse non] Ut Trajanus constituit de Christianis, Plin. 10. ep. 98.

Merita culpe opponit] ut Horatius in patricidio sororis. Flor. 1, 3. Ad-de Cicer. in Vatin. 6.

2. *Per se spectatum*] citra com-modum inde proveniens ad rempu-blicam aut securitatem privato-rum.

Caritas] erga probos, quos peri-culum est, ne lèdat malefici, si priora scelerata sunt impunita.

§. XXIII. *Cum vulgo loquendi*] usu, quem penes arbitrium est & vis & norma loquendi.

§. XXIV. 1. *Aliquo modo legione*] ut non possit de illarum severitate semel statuta remittere.

Diximus verum est] 2, 4, 12.

Us pars civitatis] non qua domi-nus est legis, sed qua & ipse & leges subjiciuntur legi majori, qua est, *Salus reipublice summa lex esto.*

Ut à voluntate] ut non tantum liberum sit latori summa potesta-te predicto ferre rem vel non ferre, sed etiam abrogate aut serva-re.

Injustitia gubernatrix] architecto-nica 1, 3, 6. qua Ratio Status.

2. *Et vinculum ejus*] ei derogare vel obrogare personam aut casum singularem excipiendo.

§. XXV. *Aut intrinsecus aut extrin-secus*] implicita ipsi negotio aut exter-iore accidentes.

Si non injusta, dura tamen] fa-cium, quod per interpretationem ad hanc legem trahitur, quod que etiam ad eam pertinet, non est ex atrocissimis ejus generis: ut Thrasea clementiam suaſit in cri-mine Antistiti apud Tacitum 14, ann. 48.

§. XXVI. 1. *Ratio universalis*] Ut in Horatii eade sororis. Ratio universalis legis de homicidio est se-curitas privatorum à privatis & pri-vata vindicta improbatio: ea sufficiebat ad condemnandum Horatiū. Sed ratio specialis est, ne quis ob temerariam rixam aut spe-ratum commodum hominem perimat, huc causa cessabat in Horatio; dolebat enim reipublica vicem, cuius hostis lugebatur; neque de ha-reditate cogitate tunc quidem illi va-cabat.

Difflultus superabilem] quippe non nisi per magnos viros, qui af-fectus domuerunt & in potestate ha-bent.

§. XXVII. *Inter emolumens*] exqui-tatem, quæ semper inest legi, & quam necessario sequi iudex deberet, & indulgentiam, quæ contra legem aliquid largitur, & ad quam iudex non obligatur,

Legem obligare] factum paniri posse, quamvis nullum sit periculum rei, ob quam factum illud prohibitum est, ut in Mauro Veneto.

Putassent solam scripturam] quasi haec sententia statuatur, verba legis obligare sine ratione, quia anima legis est. Male. Sufficit enim ratio universalis, qua ipsam occasionem vel metum talis periculi auferre voluit, non periculum tantum.

Ex caritate] Christiano & benigno iudicio ac sensu de proximo.

Infractio rectrice] Ratione statuta, ut in Hannone apud Justin. 21, 4.

§. XXVII. *Affimationis*] quod in ea observetur medium inter nimium & patrum.

Ultra quod vindicta] in quo terminatur, quodque sibi transcendendum non paret.

Intra meriti modum] ita, ut superflue gravitas non excedat magnitudinem delicti, ut merito pena respondeat.

§. XXIX. 1. *Idoneitas*] habitus, conformatio.

Gratis malus] sine mercede, sine spe commodi.

Utrum humanum modum] non hominis, sed propemodum Satanae instar malus est.

Et declinandi impetum] quoties malum facimus, ne malum patiamur, mutemus.

2. *De non usu animalium*] ad Socratis ep. 46, 7, de abstinentia vescendi animalibus.

3. *Imaginabile*] imaginarium, non verum, sed ipsi singulat bonum putantque, quod non est.

Delectantia] voluptas, honor.

Excellentia supra alios] Cicero 1 off. 9.

Sunt fœdiora] arque ideo gravant & onerant, quod propter ea est peccatum.

§. XXX. 1. *Quare respectum habent* quibus non modo turpior sit, qui

peccat, sed etiam aliis, neque id meritus, laeditur.

Delicia consummata] facinora perpetrata.

Ad actus aliquos] inchoata.

Communem ordinem] societatis publicæ fœdus violat.

2. *Parentum nomine rectores*] magistratus, præceptores, doctores, seniores & quovis superiores, quibus ut sua constet veneratio publicæ tranquillitatis interest.

Qualitas ejus] id damnificare & incommodum, quod praesens dabo, dum pecco, sed etiam, quod gravius & latius patens ex praesenti consecuturum est.

Perfido aggere] ut per eam lacunam aqua immunda effundatur in prædia & fundos ejus quem laedere volumus.

4. *Habitus mali*] consuetudo peccandi odiofisorem facit peccantem quoniam unicum delictum.

Apud Persas] Herodotus lib. 1, cap. 13.

5. *Penit's canonum*] quos irrogant Canones Conciliorum.

Quandam malitiam veteri] Simil atque quod improbum est per se, etiam lege vetitum est, jam plus vice simplici obligat.

§. XXXI. 1. *Causas avertentes*] rationes que deterrent a peccando.

Affectus incitantes] inctum creditati mali & desideria verorum aut imaginariorum bonorum.

Huc juvenus] ad vagam & legibus iniamicam Venerem.

Illuc senectus] ad iracundiam.

Adserit natura] ingenium horum in eam culpam proclive.

Minus efficaciter] Desiderium voluntatis non tam acres habet stimulos, nec tam brevia tempora, & laxiorem materiam cupidinis sedanda quam dolor & iracundia.

2. *Quo animi eligens*] quanto gravius lumen rationis exerceatur & offenditur affectu vel perturbatione aliqua, ut cœlas avertentes videre

ac ponderare nequeat, qui affectibus illis impellitur; quantoque illa perturbatio frequentior, violentior & magis repentina est; tanto excusabilius delictum & leviore poena puniendum.

Quibus negatis] quibus agrearemus.

§. XXXII. 1. *Non ita accipi debere]* nempe ita, ut ne quod modicum est, puniatur atrociter; ne quod atrox, perfumctorie, atque, ut ita dicam, Horatio tigillo: non vero, quasi non debeat esse major dolor patientis quam passi injuriam.

Deliberato & fine] non abruptus superveniente affectu, sed consilio.

Ipsa Lex] Dei per Mosen Hebreis data.

Cum injuryia personæ] vexatione, justo supplicio.

Rei ipsius cumulo] pensione ampliore, quam quanti res erat ablata.

Aut pena] in corpore.

Aut multa] in pecunia vel patrimonio.

Seneca] Herc. Fur. 746.

Taxantur modo Majore nostra] Apud ipsum vestra. Et loquitur de rebus & magistratibus per apostrophem, eosque apud inferos gravius puniri ait quam privatos. Error moriori.

2. *Supra talionem]* prater membrum, quo alium mucilaverat, manum amitterebat.

Par sit periculum innocentis] Debet nocitus gravius timere damnum, quam dare insituit innocentem, ut sic quoque absterreatur.

Documentum infligant par] tam gravior puniantur, quam si perfecte essent, non tantum destinata.

Occidendi causa cuncto] qui perinde tenetur L. Cornelii de siccariis, atque is qui hominem occidit l. i. D. ad L. Corn. de siccariis.

§. XXXIII. *Harmonicam proportionem]* Vide Hornej. 3. Ethic. 12, 8.

Numeris aequalitas] proportio arithmeticæ.

Personarum & qualitatibus] ut eum, qui uxorem in adulterio deprehensam occiderit, humiliore loco positum, in exsilio perpetuum ire jubet; in aliqua dignitate positum ad tempus relegat, l. i. §. 5. D. ad L. Cornel. Similis περιστοπονήζε in l. 12. D. de incend. rui. nauif. l. 45. D. de injuriis. l. 11. de sepulcro violato. l. 1. de abigeis. l. 1. de furibus balneariis.

§. XXXIV. *Intraconcessum]* ut ex eo genere poenarum, quod delicto respondet, id eligatur, quod lenissimum est.

Justior caritas] erga tot innoxios borosque, qui laedi possunt & ladanunt facilius, si nulla aut levis pena sit.

§. XXXV. *Aliquid detrahitur]* Hinc illud Terentii Heaut. 5. 2, 4. *Vulgo faciat.* Et M. Seneca Controv. 12. Solet fieri.

In iudiciis magis illud] ut condemnemus ad mitiorem poenam.

In legibus hoc] ut statuamus ac minorem graviores.

Ratione habita temporis] Nisi circumstantia temporis in utrisque aliud requirat.

Pœna utilitas] quod pena proposita proficere volumus, pertinet ad universos, sicut & leges universalia complectentur: at culpa per judicium estimatio singulos tangit, in quibus ad clementiam quam ad crudelitatem tutior est propensio.

§. XXXVI. 1. *In tollenda pœna]* in liberando reum à pœna.

2. *Comitem Marcellinum]* amicum principis & provinciae alicui aut magna procurationi praæfatum.

In hoc] in hanc rem.

Terruit divina censura] illa cuius meministi num. 3. iudicium Dei, quod ipsi de se futurum exspectabant.

Ut cogitant] mitiores forent in delinquentes, quia & ipsi essent peccatores

catores apud Deum , & eum tibi propitium optarent.

Culpam officii] se officio decesserat eo male fungi.

§. XXXVII. *Damni*] quod per injuriam sine peccando datum est , quantum sit.

Frequentiam] sape an raro hoc generare culpa peccetur.

Quantitatem concupiscentiae] flagrante animus corruptus atque ardeat cupiditate facinoris , an segniter ad illud moveatur.

§. XXXVIII. *Due diverse nascuntur sollicitationes*] altera ad peccatum; ad damni reparacionem altera.

Toto nec nisi nascientibus] secus ac bello petita ultio . nam huc in aequo magnum periculum mittit ultorem , quam venit is qui peccatum debet : deinde multi perirent innocentes , quia quod delirant reges , plectuntur Achivi.

§. XXXIX. i. *Decretum*] de bello Romanis indicendo.

Animi fluctuantur] dubii , utrum Romanas , an Persei Macedonis partes sequerentur.

Quae ad externas] quae opere a facto aliquo manifestata est.

Citra exitum subfederum] non omnino perfecta sunt.

Mā pūcor τες] Non peccantes modo , sed & peccatores castiga.

2. *Inchoata contra pietatem*] Si quis aliquid preparaverit aut in antecessum fecerit tanquam idola culturus,

Vitam extra judicium] si quis ex repento impetu ire , non deliberata , vitam alicuius petierit , qui impetus intentantem frustratus sit.

Nobis inconspicuas] quae maximam partem in animo & sententia consistunt , eoque difficile est quemquam de altero , ut circa eas animatus sit , judicare.

3. *Etiā mente esse*] ne cogitationes quidem pravas & foedas in felse admittere.

Motus quis facto] desideria impro-

ba , qua quis se conceperit dicto aliquo aut facto demonstraverit.

§. X L . i. *Qua aliis imperant*] Accepterunt summa potestates , quantum singuli de suo jure civitati remiserunt , & societas potestati dedidit . Habuerant autem jus puniendi sceleratos singuli non tantum pro se , sed etiam pro alio ; tamdiu quam sui essent & non subjecti societati . Id igitur etiam contulit potestati societas , cui se subjicit , ipsum nemini.

2. *Non concupiscendo , sed vindicando*] non ut sibi acquireret , sed ut tenerent boni & innoxii.

3. *Sogdiani*] qui semi confectos interficiebant , & eorum corporibus vescebantur.

Abscidit nihilominus] insociabilem mili reddidit & dignum , quem pro hoste habeam.

Genere humano decernente] Justin. 8, 2. de Phocensium sacrilegio , quod orbis viribus expiari debuit . Quod adponit ipse num. 51.

Qui Grecia nihil detinores erant] Profecto erant , qui , si nihil aliud tollebant omnem libertatem , feramque & immanem tyrannidem inducebant ; tollebant omnem cultum ingenii & studia liberalia ; confusebant cum sororibus & matribus ; & hoc faciebant ipsi magi , ipsi sapientiae professores , qui & corpora non sepeliebant , nisi à seris laniata . Cic. I. Tusc. 45.

4. *Puniendi potestatem*] non competeret nisi in illum , in quem iurisdictio comperit , quales sunt aut subjecti nobis , aut qui delinquendo proprie in nos se nobis obligantur.

Ex causa non punitura] ubi nullum intervenit scelus , quod alter bello punire instituit , sed uterque vindicentur jus suum propugnare.

§. X L . ii. *Pro jure nature*] Quo in genere peccabat edictum Darii , cum Peones humanas hostias immolare ,

& canina vesci & cadavera combure-re prohiberet, Just. 19, 1. nam pri-mum erat ex jure naturæ; duo poste-steriora mores arguebant causam bello non præbentes.

§. XLII. *Lego potius divine] jure divino voluntario, 1, 1, 15.*

Innuptus concubitus] conjunctio-nes maris & foemina sine solen-nibus inter cultiores gentes rece-ptis, quamvis alioquin innocias, 2, 5, 15.

Quo filiam eorum] concubitus 2, 5, 14.

Fœnus] quod etiam vulgo contra-naturam esse putarunt, 2, 12, 20.

§. XLIII. 1. *Illationes] quæ per ratiocinationem aut consequentiam ex istis colliguntur.*

Quæ in dolore alterius] quæ nihil aliud spectat, quam ut reddat malum pro malo, dolorem pro dolore.

2. *Inevitabilis si sit] si nostra cul-pa non accidat.*

3. *Forte non extra verum] Con-tra Ciceron pro Deiotaro cap. 14. Semper regium nomen in hac civita-te sanctum fuit; sutorum vero regum & animalium sanctissimum. Mithri-dates vero ipsis illis exemplis, quæ criminandi ergo adducit, satis refuta-tur, Antiocha, Perse, Ingurba & similibus, qui gravissimi, si quis inquam, delictis pro Po. Ro. odium contraxerant.*

§. XLIV. 1. *Universalis Ecclesiæ] non tantum vigilare debere, ne in futam ejusque ecclesiastim imploras aut error irrepas, sed ubiqueque illa existunt, quantum in ipsis est, ob-viam ire, monere, laborare, provi-dere, ut coerceantur.*

Decimus injurias] Tacitus 1. an-nal. 73.

Perjurium satius] Cicero 2 de legib. 8. Qui fecus fixit, Deus ipse vin-dex esto.

2. *Sui occisi] Quia tæditor respu-blica, cui eripitur civis.*

Concubitus cum bestiis] contum-e-

liosus & injurias in omne genus hu-manum, de quo licet dicere, quod Ovidius ad amicam, qua abortivum sumplerat, 2 cl. 14. Si mos antiquis placuisse patribus idem, Gens bonum-vitio deperit, aucta.

Amatorium] philtrum, medice-mentum, quo amor conciliari cre-di-tur. Seneca ep. 19. Ego tibi mon-strabo amatorium sine medicamento, sine herba, sine ullius maleficio carmine: ne anteris, ama.

4. *Providentiam sustulisse] quia statuebas Deum nullam rerum hu-manarum curam agere.*

Ex sola conventione] ex pastione coeuntium in civitatem.

5. *Nullo ad mores usu] quæ in-genia tantam curiosa oblectarent;* nihil autem juvarent vitam civi-lem.

6. *Majori illa] omnium homi-nium inter sece.*

A metu niminis] propter jusjurandum, quo solem sanciri foedera.

§. XLV. 1. *Omnium etatum] ante Mo-sen, Mosaicæ & Christi.*

Promuntatis] principiis, funda-mentis. Intra notiones & noticias vocat.

2. *Et quidem singulari] ut ad id obseruandum majori necessitate con-stringerentur Hebrei quam ad alia multa religiosis officia.*

Sabbathi violatio] quippe quod esset introductum in memoriam Dei quiescentis ab opere creatio-nis.

3. *Notionibus contemplativis] sen-tentis & effatis, quæ opinionem & extimationem de natura & maje-state Dei rectam inculcant.*

Aetiae] quæ opus nobis indicunt atque imperauit.

Aliibi alia quædam] apud quosdam honesta & sine vito haberit, quæ sint alibi turpia: ut apud Persas sputum vel lotum in mare aut amnum mit-tere. Videnda prefatio Cornelii Ne-potis.

Ad aliquid non factum] quia non datur progressus in infinitum, oportet esse aliquam causam sine causa.

Crasieres] non tam celeris atque acuti ingenii ut eos credi possit emenitos esse, que minoribus tradiderunt tanquam à majoribus accepta.

Fallentur] paterentur se decipi & illadi ab illis, quos suspicari poterant ea commentos esse.

4. *Ex argumentis*] que cuivis ratione utenti sunt in propinquo.

§. XLVI. I. *Etiamsi hebetioris*] quod aliqui eos videtur excusare num. 31. Peccant enim arrogancia & nimia fiducia sui, dum spreto & majorum & omnium aliorum iudicio, putant sibi non credendum, quod Mathematica demonstratione sibi probare nequeunt.

Modum ab iis discedendi] quatenus progrediantur, qui vel omnes vel aliquas harum notionum negant aut in dubium vocant.

2. *Moralem effectum*] si confidemus quid ex utraque sententia in mortibus & vita sequatur: nempe ut nullo metu Dei, sive quod non sit, sive quod non curet res humanas, in feclera & flagitia sine audaciores.

4. *Diagora Melio*] Cicero I de natura deor. 42. & ejusdem operis 3, 37.

§. XLVII. I. *Non mundum*] quem tamen Deum esse arguitis quibusdam & Zeno colligebat, Cic. 2. de nat. deor. 8.

Obliteratum & extinctam] quin sine dubio primi homines & ab Adamo & à Noache eas accepterint.

Aliqua saltē] qualcum notum est penes omnes fere paganos publice fuisse.

2. *Quorum facta*] quorum error in religione gravius aliquid & determinabile secum traheret.

Esavī posteros] Videtur censuisse Jebum esse illum Jobānum, qui nō.

minatur inter reges Edomitarum, Genel. 36, 33 & 34. Adde Voss. de Idolol. 2, 3.

3. *Quae plerunque*] in qua astimanda pars maxima non sequitur id, quod rectissimum est, sed quo adiuvavit, quod imbibit & exigit ad amare.

Teneri adstrictos] implicitos erori.

4. *Beneficiis in humanum*] Cic. 2 de legib. 8. Ollos quos endo calioni merita vacaverint, Herculem, Liberum, Esculapium, Pollacem, Quirinum.

Mentes quasdam] Angelos, genios.

Vitorum nomina] ut Diæarchus Philippi præfatus, qui missus à rege ad Cycladas insulas subigendas in portu duas aras posuit, alteram Αὐτοκλατ, alteram Παξεροπιας. Polyb. lib. 17. p. 772.

5. *Vetitos*] ut Druidæ à Claudio, Sueton. 25.

§. XLVIII. I. *Talis proponatur*] pura & sincera nec superstitionibus pravis polluta.

Naturali ac primævæ] notionibus illis quas nūnq. enarravit.

Secretis Dei auxiliis] instinctu Spiritus sancti.

In operis ascensio] dantur mea Dei indulgentia.

Nobis incognitas] quas sibi reservat Deus nec notas hominibus reddit.

2. *Lex novæ*] Euangeliū, fides in Christum.

Libro antiquo, cui nomen] Est enim, si non omissis, certe magnam partem suppositiis.

3. *In fabula*] parabola.

Instans vocatoris] seruum studium & desiderium vehementis. Malum autem vocantis aut invitantis, nam vocatores antiquis non convivatores ipsi, sed eorum ministri. Sueton. Calig. 39. Plinius lib. 35, 10. Seneca 3 de ira 37.

S. XLIX. i. Plinius] lib. 10.
epist. 97.

Tantum quod] in quo nihil reprehendendum, nisi quod Christianus est.

Cœtus] concilia & conventus tanquam lege de collegiis illicitis vetiti.

Bacchanalia] de quibus Livius 39, 8.

§. L. i. Quæ extra legem sunt] ut Pontificia traditio[n]es & constitutio[n]es Scripturæ S. auctoritate carentes.

Sensim videntur] ut controversia in articulis religionis.

Quæ suppliciis] à qua qui descecerent, capite plecterentur.

In ealige] in V. T.

2. Illuminationis] lucis & intelligentiae, qua Deus, cuius libuit, mentem perfudit.

3. Divine generationis] quam ab alterno esse statuimus orthodoxi.

Equales] Patrem & Filium.

In officiis sunt] Male habent vel tractant Catholicos, ubi possunt, sed putant in hoc se servire religio.

Affectu p[re]cie opinionis] tam reverenti & religiosi erga Deum animo in falsa & impia religione esse, quam vera credentes in recta & sana opinione sunt.

4. Carniphantefnata] larvas & umbras falsa religionis.

5. Ad solitarios] Anachoretas, qui ab hominum commercio secedebant, & in solitudines se abdebat, ut vacarent contemplationi, Sæpe apud Jo. Cæsianum.

Prima in contradicentes] quod hi primi Cæsares & principes sua fæc[t]a fautores instigassent ad supplicia in dissentientes orthodoxos statuenda.

Episcopi, qui ut] Idacius & Ithacius incitato Clemente Maximo tyranno, qui sumperferat imperium in Britannia contra Theodosium. Sulp. Sever.

Ezomili exusionem] iussu Alexii Comneni. Zonaras. Anna C.

§. LI. i. Vafa] raptæ è templo Microsolymitano, quum captam urbem vastaret Nabucodonosor.

Idolæ] templo Idolorum.

Hannanis usibus] rex Belzaces eis uti coepit in luxuoso convivio.

Summum hominie] cultum Dei, quo nullum magis officium prestare debent homines, non justo quidem modo, forma, ratione, sed tamen voluntate ac studio, quantum in ipsis fuit, antiquissimum habuerunt.

2. Supra diximus] 2, 13, 12.

A zero nonine vindicari] exemplo Cambysis, cum Apim in Ægypto interfecit, & spoliatum Jovem Hammone misit, Just. 1, 9. Xerxes, quum templum Delphicum diripiendum dedit, Just. 2, 12. Gallorum, cum & ipsi Delphos sunt adorti, 24, 8. item, dum tenebant aurum Tholosanum, ut & Scylius Cæprio.

A D

C A P U T X X I .

§. I. i. D[e] aliis] quibuscum, culpa non communicata, communicatur poena, num. 9.

Non tam ex alieno] non tam ob id, quod auctor peccavit, quam quod illi peccato ejus adstruxere.

Supra de damno] 2, 17, 6.

Ubi danni] qui tenetur ex damno ad reparandum, porcf etiam converniri ad poenam ex delicto.

2. Consensum requisitum] peritum ab auctore.

§. II. i. Ut alia] quodvis collegium.

Sine facto suo] nisi facto ipsa intervenierit, aut aliquid faciendum ne glexerit.

Si defecit publico] Livius 1, 24.

Suo quenque periculo] quod quisque

III.
a privatum inde
debet. Cum
privatis prope
terris propriis
et. Mancipia
summa vendi
admodum er
dilectores en
item habe
in ius v
cum abducere
ero.

Prostitutione
lege Edicta
4. Scientia
legi & pur
merit.

Scientia
g[ener]is eius, cu
stulare &
posset pro
Initiatio
verit &
ostavere
gt. Vesp
Non pro
done.

Ad f[est]u
ues & fi
nos stat
mano,
lente inten
ctos.

5. Sacra
filia.

Vix sa
f[est]u
nonno[rum] b[ea]t[us]

Ille
quod illi
6. Sac
finitus i
arrune,
§. III.
jk.

Ceteris
ut imm
in que
i. Ceteris
i populo

que privatum infansset, ipsum lucere debere. Cicer. 3 de leg. 10. suo periculo progrebi.

2. *Patientia*] dissimulatio & convenientia propositum.

3. *Mancipium cum posset*] quod dominus vendidit hac conditione ne profiteretur, atque ut ipse, si profiteretur emptor, manus injectionem haberet, id est, citra ultam in jus vocationem ad se domum abducere posset, non redditio pretio.

Prostitutum] apud Ieronem.

Lege Fabia] de plagiariis.

4. *Scientiam*] ejus cuius est persequi & punire commissa, si non punierit.

Scientiam accipi] Scientiam intelligi ejus, cui liberum fuerit secum confidere & cogitare, velletne cum posset prohibere an noller.

In libertatem proclamarunt] se vindicaverit & ingenuum liberumve demonstraverit judicio recuperatorio, Suet. Vespas. 3.

Non prohibito] cessatio à prohibitione.

Ad solditos pari] ut inter patres & filios, servosque ac dominos statuta sunt iure civili Romano, ita & iure gentium valent inter eos qui praesunt, & subiectos.

5. *Sacerdotifiliam*] Chrysæ Chryscida.

Virgo sacerdos] Cassandra.

Jure gentium agerent] poscerent noxios sibi dedi.

6. *Sciri autem facile*] Scientia præsumitur in illis, qua in oculos incurrit, & sepe factitantur.

§. III. 1. *Ut ante diximus*] 2, 20, 3 & 7.

Cuivis, cui nihil] cuicunque dumtaxat innoxio ejusdem aut paris criminis quemvis nocentem.

2. *Aetio popularis*] in qua cuivis de populo agere civiliter permitti-

tur. nam criminales sive publicæ aliud genus sunt. ut de sepulcro violato, de termino moto, de albo corrupto &c. lib. 47. Dige. 21.

§. IV. 1. *Alterum facere*] unum ex duobus, qua statim commemorantur.

2. *Misericordia* ad sacrum virginibus] Justin. 3, 4.

Cæsarem Germanis] Suet. Cæs. 24. *Fabios sibi dedi*] Liv. 5, 36.

A Poenis Amilcarem] Liv. 31, 11.

Et postea Hannibalem] si à Poenis, certe anteā, Liv. 21, 6. & 10. Sed & postea eum non à Poenis quidem, sed ab Antiocho, Liv. 37, 45. deponserunt &c, ut nonnulli volunt, etiam à Prusia, Justinus 32, 4. quamquam paullo aliter Livius 39, 51.

Qui Carthaginensium] Liv. 37, 42.

Apolloniatarum] Epit. Livii 15.

3. *Disjunctiva*] ad alterum utrum, vel ad hoc an illud faciendum.

4. *Optio*] liberum fit, dedi eos an domini puniri malint.

7. *Aqua & igni*] profugo & præstio vel populi judicium vitanti iustum exsilium esse scisceret.

Sine acceptione] 2, 6, 2.

Executionis tantum] Impedimentum executionis erat eum, qui læsi esse in aliena ditione ac territorio. Hoc tollit deditio. Jus puniendi non dat, quod ideo jure natura ac gentium jam habebat, qui læsi est. Nec suo iuri renuntiat, qui dedit, sed si deditio accepta non fuerit, id sibi videtur reservasse. Neque enim nullius sub imperio esse eum hominem voluit, sed aut sub suo, aut sub ejus, cui eum dedit.

Clodio Corsis] M. Claudio Glycia a. U. C. 517.

Factum velit] diserte statuerit, ut qui tale quid committat habeatur pro damnato & exulet.

Ex nova beneficio] nisi denovo beneficio populi aut regentium ei fuerit civitas data.

8. *Aliquo confugerunt*] Ut Andrius Pseudophilippus ad regulum Thraciæ. Flot. 2, 14.

§. V. i. *Supplicum jura & asylum*] quod passim legimus supplices rejicere aut destituere nefarium esse; fatis vel templis, lucis, oppidis etiam compluribus jus asyli concessum, ut illos dedi, his extrahi pro-
fugos non licet.

Ne accusent fortunam] ne querantur se in casum indignum incidisse.

Fortunam & injuriam] eos qui per infelicitatem supplices fieri & ad asyla confugere compelluntur, & eos qui hoc faciunt, ut meritam scelere poenam effugiant.

Quibus telum manu] Loquitur de Hebraa Moysi, sed verbo Romanæ legis. Fugisset, imprudentius excidisset, vel emissum esset, sermo XII. tabb. apud Cicerone in Tropicor. 17.

[Asylium] Palamedis patrem, qui Grecorum classem à Troja reducens, quum tempestate jactaretur, elata face in scopulos, quasi in portum pellexisset. Seneca Agam. 567.

Pugnauerat se de his] demonstrando se justam vindictam sumpsisse de illis, qui per sceleram calumniam filium eius pro proditore occidissent. Hygin. fab. 105.

2. *Miseri*] nempe miseri, non sacerdos, Asconius in orat. Ciceronis de pratura urbana: Misericordia pro innocentio Tullius ponit. Sic alibi: *Et erant qui illum, si hoc fecerit, non improbum, sed miserum, me non diligenter consilient, sed crudelissimum tyrannum exsiliari volent.*

Tuli] passus sum, non feci. Patrem Lejam imprudens interfecrat, matrem Jocastam uxorem duxerat, & liberos ex ea generat; quo cognito feso ultro excavaverat regnoque exsuerat, & à Creonte in exilium ejecitus erat.

3. *Ut carminiorum*] tamquam nisi essent illa impunita, ius sacrorum violaretur.

4. *Amovendi] compellendi ut abscedant & per fugii loca deserant.*

Religione] placulo.

5. *Defendi] ea scilicet conditiones, ut posthac piraticam exercere desinant.*

§. VI. i. *Defendi] nempe ab illo ad quem confugerunt.*

Crimen istis fruis] accusare istos & arguere vis.

Jus impetrabatur] audieris.

Civitas Amphionis] Ovidius 5 metr. 178.

Lahdaceas] Thébis ab antiquo rege Labdaco, Lasi patre, Oedipi avo, sic appellatis.

Fuissent iusta] Terent. Phor. 2, 1, 50. qui posset nolcere tua iusta.

§. VII. i. *Veteribus] qui semper aut olim in ditione illorum fuerint aut qui nuper ad eos confugerunt & recepti sunt. nam utrique iure poscentur ad ditionem poenam causa, si quid deliquerint in poscentes.*

Inter universos] ut quod peccaverunt universi, luant per occasionem singuli; quod singuli peccarunt, luant universi.

2. *Qui consenserunt*] qui cum deliberaretur de injurya inferenda, sententia sua inferenda fuerunt autores; non qui dissenserunt, et si passi sint fieri, quod major pars censent.

Diximus alibi] 2, 9.

Usum stralorum] civitati relictum.

Exsaudire societas] defensionis à Macedonibus facienda.

In provinciam] nam provincia proprie populus subjugatus armis & subiectus imperio peregrino.

3. *Nomiris Metropolitani] ne posthac Antiochia metropolis vocetur & provincie Syria caput esset.*

§. VIII. i. *Semper] quo cumque & quamvis longissimo tempore post delictum, etiamsi nemo eorum qui proprie peccaverant, superfit, quam superfit corpus in posteritate.*

Particulis succedentibus] personis
aliis id corpus constituentibus, 2,
9, 3.

Primo ac] tanquam, quæ omni-
no totius sint, non singulorum.

Derivatione] que non proprio to-
tius, sed multatum in ea partium,
sive singulorum.

Dicitur] Porcius Latro in Ca-
til Non ita placuit Atheniensibus,
urbis sine dubio doctissime arque e-
ruditissimæ. Cicero pro Sex. Roscio
25. Prudentissima civitas Athenien-
sium, dum ea verum potita est, fuisse
traditur.

Meritum] culpa, noxa.

Per quos ad universitatem illis pa-
cis, ob quorum scelus infamabatur
& pro improba traducebatur totum
corpus alicujus societatis aut com-
munitatis.

2. *Damnamini vindictam*] negantis
belli ab Alexandro in Persas gesti
justum fuisse titulum, quasi ultior
electus esset toties à Persis petitæ
Grecia, Justin. 11, 5.

Deserteri] Eodem loco ponen-
da, que in Tyrios Alexander statuit
aliquot facultis postquam servi occi-
sis dominis urbem occuparant, Ju-
stin. 18, 3.

Jus Dei] Recte namque & jure
suo Deus punit interdum in nepotis-
bus, quod maiores illorum pecca-
verunt, non homo.

Puniri eos ob eorum] Sic Demetrius Polior. Antig. F. perfide inter-
fecto Alexandro Cassandri F. ultio-
nem ajebat, quia nequisset ab Anti-
patro & Cassandro exigere, ad ne-
potem & filium eorum esse transla-
tam, Justin. 16, 1.

Non item] quippe quæ personam
peccantem non egrediatur, si justa
fit.

§. IX. *Communitas*] duo vel plu-
res aut tam publicum quam singuli,
tamque singuli quam communitas
debet poenam, quia & culpe sunt
affines.

§. X. 1. *Primum aliud*] Dista-
guendum inter id quod sit per se,
& quod per accidens.

Cessante scilicet] nisi factum inter-
venisset alterius non tam ledendi
nostrí quam sui juvandi animo patra-
tum.

Vena] rivi subterranei in tuum
agrum vel predium aquam ducen-
tes.

Ante nos locupletes] id in bonis
computari nostris, tanquam si in-
tercipiatur, injuria nobis fiat, quod
speramus tantummodo, nondum
etiam habemus.

2. *Liberas equisſe*] propter exsilium
patris.

Ut alibi diximus] 2, 5, 27.

Quæ ad ipsos] quæ singulorum
dominii non erant.

§. XI. 1. *Præterea*] Distinguen-
dum inter causam remotam & pro-
pinquam.

Occasione alieni] pro alio fideiſuſ-
ſit.

Veteri verbo] Thaleoris Milesii &
septem Sapientibus.

Mensuram accipit] maior aut mi-
nus esse debet.

Ex potestate] prout ille magis mi-
nus se obligare potuit.

2. *Ex fideiſuſione*] quod caput
sum pro alterius capite pignori
posuit, Plaut. Captiv. 2, 3, 33.

Romani Grecique] 2, 15, 16.

Ausonii] in Technopagnio mono-
syllaborum: *Quis subit in poenam ca-
pituli iudicio?* vas.

Et Pythia] scribendum Phintiae,
Cicer. 3 de offic. 10.

Ut alibi] 3, 4, 14.

3. *Si exsilium*] quis promiserit,
se in exsilium iturum, summam
nummorum numeraturum, quo ca-
sus alter peccet aut non sine cul-
pa maneat, & hic peccaverit, ut
iste ad solvendum promissum teneat-
tur.

Pœna non erit] sed debitum ex te-
mperaria stipulatione.

In precariū] nam precarium est, cum conceditur alicui uti re vel jure alieno tamdiu, quam per dominum licuerit: qui, si repeatat illud, non punit possidentem, sed jure suo utitur, Justin. 43, 4.

§. XII. *Deliči immūnem*] vere atque omnino insontem & innoxium.

Extrā personam] ut cum Deus maximos natū filios in Egypto in pœnam parentum mori iussit.

Magis nōb̄is propriū] atque ideo minus communicabile.

Atrēgōtōn propriæ facultatis.

§. XIII. 1. *Sanctiōne*] Sanctio est pœna, qua statuit in fontes illa lege. Cicero pro Balb. 14. Livius 3, 55. Festus in Sanctum. Brissōn. de Form. p. 139.

Devovētū] ut qui eas violaret, ejus liberi quoque & posteri devoti & execrabilēs forent.

Hec] Deilex.

Illā] Solonis.

Noxa caput] l. 43. de Nox. actione.

2. *Quarrendam gentū*] ut Persarum, Justin. 10, 2. & Carthaginensium, 21, 4.

Nescio quis] Eutropius Eunuchus, tunc domini dominus & aula Constantiopolitanæ arbiter, quod tamen parum ei profuit, ut apparet ex diabūs in eum Claudiani inventiis. Videndus Jacobus Gothofredus ad eam legem capit. XVI.

Desipit] Νήπος ὁ πατέρεψ κλείνεις τὸν θυρόεπι.

§. XIV. 1. *Ut minus sum*] tanquam in beneficium precarium.

Graviss punit] nam mortentium liberorum brevis & vix intellectus mali sensus est, parentum superstitionis ob amissos perpetuus aut longus cruciatus. Seneca ad Marciam 2.

Superstites] vivunt & vident ipsi properatam mortem liberis aut nepotibus cum conscientia or-

bitatem sibi à Deo pœna loco statui.

Cum eo metu] ut expectent suos non diuernatos, mori.

Ut vel posteritatis] si pro se se nihil timentes, at propriea, ne pœnam in posteros derivarent.

2. *Aliam*] 3 Var. 43.

— τίς οὐκέτι ξενίσει
Τοῖς δὲ πατέρων μέγεσι δι-

καὶ
Οὐδὲν ἀπαρεῖτον, εἰδὲν εἰς Διὸς
ἔπειτα εἴην.

Αὐτὸν μάρτυρας καὶ συ-
στεγεῖσι πένεσται,
Εἰδέτω, καὶ πάντα δύοις εἰπε
δέμασιν βασικῶν.

Anri Tholosani] Iustin. 23, 3.

Supra adduximus] 2, 3, 1.

3. *Personas peccantiam egrediens*] quæ in posteros eorum porrigitur.

Sine culpe intatu] Deus iure suo vitam repetit à quocumque vult etiam non gravius peccante.

4. *Perduellib⁹*] reis adversum se fidelium aut læse majestatis.

Sorti subiicitur] calculis & urnæ judicium. Vide ad Sen. Hercul. Fur. 73.

Nefas habitum] sed id disserit iussum, donec pepererit, foetum edidere. I. 5. D. de pœnis.

§. XV. *Devovētū* &c] etiam sup- plicio definiens.

§. XVI. *In quod jus propriū*] quod beneficio aut indulgentia principis in eos collatum sit.

Cuius tenui usus] quod dum exercet princeps aut populus, incommode dum aliquid sentiat in hæreditibus suis is qui peccavit.

Nulla sacramenta] nullum militare gradum.

Aliibi] 2, 5, 29.

§. XVII. 1. *Populū vere subditum*] cuius & in quem omne jus habet princeps.

Quæ

Qui subditus non est] regem vel principem habet legibus alligatum aut reddendis rationibus obnoxium.

Ut diximus] num. 2.

De eo contractu] de casu in quo populus non alia laborat contagione criminis regii, quam quod corpus est illius capitisi, quod peccavit.

2. *In tergo*] in alia quacumque parte corporis.

§. XIX. *De ceteris debitis*] defuncti.

Commenticio iure] excogitato & invento, instituto, introducta à legum lactoribus.

In bonis, quibus ut] quibuscum ut subirent onera, quæ defunctus habuit ex contractibus in quibus paria non fecit, atque adeo plus penes ipsum resedit, quam reddere debuit; accipendum est jam tum placuisse populis, cum discessum est à communione rerum, & introducta sunt privata dominia.

§. XX. *Obligationis*] in defuncto.

Jam posset] ab herede.

A D

C A P U T XXII.

§. I. 2. *X Enophontis*] post Cyri mœnitis mortem, dum redidicte domum decem millia Graecorum, quæ Cyro militabant, reliquo ejus exercitu dissipato, Justin. 5, II.

Agephilai] de quo Justin. 6, 2.

Controversiam Corcyrensum] quod Athenienses Corcyraeis Corinthiorum hostibus auxilium tulissent, eorumdem coloniam Potidæam ad se avertissent, Megarenibus portu & foro interdixissent, Aeginetas liberos & sui juris esse non sinerent.

Antiochum in Romanos] Justin. 31, 1. Flor. 2, 8.

Barcilla] Brachyllæ, Livius 35,

27.

Labente disciplina] Non de Romanorum sed de Thebanorum ibi disciplina loquitur Livius lib. 36, 6. & haec non fuerit causa vel prætextus belli per Antiochum Romanis illati, sed iratum, quas Boeoti conceperant adversum Romanos, & ob quas Antiochus promptius accessere. Antiochus nolebat cedere urbibus in Thracia Chersoneso per occasionem belli Ro. cum Philippo, cuius in ditione fuerant, occupatis. Accedebat gloria rerum in Asia gestarum adversus defectores, unde Magni cognomentum accepérat. Tum Aetoli Romanis indignati, quod Macedonia, viato Philippo, prædam non acceperint. Denique exsul Hannibal.

Non ex vero objectum] Si Plutarchus hoc notavitalicubi, falsum notavit, nam confit Antonium armatum fuisse, ut D. Bruto provinciam Galliam eriperet, antequam concivit veteranos Cæsar Octavianus. Apiani. 3. Civil. 552. Dio 45, 276. quamquam omnes fere Græculi sanctissimas & ex optimo erga rem publicam animo susceptas actiones criminentur & pessime interpretentur.

§. II. *Propter ipsa avidi*] Sic Pyrrho non major ex imperio quam ex bello voluptas erat, Justinus 25, 4.

§. III. 1. *Et eos qui nullam faciunt injuriam*] Haec defunt in vetustioribus exemplaribus.

4. *Talis Brennus, qui omnia*] Liv. 5, 36.

Non cauisti] non aduersus quos iusta bellandi causa erat, sed quos opera prestitum erat vincere ob divitem prædam.

§. V. 1. *Supra diximus*] 2, 1, 17.

E aceritudine] non quidem Mathematica necessitate, sed quatenus in actionibus humanis quæ saxe numero ambiguae sunt, potest fides haberi.

2. Romanorum in Philippum] Liv. 30, 92.

Lysimachi in Demetrium] Pausan. 13, 17. Plutarch. Dem. 908.

Nè alia causa] Certe fuit in bello adversus Philippum, qui Romanis insidiatus belli Punici tempore fuerat: dein contra feedus Sopatrum cum 4000 Hannibali auxilio miserat, quæ simul cum illo adversus Scipionem in acie steterunt: & Athenienses Ro. socios obsidebat. Videntur auctoris memoriae illiusſſe tres urbes, in quibus praedium habebat Philippus, quasque non contumeliosius quam verius compedes Græciæ appellabat, Demetrias in Thessalia, Chalcis in Eubœa, Corinthus in Achæa: quibus quod prædiarios educere vellet, bellum jam incompletum continuatum est: Liv. 32, 33. Sed hoc non erat in suo solo arcem vicinam iis, qui dannum inde metuebant, ponere. Rectius dixisset injustum fuisse Samnitium causam adversus Romanos indignantium ob Fregellas, Liv. 8, 23. & Aquorum ob Albam 10, 1. & Istrorum ob Aquilejam 41, 1. in vicina illis populis, Romanorum tamen colonias deducatas.

§. VI. Nec utilitas] Nee si quis videat valde utile sibi fore, si alium bello petat, id ei jus largitur petendi, perinde ut necessitas.

§. VII. Germanis] & Helvetiis ad Galliam invadendam, Cæsar. Florus 3, 10.

§. IX. Inventionis titulus] qui titulus Hispanorum in subjugandis Indiis.

§. X. 1. Virtus moralis] Ut aliquis sit jure dominus, non est necesse, ut sit vir bonus aut pius aut sapiens.

A rationis usu] 2, 3, 6.

De sustentatione dominii] per legem 2, 4, 10.

Cum quibus est pactorum] pacta, foedera, conventiones fieri possunt.

§. XI. Quasi naturaliter] tamquam populis servientibus licet semper, ubi possunt excutere jugum, quia per naturam omnes liberi nascuntur.

Præcedente factum] statu hominis, quais est ipso naturæ ordine, antequam arbitrium vel ipsius vel aliotum in certam personam impoſuerit.

Kard. sacerdotiv] per privationem, sic, ut ei ablit servitus.

Kar. clavis] per contrarium, quasi servitus ei supervenire non posset.

§. XII. Dignos qui serviant] qui fini ingenio minus liberali.

Occupanti & idoneo] Ejus imago ex lege Lycurgi erat penes Lacedemonios: constituerat enim, ut senex quivis alterius liberis, perinde ac suis, imperaret, & indecor agentes eos coerceret. Crag. lib. 3, p. 160.

§. XII. 1. Per complexionem] cum plura complectimur verbis, quam recta sententia significamus.

Excessus] hyperbole.

Excellentiam] cum omnia tributus aut soli, cui aliiquid præcipuum ante alios esse significamus.

Oixi, cœvre] Sic orbis terrarum pro imperio Alexandri, Justin. 17, 1. pro Gracia eidem, 42, 2.

Orbis umbilicus] Cicero 2 divin. 56. Ovidius 10, 168. Livius 41, 22.

Ut unum regnum] ideo Augustus libello post mortem ejus in senatu lecto addiderat consilium coercendi intra terminos imperii, Tacit. 1 ann. 11. Sic Florus optat Po. Ro. Sicilia & Africa contentum fuisse, aut etiam his carentem solam in Italia regnare maluisse, quam eo magnitudinis crescere, ut viribus suis conficeretur, Flor.

3, 12.

2. Niſt ex conſenſu aut paena] 2,

§. XIII.

§. XIV. 1. Es-

§. XIV. 1. *Ecclesiæ jus*] Alludit eo, quod Alexander VI. Papa diviuit inter Lusitanias & Castella reges bello subigendos Indos (A. C. 1494.) Pejus, quod etiam jus sibi tribuit transferendi regna, si quis ambitioni Paparum adverteretur. Sic Julius II regnum Nazaræ, quod ad Joannem Albretum pertinebat, qui se ille Ludovico XI regi Galliarum adversus Papam & Hispanos junxerat, donavit Ferdinando Arragonensi, A. C. 1512.

Terrenas suo modo] quatenus eas communes faciebant primi Christiani.

Cœlestia] supra humanum modum, quale visum in Apostolis divino instinctu.

Sigillorum divine gratiae negationem] ut fiebat excommunicatis.

2. *Qua talis*] Potest referri & ad vitam Christi & ad Ecclesiam. Si voluit illud, significat, quatenus est imitabilis, non miraculosa, & quatenus edidit exempla recte vivendi hominibus, non argumenta divinæ cum humana coniunctæ natura. Si alterum, quatenus Ecclesia est, seu cætus hominum verum Deum in Christo recte colentium; non, ut hodie plurimum accipitur pro dominata in terras & populos ipsosque reges.

Erat signum] Flagro trebatur, non quasi hæc tenus tantum puniri, sed ut ostenderet se graviter puniturum profanationem ædis sua.

3. *Percussor*] *τραχίς*, qui plagas intinet, aut jus habeat virgarum vel fascium.

Impostanecessitate] cum jure coercendi carcere, vinculis, multis, supplicio.

Sententia] quasi pronuntiata pro tribunali.

Qua tales sunt] tanquam conce-

deret habere, quatenus concessionem regum aut populorum etiam sunt principes. Qua sunt episcopi tantum, non etiam domini regionum & gentium, quod nunc plerisque locis cum episcopatu conjunctum est.

§. XV. *Spem conceptam*] Ut Iudei quum antiquis sacerdotum literis contineretur fore, ut valesceret Oriens & Judæa profecti rerum portentur (quod de Messia verum erat; de Vespasiano interpretabantur Romani) sibi tantam magnitudinem fatorum velut ex oraculo spondebant, Tacit. 5 hist. 12. Sic Carolus VIII. Galliarum rex ad Neapolitanam expeditionem instammatus est, quod pervaserat in vulgus ex antiquis vatum carminibus fama, Carolo maximum totius orbis imperium portendit, & Mathematicorum responsis fatum esse illum Occidentis simul & Orientis imperium nancisci, Iovius lib. 1. hist. p. 11. Et nostro fure tempore bellicosi reges, qui sperarent se Babylona subversuros, quod nummo signato Ludovicus XI promisit.

§. XVI. *Non ex iustitia propria*] quod nisi præstet, sic injusus ac legibus reus, ex ea qua in contractibus observatur.

Ex morali ratione] decens, honestum, officium, iustitia diuinae opus.

Debita aliarum] ut pietatis & obsequii liberorum erga parentes, officii parentum in testamento erga liberos.

Romanorum] immo scelestissimi hominis P. Clodii, tangentibus omnibus bonis, plebem instigantis. Cic. pro Sext. 6.

Regem Cypri] Ptolemaeum Flor. 3. 9. Plutarchus in vita Catonis.

§. XVII. 1. *Honoris studium*] ut quam Antigonus divulgavit se Olympiadis à Cæsandro interfecit mortem ultimæ ite, & Alexandri regis

regis sui filium obsidione Amphipolitana liberare, Justin. 15, 1. qui revera omne imperium Alexandri affectaret.

A D

CAPUT XXIII.

§. I. A materia] figuræ considerant à corporibus semotis ut loquitur in Prolegomenis extremis.

Ut nihil habeant] sint circumscriptæ & præcisæ, nullum habentes confinium cum aliis, ut dubitari possit huc an illuc pertinere.

Aliquid ex latitudine] medium rationis. Horne. Ethic. 3, 1, 14.

Crepusculo] quid tu nec tenebras nec possis dicere lucem.

§. II. I. Omnibus expensis] post maturam deliberationem pro ipsius sensu & captu.

Quidquid non fit] Vide Animadv. Grotii pro suis notis ad Cons. Cæs. Sand. ad articul. 2. p. 68. in Examine Riveti, & hujus examen pr. 71. tum ejusdem Riveti Apolog. contra Votum H. Grotii num. LXXV. p. 141. item dñiuvor Grotianæ discussionis pag. 328.

Vim indicatricem] conscientiam distantem hoc probum, illud improbum esse; non semper, prout revera est, sed prout quis educatus & institutus est.

2. Nihil certi] ut decernere nequeat, utrum iustum sit, nec ne.

§. III. Non in medio habet] non ambiguus manet, sed in alteram utram partem magis inclinat.

De aliis hominibus] de prudentia & fide consiliariorum.

Hestodi] Epy. 291. Livius 22, 29.

§. IV. Ut actuum iudicium] ut se instruant ad habendum delictum recti pravique, justi & injusti.

Actuum momenta] arcana & re-

cessus & subtilia, que rem continent, precepta.

In facti questionibus] ubi ambiguntur, factumne sit aliquid annon.

§. V. I. Intrinseca] ex ipsa re nescientia.

In istam partem] Terent. Adelph. 2, 1, 20.

§. VI. Parvoque] Leg. parcus que raro rem acie committere.

§. VII. I. Modo autem] non statum vi, priusquam verbis tentari.

Potius fortis] id terminatis cruento bello judice, ut potior jure vicit habeatur.

Præterea] omnia enim eximit colloquium, que aliqui ferrum hostile faceret.

Voluntate remittere] belli vitandi ergo concedere, ad quæ vi & bello adigi nequeant, desperatione in virute versa.

§. VIII. I. Quis communem] quod penes utrumque sit summum imperium.

Compromissum] conventio, que arbitri sententia se obteneruptos uterque litigator promittit. Videntur tit. D. de Receptis, qui arbitrium receperunt, ut sententiam dicant. Vocatur & Receptum in l. 14. C. de judiciis. Vide Suartzmaier Miscell. jur. cap. 4.

Eriphyle] Adrasti sorori, Amphiaraï uxori.

3. Judicia alienorum] lites forenses apud Ethnicos judices.

Que alibi] 1, 2, 9.

§. IX. Per sortem] religioni & fortuna committendo, Justin. 1, 10.

§. X. I. Hyllus] Τέλλος τῆς Ἑρενείδης καὶ Εὐκλεύς Αἰγαῖος. Suid. in Εὐκλεῖ. Fuit autem hic Echæmus Euandri pater.

Herod. Pol.] 9, 2, 6.

Plutarch. quest. Gr.] 294.

Strabo VII.] p. 357.

Hyperochus] Archivorum rex.

Degmene] Anatolian rex.

Tous ab ipsis recte] Machiavellus ad Livium 1, 22 & 23.

§. XI. Notæ

§. X I. Non habet jus] quippe quod constat in documentis, ut ad ore non probante reus absolvitur.

§. X II. Qui oblatam] si alter paratus sit partiti rem potius, de qua ambiguitur, quam ob totam possidendum bellare.

§. X III. 1. Quae ad opus] quae inest ipsi rei.

Ad operantem] per quam facultas est operanti pro conditione sua & loco sic agendi, ut agit.

Iustum non sit] ut cum prætor injuriam decernit, tamen jus reddere dicitur, l. ii. D. de just. & jure.

2. Moralis ad contraria] idem iuste probeque simul hinc agi, inde prohibeti nequit. eadem res per se non potest esse licita & illicita.

Bona fide] sine calunnia.

3. Ad scientiam sufficiens] intra quod notitia legis istius pervenire ad illos potuit.

Non suo, sed alieno] non pro se, sed pro alio, ut & pro pupillo tutor.

4. Dilectionis] caritatis, quam homo homini, maximeque Christiano Christiano debet.

5. Quoad effectus] pro eo, quod orto bello licet, ita ut de eo actio non detur, sed quod utrumque factum est, habeatur pro rato & jure facto.

A D

CAPUT XXIV.

§. I. 1. Quid circa bellum virtutes] hot enim ad virtutem pertinet, confilique est, non juris.

De jure suo cedere] condonare injuriam & remittere aliiquid de illo, quod optimo jure exigere possis, ut humano sanguini parcatur.

2. Causam talam] qua sufficit juri probando.

Laomedonti] cuius filiam Helionem à ceto cui ex oraculo erat ob-

jecta, liberaverat, & ab eo mercede operis promissa fraudabatur. Ovid. 11. 214.

Angie] regi Elidos, cuius stabulum purgaverat, item inficiant quod promiserat mercedis.

§. II. 1. Nisi plus est quod] nisi prospicit graviora scelerata ex impunitate quam sunt præterita, qua peccatum merentur, aut graviora incommoda familiae.

Decretorium stilum] exhortationem, ut ille Terentianus Heath. 5, 4. Satius est quam te ipso hærede hoc possidere Bacchidem.

Mysiva] neminem patrum libenter sumere de filio supplicium, nisi magnitudine peccatorum supergetus sit naturalem parentum in liberos pietatem.

O'ðeis] Nullus pater abdicat filium, ni summopere improbum.

3. Jure suo abstinere] non except qui quod fas est iure gentium.

Quosdam esse diximus] 2, 1, 9.

§. III. 1. Circa panas] Quod ad ea bella attinet, quibus potissimum poena, quamvis iusta, sumitur.

2. Sibi derrahit] de suo erogat & impedit.

Non proficit] fertur præceps ad vindictam.

Actior videtur] Hinc conditionem principum miserrimam ajebat Domitianus, quibus de conjuratione non credatur, nisi occisis. Suet. 21. Quod Hadriano tribuit Marcus a pud Vulcati Gallicanum in Avidio Cassio cap. 2. Semper enim homines suspicuntur eos abuti potentia.

§. IV. 1. Nobis ipsi nosfrisque] nostra ipsorum & subjectorum nostrorum interest ut potius aliquo jure careamus, quam id bello repetamus non minus nos nosfrisque quam hostes discrimini objecturi.

2. In parabola] Priors edd. fabella. Lucas 14, 31.

3. Gratuitos insuper] quod non erant jussi, sponte aluere exercitum. Tacit. 1. hist. 64.

§. V. 1. Sed interjetis] subore dinatis

dinatis, ut vulgo loquuntur, qui ad alteriorem finem referuntur.

De his, quae co ducunt] mediis, ut vocant, & sunt viae, rationes, instrumenta obtinendi propositi.

Per se non expetuntur] ut acquireamus ea nati, sed quia sunt velut gradus ad aliquid ulterius magis expectum.

Facultas effectiva] vis & potentia effectrix.

2. Morali estimatione efficaciam] judicio prudentum perinde minatur incommodeum quam commodeum promittit, facienda est, modo commodeum sit amplius in genere commodorum quam incommodeum in suo.

O' τ' ελαττον] quam difficultas major est quam bonum speratum, melius transfigere & reconciliari.

3. A quale bonum] bonum & malum, utrumque in suo genere paria sunt.

Efficacia ad bonum] probabilior & in spe majori eventus est ad bonum & optatum quam ad malum & timendum.

Si videatur & bonum] si aut ius est bonum in genere suo quam malum, aut maius malum quam bonum; & aut facilius existit ex ratione, quam sequimur, malum quam bonum, aut bonum quam malum.

Si efficacia ad bonum] si facilius existat bonum quam malum, et si malum bono sperato minus non sit.

Si bonum sit maius] si magnitudo boni longe vincat modum mali, et si facilius forte sit existitrum malum.

4. Si plus adipiscere] ut Alexander malebat se dubia fidei medici credere quam indubitate morbo perire. Justin. 11, 8.

5. Ubi E'm' - δυγα] ubi summan in rem proficias parum, namino autem eafu contrario magnam plagam acceperis, quid opus periclitari? Quo pertinet Augusti

dictum, parva commoda non parvo sectantes discrimine, similes esse auro hamo pescantibus, cuius abrupti damnum nulla captura penari possit, Sueton. 25.

§. VI. I. Libertatem civilem] non personalem, qua naturalis est facultas ejus, quod cuique facere liber, nisi quid vi aut jure prohibeat, 6.1. Inst. de jure Pers.

Nemo civium] non certa familiæ, exclusis aliis, magistratus obtinet: ut olim Roma, nunc Venetiis, patriciorum.

E'y μέτρια] etiamsi civitas propter id de omni statu & salute sua sit periclitatura.

Egisse manu] vel pugnando vel sibi met ipsi vim afferendo.

2. A diuinorum occasio] quorum perdendorum periculum incurrimus, si proponimus vitam & ultros occidimus.

Saguntum] urbs in Hispania, ubi obsecrit ab Hannibale aurum argentumque ex publico privatoque in forum collatum, in ignem ad id raptim factum concipientes eodem sele cum uxoribus & liberis praecipitaverunt, Liv. 21, 14.

3. Necessarii aderar] hujus necessitatis unum effugium, si malent inedia aut manibus suis intermitteri.

5. De aliis rebus expetibilibus] ut in aquo animo careamus, vel fraudari nos patiamur potius, quam ob eas subeamus periculum, quo aut creibilis sit nos perituros, aut nihil certius perituri an servatur eas sumus.

§. VII. Cui pares] Huc pertinet Taciti 3, annal. 13. omittere potius pravallida & adulta virtutia, quam hoc adsequi. ut palam fiat, quibus flagitiis impares sumus.

Justitia rectoria] Eadem justitia, quae suader dictaque puniri malos, eadem suader etiam non pupiri, si nequeat id fieri sine clade aut periculo bonorum: non enim tantum est justitia opus punire malos, sed etiam

etiam tueri bonos : & quemadmodum
injūtus est , qui recte impe-
ranti non paret, ita quoque injū-
tus , qui studio puniendo contumacē
negligit curam parentium.
Hinc Otho laudatus in morte, quam
subire maluit , ne bellum civile re-
noverat, Suet. 9.

§. VIII. *Jura sunt favoria*]
quā specie pacis & iustitia gra-
viora tolerantur , quā inter arma
maxime ferventia evenire solet.
Ut Sieuli queruntur le infestissimo
hosti Agathocli titulo pacis addi-
ctos ab Hamilcare Pænorum duce,
Justin. 22, 3.

Ubi quiscenti] quoties bellum
vitanti nihil commodius est quam
in bello.

Tote] Tunc oportet, quam-
quam incerta sint futura , præferre
periculum , quam pacem coleve
palam pejus est.

Tacitus] 3. ann. 44. miseram pa-
cem vel bello bene mutari.

Ansor libertas] bellum sumenti-
bus si res feliciter cesserit , magna
bona ; si fecerit , nullum gravius ,
quam adegit, malum contingit.

Si virtus fneris] rebus male pro-
venientibus, pereas ; ex sententia
evenientibus, tamen miseram vi-
ram agas.

§. IX. *A iure*] ubi cum sit iu-
stitia causa , & quidem ejus causa ,
quam deferere aut negligere nullo
modo possit, etiam in promptu finit
iusta vites.

Spes est terrore ac fama] Hoc ar-
gumento uruntur & Campani ad
persuadendum Romanis bellum
Samniticum : si ostenderitis auxilia
vestra ne bello quidem arbitror vo-
bis opus fore. Usque ad nos con-
tempnus Samnitium pervenit ; su-
pra non ascendit. Itaque umbra
auxiliis vestri tui erimus, Liv. 8, 30.

§. X. 2. *Prodige utendum*] non
decere hominem alterius hominis
vitam & caput tanquam rem vilem
& parvi pretii , facile ac sine parcimonia
impendere.

Pestilentiam aut] Credo ad Eteo-
clem regem apud Stat. 11. Theb.
272. *Sat iua non æquis lumen per-*
juria divis . Urbem armis opibus quo
gravem & modo civibus aridam, Cen-
cato demissa lues, inimicaque tellus
Haniffi.

3. *Fugere*] excedere patria & se
conferre ad aliquod oppidorum ,
qua habebant jus asyli.

A D CAPUT XXV.

§. I. 1. *Naturaliter*] auctore ipsa
natura propter cogni-
tionem omnium hominum inter-
se, non tantum suum ius propagna-
re ac sibi factam injuriam ulcisci ,
sed & pro aliis eadem facere uni-
cuique licere.

2. *Sive familiaris*] propter bellum
privatum, quod paterfamilias sume-
re debet pro tuendis domesticis

Fadus quod ante] quod Romani
haberent & cum Samnitibus fad-
dis antiquum , & cum Campanis
fecissent novum , hoc novum san-
ctius & prius, hoc est, veteri Samni-
tico præferendum reddidisse Cam-
panos ait, O. f. d. 1, 16.

Fides agi via] visum intereste fi-
dei publicæ , ne qui in clientelam
venissent, defererentur.

§. II. *Ita demum*] nisi propter
unius vindictam aut omnes aut
plures sunt periclitaturi.

Magis circa totum] magis confide-
rat & antiquum putat quod omni-
bus quam quod singulis est utile.

Quo pars est major] quoties plu-
rius grave periculum & unius aur
paucorum vindicta stant ex adver-
so ; omnibus similliores & propin-
quiiores sunt plures quam unus aut
pauci.

§. I. 1. *Deseri*] non defendi nec
vindicari.

De sua salute] postquam à Julio
fidem accepérunt , nihil ipsis mali
fore, si à Pompejo abstinerent.

2. *Nobilem illam*] Alexandro M. ab Atheniensibus Oratores & Duci dedi sibi jubente. Justin. 11, 4.
3. *Ex jure proprio dicto*] ex fine ac jure ordinario initiarum societatum civilium.

Caritatem] officium & amorem patris, quod secuti Codrus, Leonidas, Menoeceus, Decii se pro civibus devoverunt, Moses de celi libro viventium, Paulus anathema fieri pro populo Israëlitico optavit.

Malo unius] malum unius personæ aut familiæ gravius aut par habeti potest malo totius civitatis.

Ecclisiam me potius] Sic Jonas propheta ultiro se prætitit in mare præcipitandum, quando suum ob delictum tempestatem ortam fatebatur, 1, 12.

4. *Aliam esse rationem*] diversa esse, quæ civis à cive, & quas magistratus aut populus à cive possunt exigere.

Cogere potest etiam ad] potest ex officio legem facere, ex honesto necessarium.

Qua superior est] quatenus de inferioribus in usum publicum statuendi potestatem habet.

5. I V. *In quorum fædere*] qui bus defensio & tutela in tabulis fœderis promissa est.

6. V L. *Fortuna intercedet*] quos adfligit fortuna, sublevabit.

6. VII. 1. *Manifestum sit periculum*] ejus quem decebat pro alio propugnare: si videat is se suscipiendo causam alienam in dubio, suam quoque salutem positurum.

Licetne tum pacem age] utrum ipsis consultum sit in alieno periculo quiescere, an metuendum habeant, ne vicinum incendium ad se quoque transeat.

Quod queritur] quod rogantur, possentne id salva pietate, salva salute, salva denique fama & existimatione sua aggredi.

2. *Magna rei merces*] nisi pro homine aut re maximæ pretii & valde utili me impendam.

Ut alibi] 2, 1, 9.

Damni irreparabilis] quia in peccato periturus est sine penitentia.

6. VIII. 1. *Cujusque*] societas, *Spartam orna*] Σπάρταν ελαχειτών κόρην proverbium, quo quicquid jubetur alienis rebus omnis suas curare.

Regnumque tridenis] sicutumque tridentem.

Nefas obſtare] quæ omnia co pertinent, ut monachum potestatem supremam non debere se im miscere alterius potestatis pariter supremæ jurisdictioni.

Aliarum partium] terrarum, regionum, finium.

2. *Ideo præclusum erit*] non propter illorū jus in suos veritum erit alienigenis intercedere illorū iniustitia, quod omnibus bonis commune societatis inter ipsos vinculum dedit.

Si manifesta sit injuria, si quis Busiris, Phalaris, Thrax Diomedes ea in subditos exerceat, qua aquo nulli probentur, ideo præclusum erit jus humanae societatis] Hac verba ex infami Amphitheatro Car. Scribani desumpta scribit Rivetus in Dialysi sect. 8, num. 2. pag. 259.

Nisi vim] abstinenter à persecutio ne & suppliciis Christianorum ob religionem.

3. *Vidimus illos ipsos*] 1, 4, 8.

Impedimentum personale] ex persona vel conditione certi genitus hominum, ut hic fuit subiecti.

Cujus persona judicium] qui non habet personam standi in iudicio.

Sine mandato defensor] nam defensor propriæ, qui pro reo intervenit absque mandato, in tit. D. de procur. & defens.

In subdito & non] tam enim subdito quam non subdito potest fieri à superiore injuria.

Ex persona] ex necessitate parendi & patiendi.

4. *Alieni cupiditatem*] qui cupiunt aliena invadere, hoc prætextu diffi-

§. IX. diffimulare propositum suum, quae-
si veniant vindicatum alienas in-
justias (Justin. 4, 3, 15, 1, 16, 1.
17, 2, 18, 3.) et si serviant avidita-
ti sue.

§. IX. 1. *Ubi plurima*] ut Galli
humiliorum semper mercenaria
manus, Justin. 28, 3.

A' p'ez] Bellum habetur pro
mercatu, pro nundinis, pro augen-
tia rei & pecunia facienda occa-
sione.

In fructu sunt] quantum prabent.
Auctorari se nec] ut victum & ali-
menta habeat, pro stipendi hosti-
se obicit occidendum alieno. Pro-
prie auctorari dicebantur, qui se
veadebant in ludum gladiatorium.
Horat. 2. Sat. 7. v. 59.

2. *Major Philippus*] Amyntæ
filius, pater Alexandri, qui minor
fuit Demetrii filius, pater Persei.

A D C A P U T X X V I .

§. I. *Cum civitatis sua*] univer-
so populo aut majore par-
te populi.

§. III. 1. *Edicunt ipsis*] si non
habent partes consiliorum, sed tan-
tum ad delectum citantur, ut sacra-
mento dicant.

Dominus carnis] magistratus aut
prefectus aut conductor aliquid
repugnans Dei precepti.

Intra limites discipline] non con-
tra aut ultra officia Christianæ re-
ligionis.

Romanas leges] non quasvis, sed
de immolando diis & abstinentia à
sacris Christianorum.

2. *Contra quam existimet*] fecus-
aque apud animum suum persua-
sus est.

Arcrem occupare] tyrannidis in-
vadendæ causa, Justin. 16, 4.

Elaboratum] disputatum & pro-
batum argumentis.

Ministerium] etiam qui flagitiis
aut sceleris sciens minister est, te-
neri, non tantum imperantem,

3. *Sua sponte*] per se, ex natura
rei omnibus nota.

Et non disputatione] tanquam in
re dubia ante illorum inquisicio-
nem & argumentationem.

Naturali interpretatione] sensu
communi satis judicante.

4. *Supra egimus*] 1, 2, extre-
mo. & 4, 8.

Agnocebant imperatorem] detre-
stabant imperium, ne Deum offen-
derent.

Speculatores] genus militum cir-
ca principem, per quos inter alia
siebat executio capitalium senten-
tiarum in milites aut honestiores
tortatos pro carnifice: ut sub pri-
mis imperatoribus per centuriones.

5. *Supra tractatis*] 2, 23, 2.

§. IV. 1. *Qui contemplative*] qui
dubitare, an iustum sit factum, potest
non dubitare, quin iustum sit, ut
ipse faciat.

2. *Non autem inuste*] ita ut in
ipsos agentes non recidat culpa.

In famulo] Servi non presumun-
tur ita educati, ut consilium in illis
aut summi officii scientia sit.

Ratio ad te nihil] tuum est facere,
quod iuberis; non inquirere, quæ
sit causa vel ratio faciendi.

Sumnum rerum] i. 1, 4, 2.

Patris quippe iusta] puta inter-
cessisse.

Imperi non censor est] arbiter, ut
id possit probare vel improbare.

3. *Si civica pacis*] parent ei, cui
eum Deus & publica societas sub-
jecit & obtemperare voluit.

Sua sponte atque auctoritate] pro-
prio motu & intuitu.

Unde puniatur] ob quod faci-
nus.

Bellum utrumque iustum] quod in
bello ab utraque parte durum &
sævum agitur, nullam illis contra-
here culpan.

4. *Qui dubitat contemplative*]
utrum jure fiat, id facere debet, in
quo minus est periculum conscientia
lædenda.

Xoergetus *ad remodernum*] choragus & legislator. Est autem choragus qui instruit ornatu chororum vel gregem scenicorum.

5. *Periculum est inobedientia*] si dubia in causa militare quis pro praeposito suo aut superiori recusat, vi detur contumax, dicto non obediens.

Pothinum] interficiendi Cn. Pompeji Magni auctorem.

Non expedit ratione] Tacitus i. histor. 83.

Cansis suasoriis bellii] quæ instigant eos & impellunt.

De justisicis] quæ id jure geri probant.

6. *Nulla lex sibi soli*] Non est lex, quam non ob aliud justam putant parituri quam quia lex est seu mandatum imperantis: hac potius ty rannis est: tum vero lex est, cum ejus causam justam agnoscunt ii, quibus ponitur.

Liber justas] liber causam cognoscere, ut jam nunc illis ex merito infensu siam.

Non virtus magis] non tam fortitudini bellantum quam justitia cause debeat.

P. II. à radice P.

Ric., accinxit, expedivit.

7. *Denuo iuraciones*] indictiones bellorum.

Prudentia virtus imperantis] ut prudenter & constile res geratur, imperantis cura est, cui acquiesceret subjectum decet, neque ei se immiscere; ut iuste, quemvis curare oportet, qui adhibetur.

Quia homo est] cuiuscumque persona, conditionis, status sit.

Testes preire] prima taxa mittere.

8. V. 1. *Satis nequeat fieri*] persuaderi, ut credant se iure bellum incipere.

Quorum voluntate] quibus non modo honestum animum, sed & improbum ad bellum afferentibus aut solam mercedem spectantibus.

2. *Sacerdotes & Deorum*] Sacerdotes Romæ vacationem militare habebant, præterquam bello Galli-

co. Plutarch. Camillo pag. 151. & Marcello p. 299.

Dexteras puras] à sanguine humano abstinentes. Suec. Tito 9.

Adscribentur numeris] recipiuntur inter milites, inferuntur catalogis militantium, i. 1, 4, 7.

Suo modo militare] iuxta bonam & utili em operam bello navare.

9. VI. 1. *Nisi ad necessariam*] præ terquam si ipse ab illo infestetur.

Per consequentiam] quatenus membra sunt ejus capitis vel corporis, adversus quod ei bellum est. 3, 1, 4.

2. *De certa & definita*] de uno opere illorum, que sunt in bello.

A D

LIBRI TERTII

C A P U T I .

§. I. A *Ut nude aut ex promissione* quemadmodum aliud patrum nudum, aliud patrum contractum faciunt, 2, 11, 1.

§. II. 1. *Affimationem intrinsecam accipiunt*] in sece ac sua natura citra illud, quod ex accidenti accedere & affirmationem variare potest, affimantur.

Facultatem agendi in solo societatis] aduersus alios homines aliquo societatis sive domesticæ sive civilis sive totius humanitatis vel quocumque vinculo nobiscum coniunctos.

Eisamq. forte is peccato] ut miles vel subiectus principis populive, cui cum mea patria vel principe bellum est.

Alii] 2, 1, 3.

2. *Citra culpe alienæ*] quamvis illius, cuius ea res est, culpa non contingat, ut ex ea mini sit periculum.

Ad eum finem] non enim hoc usque valet jus illud arripiendi rem alienam milii pericolosam.

Lege equalitas] violatum illud par pro pari, quod è contractibus debetur.

§. III. *Post litteram contestatam*] post incepsum judicium.

Multa